

10379 42.2.

10379

# MYTHOLOGIA FENNICA,

ELLER

## FÖRKLARING

ÖFVER

DE NOMINA PROPRIA DEASTRORUM, IDOLORUM,  
LOCORUM, VIRORUM &c.

ELLER

AFGUDAR och AFGUDINNOR, FÖRNTIDENS MÄRKLIGE  
PERSONER, OFFER och OFFER-STÄLLEN, GAMLA  
SEDVÄNJOR, JÄTTAR, TROLL, SKÖGS-Sjö-  
och BERGS-RÄN m. m.

Som

Förekomma i de äldre *Finska Troll-Runor, Synnytt, Sanat,  
Sadut, Arwotuxet* &c. samt än brukas och  
nämnas i dagligt tal;

Till deras tjänst,

Som vela i grund förstå det *Finska Språket*, och hafva smak för  
*Finska Historien och Lofven*,

Äf Gamla Runor samlad och uttrydd

Äf

CHRISTFRID GANANDER, Thomasson

Philos. Mag. & Societ.

ÅBO, Tryckt i FRENCKELLSKA Boktryckeriet 1783.  
På egen Bekostnad.



773  
Nec longus patrios labor est Tibi nosse Penates.

OVID. *Metamorph. Lib. I. v. 773.*

MYTHOLOGIA  
FENNICA.



Kongl. Maj:ts  
Tro-Tjenare och Professor  
i  
*Vältaligheten och Skaldekonsten,*  
vid  
Kongl. Åbo Academie,  
*Högädle och Vidtberömda,*  
**Herr Mag. HENRIC GABRIEL**  
**PORTHAN,**

*Höggunnige Gynnare!*

*Med hvad berömvärd nit, beledsagad af de vidsträcktaste infig-  
ter, Herr Professoren skikt uplysa vår Finska historie, updaga  
landets älderdoms minnings-märken, granska, upodla, tildäta och  
fullkomna Finska Språket, samt stadga dess poësie, därom vitna  
Herr Professorens utkomna arbeten, som icke allenast äro kända  
och högtaktade inom eget land, utan och med bästa loford emot-  
tagna och granskade af de lärde i Göttingen, London och Pet-  
tersburg, samt flerstådes; hvarigenom Hr. Professoren alltså*  
hed-

hedrat sig själf, sin softerbygd och sina landsmän, samt förskaffat  
vårt Finska Språk all äktning.

Utom des här Hr. Professoren satt sine Landsmän i en be-  
römlig medtänkan, at upodla och lära bättre känna sitt Landspråk,  
som härtils blifvit föga ägtadt.

Herr Professorens outtröttliga Bref-växlinger och låta  
refor, hafva alla syftat därhån, at befrämja ett så lösligt ändamål.

Jag, för min del, har förmen, at härmedelst offentligen  
tacka Herr Professoren för, nu snart i 21 års tid, gunstigt, så  
munteligen som skriftligen meddelte underrättelser och upmärtrin-  
gar, at fortsara til Finska Litteraturens förmen.

Denna Finska Mythologie, som til större delen är samlad af Hr.  
Professorens egna skrifter, både tryckta och i handskrift varande,  
mig gunstigt meddelte, gamla Finska Runor, tillägna värfsum-  
ma hel och hållen Hr. Professoren, såsom ett vederlägg, huru jag  
använt Finska Vitterheten til fördel, de undervisningar jag haft  
ärän, at handfå af Hr. Professoren.

Tillika utbeder mig ödmjukast, at detta må så blifva til evär-  
delig äminnelse af den ägtning, hvarmed har förmen at fram-  
härda

Högädle och Vidtberömda Herr Professoren

Frantzila i Siikajoki Socken och  
Uhleåborgs Län d. 28 Apr. 1785. CHRISTFRID GANANDER.

allertålogjuskaste tjensare



## FÖRETAL.

Finska Mythologien är, så väl som alla andra folkslags, in-  
veklad i många mörka sagor och berättelser om Lan-  
dets forna Gudar och Gudinnor, med tillämpningar eller  
allusioner til naturliga händelser och borgerliga förrättnin-  
gar, som behöfva sin utläggning och förklaring, hvilken bäst  
vinnes af Finska, så kallade, gamla troll-Runor; då de jäm-  
föras med hvarandra, och til hjelp tages andra Nationers  
Mythologie (a).

Våra Finska Runor likna mycket i det Mythologiska  
eller Fabelagtiga Ovidii Metamorphoses; som ses i synnerhet  
under namnen Luonnottaret, Louhetar, Joukawaimein o. l. v.

Våre Finnar voro dock ej enflamma de, som nyttjat det-  
ta ibundna sätt, at föreställa höga fanningar, om Gud, verl-  
den,  
)o(

(a) Profess. HENR. G. FORTHANS *Disp. de poet. Fennica* P. V. 11  
p. 94. — Adde, quod in plurimis (sc. Runis Magicis) Mythica  
illa rerum incunabula, quæ narrant, studio plerumque indicantur  
obscuritas; ac Mythologia præterea prisca Fennica ratio hodie  
sere ignoratur, unde munia & attributa Idolorum Veterum, quo-  
rum sæpe mentio insculptis, ægeriæ explicantur; ut allufages  
taceam ad instituta & mores Majorum jam antiquatos.

den, des skapelse, naturens ändringar och verkningar, tingens uphof, själens odödlighet, et tillstånd efter döden i et glädje- eller plågo-rum m. m. under förtäta ord och i liknelse-tal, som, för deras sinlighet, bättre kunde fattas och, i brist af skrifkonst, i väl sammanhängande Runor, i minnet bibehållas, alt ifrån hedentimma til närvarande tid; utan nästan alla Slågter på jorden hafva ålkat dessa sinnebilder och mythiska sagor. — Alla hedningar hade en otalig mängd af Gudomligheter.

Nåstan alla ting i naturen, dalar, berg, trån, vatn, luft-- hade sin egen värne, eller, om man skall så säga, Gud.

De *Egyptier*, den äldste och läraste nation, tilbådo *Ofris*, *Ifts*, och en outslägelig hop af apor och andra djur.

*Phanicierna*, de störste handlande i gamla världen, ära-de *Baal*, *Baalsemen*;

*Chaldaerne*, *Bel*, *Mylitta*;

*Perseerne*, *Mithra*, Solen och de 4 Elementerna, såsom Gudomligheter:

Så trodde ock de *Araber* och *Indianer*; och et tallöst antal af Gudar, af större och mindre rang, hade de *vissaste folkslag* i älderdomen, de *Græker* och *Romare*.

Dock tillade de sine Gudar och Gudinnor de största och gemenaste laster; såsom, ägtenskaps - brott, afvund, hämd, ondskas och gruslänhet, som voro deras vanliga dater, hvilket *Homer*, *Aristophanes* och *Æschines* ådagalägga. Til exempel kan *Jupiters* och *Junos* äfventyr vara nog tillräckeligt bevis.

Ehuru de äldste Scribenter, *Herodotus*, *Plato* och *Aristoteles*, antaga den äldre tidens berättelser för helt sanfärdiga och i egentelig mening, och hafva så trodt dem, som de berättat-

rättas; så hafva dock sednare tiderne anset dem för *loka fabler* af *Allegorisk betydelse*, och de vise hafva gjort dem til *Physiska* eller *Moraliska vehiclar*, och formerat deraf *Philosophiska sanningar*, kläddes i sinnebilder och *Mythologiska Sanningar*. *Zeno*, den Stoiska Sectens stiftare, var, som det synes, den förste, som utvecklade sanningen ifrån des lindor. *CICERO*. *N. D. I: 14. II: 24.* — Närmast bidrogo därtill de *Platoniker*, efter *Christi* börd i det 3:de och 4:de århundrade, hvilka, til at afhjelpa den insmygande hedendomen, förvandlade desse fabler i Allegoriska höllor, som gömde de högsta sanningar (b).

Jag kan icke undgå, at här anföra något af det Hr. *Abboten* och *vice Profid. m. m. J. Fr. v. JERUSALEM* i sina *Beaktelser öfver Religionens Förmånliga Sanningar*, angående denna sak, skrifver: 2. Del. sid. 15. "Hvarföre skulle Sejernorna allena vara upfylde af Gudomligheter? Någre menniskjor hafva framför andre så utmärkt höga egenskaper, at de omöjiligen kunna härstamma af naturliga menniskjor; deras ande måste vara af högre art, och de således vara en högre Guds aföda. Efter döden återtaga de sit rum ibland Gudarne; dock behålla de altid utmärkt hjälpe för deras förra fädernesland och äro des Skyds-Gudar t. ex. *S. NICLAS* i Ryssland, *WINNÄMÖNNEN*, *ILMARINEN* i Finland.

Lust, haf, floder och vädret äro i den grofva menniskans ögon, som icke känner naturens lagar och dessas gemensamma ändamål, så många särskilde magter, som til deras verkningar icke bero af hvarandra; hvarföre skola ock

) 2

icke

(b) Se Prof. MEINERS *bist. Doctr. de vera Deo*, p. 162 fg. Jäm-för *Gottfried LESS Geschichte von Religion*, tr. 1784 i *Göttingen* i 8:o. I. Tbeil pag. 90.

icke de vara fulle af en lika ofynlig kraft? -- Åter igen nye Gudar -- Deras storhet är väl fins emellan åtskild, men de äro själfständiga i deras Herradömen, och måste altså blifva ombudne af Gudar och menniskor om deras välvilja. *Juno* nödgas gifva *Aeolus* goda ord, när hon vil hafva storm på hafvet, och lofva honom til tackfärdighet en af sina skönaste Nympher; *Neptunus* åter finner ganska illa, at Väder-Guden drifvar befatta sig med hans element; och således blifver aldrig någon ånde på dikter om Gudar och Gudinnor.

Uti Naturen och i hennes eget lefverne, vederfares den enfaldiga menniskan både ljus och led, både goda och förskräckande händelser, hvilkas närmaste orsak hon icke inser; alt detta kan icke komma af annat, än af *sådane* ofynliga och verkfamme väfanden. Så mycket flere blifva *Gudarne*; altid nye *under-gudar*, goda och illa görande *spöken*, *väl-nader* och *fjät*. *Trettio tusend* voro de redan vid Hesioidi tid. Och alle desse Gudar, så många de äro, större och mindre, blifva altid människorna like: kunna altså icke dyrkas utan på människo sätt och bibehållas i deras goda vilja, eller försonas; äro de icke för mågtige, kunna de ock för deras oghinnet straffas, och förmås til mera tjenstfärdighet, medelst indragning af deras vanliga offer och loffågningar. *Augustus*, at hämnna sig på Neptun för en utländen storm, vågade förbjuda, at uti en bögtidlig procession bära hans bild med de öfrige Gudarnas.

Sådane äro Gudarne hos Homerus, sådane voro de hos de uplyste Romare, och sådane äro de i denna dag hos Samojederna och Villarne i Canada.

Sid. 17. Det enda man af dem begärte, var endast tillfredsställandet af närvarande behof och begärelser, samt

samt at så veta sit tillkommande öde -- Dygdig kunde man själf vara.

Satis est orare Jovem, qui donat & aufert,

Det vitam, det opes: sequum mi animum ipse parabo.

Sid. 39. Genom många *Symboliska föreställningar*, som til äfventyrs skulle betekna vissa *Nationale händelser* och naturs verkningar, dem hvarken de eller deras *måstare* själfve mera förstodo, så väl som genom de mångfaldiga diktade små *Guddomar* och *Andar*, hade den gamle Religionens fanningar förlorat deras första enfald. Se vidare sid. 27, 40 och *Apollog. Conf. Aug. p. m. 229.*

Sammaluoda utmärka våre *Finnar* i sin Mythologie ofta naturliga verkningar och orsaker, under flera Guda-namn, såsom til exempel, åskan med *Ukko* och *Ilmarinen*, Järnets uphof med *Luonnotar* -- samt ådagalägga en mycken naturlig insigt i naturens kännedom, dess kraft och verkningar.

Sjelfve *Götherne* i sin äldsta Mythologie komma öfverens i samma ideer om troll i Berg, Sjöar, Dalar, Skogar, Refar och Jättar -- som äro aldeles de samme med Romarenas, Grækernas och Finnarnes samt Lapparnes Mythiske vareller.

Vi hafve inga andra spår qvar til *Finnarnes*, såsom ofstridigt de *äldste* (c) *Nordens* inbyggares, *härkomst*, *regering* och *lefvisätt*, än dem man spridda och strödda kan komma öfver och blifva varse i *Finska Mythologien*, i *Finska Språket* och i landets uråldriga hemseder (d).

X 3

Så

(c) Af BOTINS *Sw. hist. p. 10.*

(d) Se Prof. GADDS *Företal til Kyrkoh. och Präbst. D. Nils IOMANS afhandl. om Finska och Gräkiska Språkens gemenskap.*

Så väl *Finska ordspråk*, som *Runor* eller *Poëtiska Sänger*, aldeles olika andra nationers, 8 stafvige Rythmer utan rim, gifva anledning at sluta om Språkets fordna håld --- i de *förre*, är folkets gamla *Sedo-* och *Vishets-lära* förvarad: de *sednare* eller *Runorne* angå deras *Hedniska Gudalära*, *Metamorphoser*, *Theogonie*, slöjder, nåringar, *vidskeppelser* m. m. -- Därigenom at desse blott i allmogens minne många feeler igenom varit bibehållne och först i nyliga tider, utur dagligt tal samt mundteliga sänger, blifvit fattade i Skrift, har händer, at de i et och annat tyckas vara förslämrade; men i dem är ock mycket *qvär*, som en kännare af Språket välbesfogad sätter i jämförelse med det man i upodlade tungomål anser starkt och vackert (e). I gamla *Finska Runor* finner man ock, under regelbunden och *Smuk ordsärlning*, et med *Allegorier*, *Metaphorer* och flera sådana prydligheter lifligt lekande snille (f).

Til at kunna därför begagna sig af den äldre *Finska Poësin*, och med nytta, nöje och smak läsa våra *Finska Runor*, och igenfinna det höga, det vackra, det intagande i de *samma*, är en *Mythologisk kundskap* oundvikligen nödig. *Finska Mythologien* är en *clavis poësis Fennice*. Lika så litet som *Ovidius*, *Virgilius* och *Homerus* skulle förstås, och de

118

(e) "Den äldsta Verlds-Historien består af idel Original urkunder eller *Historiska Sänger*, såsom de enda minnesmedel hos alla gamla folkslag, och med hvilka de första människorna sökte, at hos sig bibehålla och til efterverlden öfverlämna de märkvärdiga - - -" *JERUSALEM* loc. cit. pag. 183.

"Gamla *Kämpo-Visor* hafva länge uti Norden förflutit hoptals famlade åhörare, och samma bruk är ännu hos de vilda *Americaner* gängbart." *En gammal, Menes Bref til en ung Prins* 2. Del. sid. 304. ed. 1785.

(f) D. N. IDMANs *Afsändl. I. c. pag. 9. not. e.*

ras rätta mening, hvartil de alludera, inhämtas utom *Mythologisk insigt*, och kundskap om *Romares* och *Grækers* hemseder; lika så litet kommer man ock til rätta med *Finnarnes Runor*, utom *Mythologie*.

I den afsligt, at gifva ljus åt den äldre *Finska poësin*, har jag gjort den *Mythologiske Samling*, som jag nu ställer inför allmänhetens ögon, under det jag i flere är genomgått alla *tilgänglige* och *möjligen i landet existerande Runor*, af hvilka jag tillika utplockat flere hundra ord, til en vacker tillkning til et nytt *Finskt Lexicon*, med *phrases*, som nu äfven är under renskrifning.

Under en tid af några och 20 år, som jag samlat och granskat *Finska ord*, har jag väl blifvit varse, at flere ord til ljud och betydelse äro lika med *Grækska*, men huruvida *Proften D. Nils IDMAN* (I. c. p. 39.) rätteligen slutar, at *Finnarnes Hedniska Gudalära* varit til *första delen Græksk*; hvilket däraf skulle bestyrkas, at de *flösta Gudars namn äro i Finska Språket främmande* och komma intet af *Finska ord*; det är något som jag, för min ringa del, anser vara betydande tvifvelsmål underkastadt; emedan de med samma sål, i min tanka, kunde häntas ifrån *Hebraiskan*, eller flere *Europaiska* än lefvande Språk. Så väl *Stam-orden* i *Finskan* och *ändelserne*, hvilka äro *Finske*, som den *Mythologiska Genealogien* tyckes bevisa motsatsen; härtill kommer, at samma begrep, som *Romare*, *Græker*, *Göther*, med flere, sig gjort om sina större och mindre *Gudamagter*, hafva ock *Finnarne*. Dessutom äro någre *Mythologiska namn* verkliga *Stam-familiers*, märkelige i listiden och efter döden ihågkomne personers samt än varande orters namn.

Med

Med den *Finska Mythologien* har jag ock velat förena den *Lappiska*.

Hvad jag af *Lappiska Mythologien* anfört, har jag tagit af et Manuscript, förlämnadt af *Danske Missionairen, Lenart SIDENIUS*, och öfverfärdt ifrån *Öfver-Saltfetter i Aftastjorden* d. 17. Oct. 1726 til Kyrkoherden *Johan TORNERG* i *Jukkasjärvi* och af honom til *Proffsten Mag. Hinr. FORBUS* d. 1. Jan. 1728. Det är öfverensstämmande med en annan *Dansk Missionarii Jöns Kijhlöds* berättelser.

*Lapparne* hafva classificerat och rangerat sine *Gudar* i följande ordning:

- 1:o Til de *Gudar*, som äro *allerköge* uppe i *Stjernhimmelen*, eller *Öfver-Gudar*, räknas *Jahmel, Rariet, Radier* och *Rana-neida*.
- 2:o Til *Gudar*, som äro *lägre ned i lusten*, höra, *Beiwé, Torden, Bjegs-olmai, Giffen-olmai, Akklükkes-olmai*.
- 3:o *Gudar*, som äro på *jorden*, räknas *Stor- och Lill-Junkker, Leib-olmai, Kiasé-olmai, Mader-akka* och dess 3 döttrar: *Sarakka, Ux-akka, och Jux-akka, Saiwa-olmai, Saiwo-neides, Saiwo-ferwa, Saiwo-lodde, Saiwo-giwelle*.
- 4:o *Underjordiska Gudamagter* och *Otter* äro *Jahmiaimo, Jahmi-akka, Nemagwelle, Rota, Rotaimo, Rota-landa, Jamikiatfer*; hvilka alla i detta *Mythologiska Lexicon*, under sina *alphabeter*, komma at utredas och beskrifvas, efter *Danska Missionairen Sidenii* upgifter i nämnde *Mscr.*

För den likhet, som fins i *Lapparnes* och *Finnarnes Mythologie*, såsom *folks*, hvilka synas vara af en *Stam* och *extra-*

*traction* (g) så til *Språkets*, som fordna *lesnadens* öfverensstämmelse, (hållt som det är bevisst, at *Lapparne* bodt förut i landet och *Finnarne* med dem äro befreundade) har jag velat förena bägges *Mythologie*; samt här och där i detta arbete jämföra dem med hvarandra; och hvarest ske kunnat, äfven visa då och då til den *äldre Svenska Mythologien*, hvarest äfven förekomma, om icke samma och lika lydande *Mythologiska* namn, dock dylika ideer, som hos de bägge andra; hvartil årorfringar, commerce och folksflyttningar måtte bidragit.

Af alla dessa 3, nu under *Sveriges Krona* lydande folkslags *Mythologie*, kan aftagas och lätteligen slutas til deras likhet i tänkesätt om *Religion*; at de trodt själens odödlighet och et annat lif efter detta; som kan ses då man efterslår *Tuoni, Jahmiaimo, Manala, Kipumäki, Kivutar* o. f. v.

Man skulle förmoda, at af denna *Finska Mythologien* vinna tillika någon uplysning i *Finska folkets historie* och *geographie*; då här och där anföras fordna *Sedvänjor*, af hvilka många än äro bibehållna, och nägre orter blifva updagade, som förut varit föga kände.

At denna *Mythologie* må vinna det påsyftade ändamålet, at uplysa, samt dels mera trovärdighet och pålitelighet hos *Finska* vitterhets älskare, bör jag til slut upgifva de källor, ur hvilka jag hämtat dessa närvarande *Mythologiska* uplysningar, näml.

Af *Ol. v. DALINS* och *Af BOTINS Sv. R. historie*. Af *Björners Brew* om *Finnars, Lappars* och *Samojeders ursprung*.



ARCH-

(g) *De convenientia Lingvæ Hungaricæ cum Lapponica, Præfide HIRE, Upsalia 1772. cit. De origine linguarum P. II. Præf. HIRE, Upsalia 1761.*



ARCHIOPOLITANI *Disp. de Religione & origine Fennorum*, Upsalæ 1728. Magist. Christ. ER. LENCQVISTS *Disp. de Superstitione Veterum Fennorum -- Aboa*, Praef. Prof. Eloqv. Huar. Gahr. PORTMAN, edit. 1782.

Bischof AGRICOLA, har, som bekant är, i sina kända rim, nämnt Finska Gudars och Gudinnors namn, dem jag ock, ehuru råbråkade, här uptagit.

Finska så kallade troll-Runor, hafva prästerat mig de bästa Mythologiske personers och orters namn, som förklarat sig sjelfve, genom det sammanhang som i dem träffats.

Hvad jag sjelf sett och hört, har jag med all trygghet kunnat anföra.

Denne Finske Mythologie tryckes i qvart-format, för att kunna framdeles biläggas det under arbete varande nya Finska Lexicon.

Om mine vårde Landsmän och Åldcare af Finsk Vitterhet, kunna hafva blifvit någon nytta, skall det vara mig en ogemem sågnad.



## A a

**A**ARNI, en välne, som tros ligga öfver gömda skatter i jorden; kallas *Aarnion baltia*, *Aarni bandan isäntä*, *joia makuu* Marten påååå. Lå skatten nedlades, gjordes flere lösen, såsom: *as en rood topp*, eller 3 färdhufvuden, m. m. skulle öfras åt *Aarni bandan baltia*, eller draken, af den som ville uptaga de gömda penningarna &c. Se *Kratti*. — Skattgräfvare hafva så väl här, som i Tyckland, hvarjehanda vidkeppeliga upååg, då de leta efter skatter. Se FRESSENI *Past. Saml. om Skattgräfvande*: de munda, läsa troll-ord, kasta tärningar af bly, öfrå, bruka slagrutta; och finna sig dock ofta bedragne såsom Alchemisterne.

*Aarni* ses om Solkensdagar, och nattid vid eld, i skogar och på backar uptorka och skura sina möglade skatter; ofta höres han kalla sina Riksdalrar, då han är gundlig åt någon melancholisk penningekär.

Dock, oaktadt all vidkeplighet, finnas än ofta här i Finland penninge-gömmor, som blifvit af invånarena nedgräfvde dels i förra seculo, då *Wendén Riksd.* *pelko uno* var, eller Ryssens fiendiliga infall besvarades, 1656. (Se Finska *Ajan-Tieto*), dels i sednare krigstider omkring 1713 til 21; kanske också af någon gammal Penninge-Gud, som af afvund och illvilja frivilligt nedgräfvit sina pengar och redbarheter, på det hvarken barn elier slägt måtte efter döden få någon del af deras lvest och möda. — Ännu händer någon gång, at med nödräppter utur insjöar fås hela penninge-kistor, hvilket händer för nägre år sedan i Pippola här i Sijakoki

Socken. I Kemi och annerledes har funnits, efter stora Ryfka segden och än i våre tider, i gropar nedgåmd Spanmål i skogarne. Se *Haltia*.

Af *Aerni*, såsom rikedomars och skatters gömmare, synes *Aristi*-tider slät sitt namn; såsom de äldste i världen och de sällaste fordom varit i *Jothanbens* (Jothers, de Finmars land) långt förr, än *Krake* sådde guld och et så dyrbart mjöl dambade af *Fröder* qvarnar, mjölk lopp i floderne och ekarne lvtvades honing.

**AATES** eller *Auder*; en Finsk Drott, om hvilken v. DALIN säger, at des dotter var gift med *Wibur*, son af *Wanlander* och *Drifva*, en dotter af Finska Höddingen *Snö* eller *Nieu*; och vidare: *Witbur* emottog efter Fadren *Wanlander* Upsala öde, och förlikt med Finska huset gifte sig med Finska Drottens *Atbes* eller *Aude*, den rikes dotter, som födde honom Sönerne *Giss* och *Aude* (i Finska Krönikan kallade *Gris* och *Amund*), men snart förkjuden måste med dem resa hem; hvar på *Wibur* med en annan qvinna sålde sonen *Domalder*: den Finska *Hulda* gaf då åter förbannelset, med hvilka *Giss* och *Aude* sändes til honom, at utkrifva åt minstone Modrens morgongäfva, som var tre stora byar och en guldkädda. Refen var dock så lång, oaktadt Gudarnas försäkran: *at Fuglingarne från den blanden skulle fins imellan frida och guldkäddan en gång blifva en bane för den öpperste man i den ätt*. Modren *Hulda* ville med vidkoppelier fördärfa *Witbur*; men sönerne gjorde det med vapen: de föllade i Sverige och anstälte upror, hvarvid Fadren en natt blef innebränd vid år 540.

Men *Domalder*, *Wiburs* Son af andra giften, sefde dock sin Faders rike tillika med kriget, hvarigenom han intog många län-der och kallades *Jato-Dolge* eller *Finmars försörjare*. Finland kallades ock fordom *Jitteland*.

*Domalder* blef offerad åt afgudarne för mäsaväst vid år 865. Denna hungers nöd orsakade en stor folkflyttning ur *Skandinavi*en. *Wilner*, *Wendler* eller *Bergfjor* drog med åt landet in i *Skåne*, sedan anhöde af *Ajo* til *Småland*, och vid år 370 til *Gotland*, samt sedan til *Työland*. *Finmarken* i *Småland*, och

och *Gotländska* Språkets sträffhet, äro bevis til *Finmars* dät-varo. Se *Vinder*, *Joter*, *Jittikisjet*, *Drifva*.

**AATINS** barn, Nordens äldste invånare, se *Jitti*.

**AHTI**, En Sjö-tå, som gaf sisk och anropades af vidskäppelige Fi-skare. Kanke Lapparnes *Aite* eller *Abti*, den Lapöke Afguden *Stor-Juncarens* Hustru, (Se *Veden-ens*) *Finmars Akka*. De Grekers *Akhaon*, *Pan*, piscatoribus & venatoribus favens, synes vara den samma.

**AHIKAINEN**, Se *Ritikainen*, den samma som *Ahtolainen*.

**ANTOLAINEN**, En flygg ond väls; et troll, som bandt ormar om sina gårdsgårds-flöror, i stället för vadjor. Odlan kallas därför i Runorne: *Ahtolaisen ojan mittas*.

**AJATTARA**, — *Ajattaret* in pl. Skogs-Spöken — *Priapus*. En ond förskräckelig väls af könet i skogar: förvillade Skogsmän och jägare: nämnes i Finska Bibel-vertion i plurali 3 Mos. B. 17: v. 7. Et pids *Ajattareille* ubrattaman — i Svenska öfversättningen: åt djelomen — Se *Hattara*.

**AKKA**, *Ukkos* Hustru: en mäktig Gudinna, jämföres med *J. Maria*, och tyckes vara den samma i medeltiden. 1 Runor heter det om *Mehiläinen*,

Vistä sijesti himaan,    Min manhan rokkasen;  
Toinen sijesti meeen,    Tuo siten himoa tuolta;  
och straxt därpå anropas *Mariatar*. Se *Ukko*.

**AKKA**, äfven en Sjö-Råderka, Hafs-Fru: bodde vid et sund; hon kammade eller borstade sig, och då därvid hände at en tinne eller borst slog i hön; blef därpå genom böljornes skummande en tomt-oem och metmaskar. Se *Abti*.

Atta salmen Kerivallinen    Vi barjasta pirahii  
Oli päätään sukua,    Luvatti lainehelt,  
Haplaan harjaava,    Ehdülle meen jellle s s k.  
Se *Syjdär*.

**AKKA wanka Kaiwo-Ketä**, en slitig käring i spånad och väsnad; planterade surun och tallar. Se *Simsä* och *Wannon-bakk*.

**AKLIKES-Olmai**, trenne Gudamagter hos *Lapparne*, ligre ned i lusten, til hvilkas ära lördagen och Söndagen höllts helig. De fleste Lappar hafva helgat Fredagen *Sarakka*, Lördagen *Rariet* och Söndagen de 3ne *Aklies-olmai* til ära. Därföre när Lapparne hafva söderd sig med Fredags- Lördags- och Söndags-arbete, hafva de gifvit offer i förlikning. SINDIUS.

**ALAMAN-Järwi**, samma som *Aloen-Järwi*, Fennorum Lerna malorum siue Styx; en eldpott, där elden lants sedan flere varp dragits: skall finnas yterit i Lappmarken, äfven af samma namn i *Pudajärvi*, *Pedersöre*, och *Ilmoia Soknar* i Österbota &c.

Uti en gammal *Runa*, där det berättas om eldens upkomst, genom det at *Ilmarinen* slingade eld af en orm, säges, at gnistan slog följande *Alaman-järven*:

Äli tulen Ilmarinen,	Elpi Taimoisen ydöden,
Wälketti Wäinämöinen,	Taimos puolen kummitetä,
Ulkana Taimosessa,	Weni aima meeneään,
Eläwällä emurella,	Wetti oina wietesään
Sirjalla karmehellä,	Kestelen Alaman järven,
Sirpaili tipuna yti,	Njeli tuon tuli seosen . . .

**ALOEN-JÄRWI**, Finnarnes Styx, i högsta Lappmarken. En eldpott; där elden lants i en sarf. Då *Ilmarinen* och *Wäinämöinen* slogo up eld, for en eldgissa i *Aine-träsk*, som deraf 3 gånger i tomman upstockades, så at Stengruet på botnet lyntes. Där drogs sedan not, at uplöka elden; förl med en not af *Wax*, och man fångade väl fisk, men ej den hvari elden var; sedan gjordes en annan not af lin och hampa: J. *Maria* rodde och *Wäinämöinen* sat i Ryret; noten drogs mot och med flötsanen; och då fångades en *Krampfisk*; men hwarken *Wäinämöinen* eller *Maria* torde gripa den. En iwart karl 3 tum hög üeg då up från halwet, som hade flerskor, en hjälm af slinbårda hällen, långt hår til halsne och någgn alt til midjan: han släkte med bara händer *Krampfisken*, tann i den en *fax*, i laxen en *gädda*, i gäddan en *fisk*, i fisken en *sarf*, i sarfen et rött *mylan*, i mylanet *elstrianan* och elden, hvars iveda och värk ledan manas och hänwies til *Kipumäki*.

AL-

**ALWA-JÄRWI**, En insjö wid *Kammola hemman* i *Wijstasaari* Socken, där rudera funnits wid en källa af forden tidens ibyggnader djupt in i jorden, wid hvilkas gräfande flere blifwit illa betagne, samt lärade med blemor och utslag på kroppen.

Denna *Alwa-järwi* insjö lätan och *Pudajärwi* Sjö äro förr besökte af Tawallänningar för fiskeri: — Krono-äyrtar hafva förr medelt sig här på orten. Af de 3 första som här stadnat at bo har en lutt H. *Leppanen*, den andra uptagit *Urpela* hemman wid *Kiwijärwi* Sjöen, den 3:dje med tilnamnet *Hassinen* stadnat wid *Alwa-järwi* forsen, och förmenas, at alla dessa varit Savolax-boer, hvilka upå någon wiis årlig ränta bekommit Kongl. tillstånd, at upåta denna ort.

I en gammal *Runa* om eldens upkomst heter det: Tuosta tuo tuli seosen, pahan tehynä pirahni, Alwejärwen ala pööhän . .

**ALUEN-JÄRWI** eller *Ljemen-wesi*, en så eldhet Sjö, at ock Sjölog-larne där ömkeligen qwidde:

Keskelet kummitetyn,	Tuen tulman tuen kispä,
Kesellä Aluenjärwen	Wäinämöisen wakkaisen.

**AMUND** den 6te. Sextus Rex Finlandie, velles pelliceas, quæ tum in usu erant, auro argenteoque distingui curavit, velles autem corpori proximo a capite ad calcem cotyleribant. MESSERIUS in *Cronica*, Finland. Mscr. LINNÆUS Disp. de *Tawastia* p. 17. Prof. HINR. HASSEL, Aboe.

**ANTERETTOIN**, *Löplyn-baldia*: en bad-patronessa, som förvarar fär, at ej värman i dem ingår. Se *Auterinen*.

**ARRGRIM**, *Audius* Präst i Finland. Se *Aate*.

**ASAR**, Se *Efinvalda*.

**AUDE**, Se *Aate*.

**AUTERINEN**, Bad-qualme. Finnarne äro mycket rädda, at bad-ången skall gå i et öppet får, hvarföre de hafva *Löplyn Sanat* eller *Synty*, som äro Signeller til bad:

Älske priska Auterinen,  
Auteretären tefemä,

Helt wanhan Wäinämöinen,  
Herran hengesid hönöskä.

**AUTERETAR & Auterinet:** så kallas badet i Rimor; och anses för botande och sundgörande Gudomligheter; ty Finnarne vilja ej af bättre medicament än badtugugång.

**ÄHKY,** en sjukdom med bukref, troddes vara *Aimeröfjes* Son.

**ÄJÄTÄR,** en af Juuttas döttrar; älggäde ornar.

**ÄIMÄTÄR,** en stolt mö, blef hafvande af värvärdet; födde vargar.

**ÄIMERÖINEN,** ordfak til ref, *Ähkys* fader.

**ÄMMÄN-KOSKI,** Se *Qwenä-ström* och *Cajana*.

**ÄRJÄMÖINEN,** en kall bäfe, med rimfrofi, stel och skyf; härmed förlås en sträng allvarsam vinter. Se *Paburi* och *Hyytämöinen*.

**BEIWE,** Solen: Lapparne räkna Solen ibland sine Gudar, som äro längre ned i lusten. — De offrade åt Solen, på det hon skulle skina väl och befördra gräsväxt och hvita Kreatur, samt äro gröt om midfommars qvällen Solen til heder; de offra ock åt Solen för åtskilliga sjukdomar, besynnerligen för mangel på förföd. **LEONARD SIDENIUS.**

**BERG-Finnar.** Se *Aate*, *Winder*, *Jätit*, *Joter*.

**BJARMER,** Se *Jumala*.

**CAJANA** — De Gamlas *Qwenland*, eller *Amazoners* land, finge-  
ras hafva slätt namn af *Janus*, en algudahild, som nedstätt utför  
*Ämmäkoski*, då Finnarne ropat: *Cä — Janus!* Se *Janus!* jämför  
*Qwenland*, *Qwenäström*.

*Cajana Slott* är funderadt i K. CARL IX tid 1606 af **CLEMENS ERIKSSON**, mot Ryssarnes anfall, 15 mil ifrån Rytha gränsen. 1716 in Jan. intogs det af 4000 man Ryssar. Se **OL. V. DALINS Sv. R. bist.** 3. D. p. 562.

**DOMÄLDER,** Se *Aate*, *Joter*, *Jätit*. *Domälder* hämnades grymmeligen *Finnarnes* trolöshet emot sin Fader, däraf blef han kallad *Jota Dolgi* eller *Finnarnes* fiende.

DRIF

**DRIFWA,** Finska Hölödingen *Sab* eller *Nicus* dotter af Fornjoterska slammen, *Wanlands*, den ätte Upala Konungens af Ynglinga slammen, gemål; *Wiburs* moder, som hon födde i Finland; hon för-  
gjorde sin man. Se *Aate*.

**DUMBR,** Konung i Öster- och Wästerbotn. Se **VERELII not. ad Herv. S. p. 27.** Han regerade vid pafs A. C. 867. **MESSENI Scand. Illustr. T. X. p. 4.** **PET. NIC. MATHESII Disp. de Ostrobotnia p. 3 & STECKENII de Westrobotnia p. 15.**

**EGRES,** ätte äter och bönor, rosor, kahl, lin- och hamp-växten.

**ENARA** träsk, en af Sveriges urgamlas gränlor, långt up i Lappmarken.

**ERÄ-pyhä,** offer-hälla i Orihwesi, af samma forte som Lapparnes *parje-mare*, Se *Uhris-paikka*.

**ESIWALDA,** kallas all öfverhet af Finnarne. Grefve *Bonde*, i sit tal om Finnarnes härkomst uti *Kongl. Pitterbets-Academien*, skrifver *Aefiwalda*, som han deriverar af *Afar*, eller de lednare Nordens inbyggare, som kommo från Asien under *Oden* den yngres anförande.

**ETELÄTÄR,** Sjelfva Sunnan-värdet, anses per allegoriam, som en ljuflig och vän Mö, och kallas *Etelätär neiti nuori*. Hon anropades af Högslagare eller hälgällare, at ivalka lusten ifrån Ötan och Wästan. Bön til henne lyder sålunda:

Etelätär Neiti nuori,  
Jätit häst pösti,  
Rösti lantta luntteha,  
Eerit östehen löstet,  
Eomaren lantantat,

Sada merä Toivoisista,  
Sima pöristä pöristä,  
Toorillen toivollinen,  
Pantorillen pantorillinen.

Se *Rena-neida*.

**FINNAR.** Se *Winder*, *Williner*, *Aate*, *Joter* —

**FORNIOTI** eller *Ferniöti*, är sammansatt af *Jotan* eller de *Joter*, som fordom var Finska folkets namn; härmed öfverensstämmar,  
hvad

hvard *Suidar* nämner om et folk, som kallades *Isodwärris*, hvilket synes hafva bodt i negden af floden *Iffer*, som nu kallas *Donau*. Fornrioter var Konung i *Jäntalund*, som kallades *Finland*, i Qwenland eller Terra Amazonum beläget *Öster* om hafsböten. (*Perringhjöld*s ättartal, Genealog VIII p. 86. Se *Kore*.)

I *Swevernes* hälle kalkades Nya *Schwyter* från *Mitbridatiska* hällen till *Scandia*.

En vördig Husfader *Fornrioter*, förmodligen af *Jumalers* ätt, nedlätte sig i en del af *Jornabens*, som då kallades *Kuenland*, nu västra Ryssland, *Finland*, *Österbotu*. Se *Arbe*.

**FROSTI**, en Finsk Kung. I K. *Frostes* tid gjorde Svenska Konungen *Agne* anfall på Finnarne. Sic enim *Sturlesonius* in vita *Agnis*: Expeditionem bellicam suscepit in *Finlandiam*, ubi praelium commisit cum *Froste* Rege Finnorum, quem superabat acie, *Sebeferus* in Lapponia C. 6: p. 49, 50.

**GYLPHO**, Svensk Konung, men till sin härkomst en *Finne*, ty han var Finska Konungen *Ferniottis* Sonafon. LOECENII hist. Sv. Lib. I. p. 2.

**HAARNI**, et Ähkys tilnamn. it, samma som *Aarni* -- *mene*s *Haarni* hautoja *suwisi*. R.

**HAGA** gods, *Uggarne* tilbörigt, i Janakkala Socken i Tavastland; war först ämnade til Slott. Et högt berg.

**HAKOISTEN linna**, vid Haga gård; en djup graf som där finnes, är märke därtill. På 2:ne ställen i Hattula, i Säxnäki och 4: mal i från Tavastehus emot Norden vid en liten sjö, ses ännu rudera af en mur, uprest af ofanteligen stora stenar, i nog lång sträcka; ehuru nu mera något lägre än tillförene.

**HALLGRIM**, en Reeke, dräpt af *Donar*, i dets egen kula. Se *Mjeben-Syögd* och *Kuippana*.

**HALTIA**, en Riddare; ande, som troddes finnas särskild för hvar människja, hvar tomt, hus, skogslund, sjö, penninge-gömma och berg.

Den-

Denna tanka, om en ridande och en människja medföljande ande, har blifvit bibehållen ifrån äldre tider — Se om Petri ande *Alt. 12: v. 15*, och i våra Symboliska Böcker är det uptagit i morgon och afton-bönerne.

Item: *Haltia*, är en människjas kynne och naturell samt hardiselle; t. ex. säges: *Sillä on towa eller bywä haltia*, *karja tuento*, han är modig, orädd.

*Aarnen-bandan haltia*, Draken eller Penninge-skatten, som låg öfver nedgränsa skatter. Denne *Aarnen-bandan haltia* kan förliknas med *Törain* i Svenska Mythologien. Et *troll*, som uti sin graf förvarade sin Rikedom eller en stor skatt, som därefter var ivär at röra.

Denne var också efter sin död förkräckelig för den eld och rök, som han pullade ur sin graf; hvilket kan lysa på de lysgubbar (*Errones*, *ignes lambentes*), som synas på sådana hällen.

*Huoneen-baltia*, samma som *Tonttu*. Se *Tonttu*, *cultos*, *præses* *Domus*.

*Weden-baltia*, en ande i insjöar, som skulle blidkas af fiskare. Hans elaka anslag söchindrades genom fjällspeck, tran. Se *Weden aukko* eller *Emd*.

*Wuonen-baltia*, Bergs-rä. Se *Wuonen-wäki*.

*Wuonen-baltia bupia*, en; *Hijen beimolainen*, *Hijst* trände, och *Wänimäises*, Eldgudens, *compagnon* vid järnsmide.

**HATTARA**, *paha hattara*; en troll-käna i gamla sagor; nästan samma som *Ajattarat* och *Lemmas*, v. infra. Kallas i Finska käringasagor *paha hattara*, för dets okynne. Item *Hattarat*, bängtyrige Jättar och Himmels-besörjare. *Hattaraita hallitsepä*, håller ityt på bängtyrige Rindhullar. *Prov. Ei Tiedä Jumalakaan, kutsu ga kutsen pitää*, *hattaraa hallitjet*.

**HÄRKÄ** eller *Mulli*, En rätt märkelig Mythologisk *Oxe*, mycket lik de Separatistens och Chiliafiers, hvaraf de tänka hålla et fest gästbad på jorden, utan tvifvel i sällskap med Troglodyterne, sedan de lå et jordiskt herravälde. B Fin-

Finns Runorne beskrifva denna Oxen ofanteligen stor, så at dess hufvud risedes i Tavastland och fanns släktade i Tärneå. Dermed förhållas alltså förmodligen Karlavagnen. Svalan flög en hel dag ifrån manken till fvarsindan, och lekorn sprang en månads tid i mellan hornen, utan at hinna sitt mål.

En liten svart karl slagade honom, hvaraf fecks 100 slar kött, 7 bakt fulla med blod och 6 tunnor talg eller fett, hvaraf smörjor gjordes, därmed man läkte bränslar, m. m. Runan berättar:

Härkä kaffro kunnihisi (allis,  
kainubusia),  
Eihoi muuli sijetouza,  
Pää helo Sämenen maaga,  
Händä reekku Tornioha;  
Päävä lauden pääst' kensi  
Häpehäldä hännän päähän;  
Austauden etawa juuri,  
Härdän kareetn wettä,  
Eipä uleldä päähän päästet,  
Enjängääd ennästänt;  
Hajemä Tappajata;  
Wies muista meretä nesi.

Ensin wödsst petroksensa,  
Sitten kääntä pohjellensa,  
Sitten siisti selkellensä.  
Säntin siisti kunnihisi,  
Sata saareja lihoa;  
Wetia seikemän wenessä,  
Suuta kuusi tympöitä;  
Pää on wöitett oterut,  
Päästä kareet kareet,  
Jolla wöitot wöitotchan,  
Tulen petet petetochan,  
Tulen wöitot wöitotchan,  
Tulen päst petetochan.

HÄRJÄN-pyry. En ström, *Härjään Linnan tokana*, på andra sidan om Tavasthus: förelömmar i Runor.

HEIMDALLER, vishetens tröst på Saaris i Finland.

HELAA, den Årsid, då Pingst-högtiden infaller i Maji eller Junii månad, hvaraf Christi himmelsfärd kallas *Hela-Tuorssai* och Pingst *Heluntai*. Finns folket, i synnerhet i Tavastland och Åbo anställa då lekar, *Hiippa* kallade, enke-lekar, m. fl. dansa kring eldar i åkrar och gröna parker o. l. v. Tyckes träffa in med Guckernes *Wuorren-baltia* och *arealia* — hvarom Suidas. De lust-elldar, som på flere ställen i åkrar och på öppna fält göras, kallas på Finska *Hela walkia*, vid hvilka brälor de sig roa, i synnerhet i Tavastland uti Hattula Socken, med gode öl under musik och hoppande. Elden slutas ej alltid up; utan tages med gnidning

at

af träns, såsom villarna göra i Norra *America*. Detta sker hållt då man underhåller röd på åkern vid koernes föllande. En sådan eld anes för helig, och kallas på Finska *Kirkon-walkia*.

HELNA, utan tvifvel *Heigo*, el. *Olga*, allis, den heliga *Helena*. Finsarne beskrifva henne, såsom hufvud, pristi, wärdin wärdin wärdin. d. i. hon anses för en ganska god wärdin Qwina och vis Qwina, at, jämte *Maria*, dämna blodfär efter järnkador; Se *Luonottaret*, hennes dotter. Hon anropades, at tillbinda blodfär, på följande vis:

Tule minne tarwotkan  
Kella minne hempiätk,  
Tule minne turppuilla,  
Minne jareilla sammaltet  
Kellä minne kettä,  
Tule minne kettä,  
Tule minne kettä.

Kom hit, här behöfves  
Du väna qwina *Helka*,  
Stoppa til med muld tort,  
Myysä med tätehäls  
Ler upriisa hälet,  
Täck med små stenar,  
At mjölken ej må nedrinna;  
Den röda blodn drypa i åkern.

HELWETTI, lägo-namnet för de ofälla efter döden; dit, och till *Kipumäki*, hänvisa och troll ofta plågorne. Deriveras af Svenska ordet *Heel*, som emotog dem, som ej voro märkte i tiden med Sverds (*Geirs-uddi*), och sågades de döda, som lefwat väl.

HERHILÄINEN, (En Bälgetinge) i Runor; upkom då *Karilainen* stötte med sin hæl i jorden. Se *Karilainen*.

HIIDEN eller *Hijjen Emäntä*; *Hijje* bygga husfru; af dess fräwa här togs strängar til Wäitämälles nya och märkelige harpa.

Kull' on kietel kanteleha?

Souhista hyvärin oiehin,

Se *Hijje*.

Huorista *Hijjen* emännän,  
Waden wäroista wäritur,

HIIDEN eller *Hijjen* HEIMOLAINEN, *Hijje*s Släktinge och anförvandt. *Wuorren-baltia* *Hupia*, reäjus, *Upia*, en som förvarar och gömmer malmstrecken i berg — Bergs-rå.

Hijjen-HEVONEN, en helvetes Fri-trafvare, hvarpå *troll* och *gelf*

B 2

helfva *Pesten* skjutsades till algrundens klippor. *Pesten (Rutto)* lå denna skjutshäls på följande sätt:

Läbe funna kuskemaan,  
Maan paha pakenemaan,  
Kosha oloshomasta;  
Jeslä mä tullen annan kypin  
Ja annan ajo hevesten,  
Jont ei konner jollä nujat,  
Jatst räpist kalliolla,  
Hia tuonne funna täiken,  
Otas Sijestä bevonen,  
Basta wuoresta woihetet,  
Keris männärest;  
Kuin siinä liet kypelä kypwä,  
Amora ajo hevestä:  
Tunnema sinna manoon,  
Uoages hwaräst,  
Tuonne Turjan kalliien,  
Buoreen teräksen;  
Hia suen kalliit kowastet,  
Pestät Sijien pelmuutat,

Keris männärest,  
Sijien blemu kankasta,  
Kuseen bewettijn,  
Jest ei kuitu kumma pädän  
Kunnan siinä itänd:  
Wäne sunne kumne täiken  
Lapin solmän kankasta,  
Pohjan pelon pentereen,  
Wäne tuonne kumne täiken  
Pimäksen pohjolaan.

**HIJEN-HIRWI**, de Göchers *Alpandir*, et ohyggeligt djur, på hvilket Sigurd ridit. *PERINGSJÖLD* gör det til en Elephant. I Finska Runor är det en elg; *Hijis* tamde dragose. Af des tagel

Far tillwägs du underliga,  
Fly du landsplåga  
Ifrån det nakna bullet;  
Nog skall jag ge dig skjuts,  
En häst at köra med,  
Hvars hofvar ej slinta på isen,  
Hvars fötter ej snalva på hällan,  
Kör dit jag ber dig,  
Tag häst ifrån blåkullan,  
Välj dig en sola ifrån berget;  
Til din hemresa,  
Om du frågar efter skjuts,  
Och begärar en trälwärd:  
Jag manar dig dit,  
Så at du må köra friskt,  
Dit til fjälls i Norrige,  
I stålklädda berget;  
Kör sedan hårdt på hällarne,  
Häf Blåkulls ugnarne buller om buller,

Då du far hem,  
Efter blåkulls hälliga sandmoor,  
Til den ewiga algrundens,  
Hvadan du ej hörs någonstän,  
Ej heller lys i ewärdeliga tider:  
Far dit jag visar dig,  
In i Lappmarkens tjockaste skog,  
I nordens lkerbrink,  
Far dit jag ber  
I den mörka Norden.

togs stwen harpårångar til Wäinämöises välklingande harpa. *Sworista Sijien* hwarven, farwörsta merikaten.

**HIJEN-IMMI**, en Hjis hus-jungfru, en dugtig möja; också af des strälwa tagellika här tog *Wäinämöisen* Årångar til sin harpa.

Deti harpun hawwerin kusta,  
Kandelen talan ewöstä,  
Dant fletet kandelescen,  
Hwarista Sijien, immi,  
Sworista uwer erihin.

**HIJEN-KIUKAAT**, eller *Inolat*, i Björneborgs Låhn, stora stenrölar eller jättegärfvar, dylike, som ock finnas i *Österbotten*; förmenas vara af *Hijis* släkt och allöda upstaplade, dels nedfallne boningsrum, dels Grift-ställen ifrån *Braune*-åldren; hwartil märken funnits i de qwarlefwor af karl- och häst-rullningar, som ibland alla och bengrus träffas under desse stenhögar, hvilka finnas på ansefliga höjder i Skogarne — Se *Jätis* och *Abo Tidn.* 10:de årgångens för år 1783, p. 186 - - och 9:de årgång. för år 1782, sid. 221 och följ.

**HIJEN-KISSA**, Se *Kipinätär*.

**HIJEN-LINNA**, et upstapladt berg, af *Hijis* upsedt til Slott i Paldamo — Se *Kalewan pojat*.

**HIJEN-LINTU**, i. e. *Ampiainen*, så kallades Getingen, och anslägs för en blåkulls fogel.

**HIJEN-PESÄT**, Bergstrolls boningsrum, Se *Hijien-Kiukaat* och *Hijien bevonen*.

**HIJEN-RAKKE**, En helfvetes hund, cerber, furie - -

**HIJEN-RUUNA**, en underjordisk häst. Se *Hijis*.

**HIJEN-WÄKI**, alt Hjis husfolk, en gruslig skara af plågo-andar, som uphetas af troll på dem de vilja illa. *Poi Hijien wäki* är en af smä-svordomarne.

*Hijis* hade et väl försedt hushåll: hus och hem, hustru och barn, hästar, hundar och katter, som alle voro af et argt kynne och likadana med sin husbonde.

*Hippa* var en af *Hijst* döttrar, som i lag med *Kalma* af brödtom är tjulvar, at återlämna det bortstulna. Se *Kipinästä*; och alle föregående artiklar under *Hijjen* och *Hijst*.

**HIJLITÄR**, En af skogs-dejorna i Nordenkög, som skulle förtaga vedan af brännlär. Hon anropades vid dylika eldskador således:

Polen Potti pehjan neiti,  
Sijltär Lapton waini,  
Euo polen peräsa pödel,  
Kypenäsä seppimäortia.  
Ois juuri Pehielästä,  
Toat en lampi lautaisella,  
Wesi selwä seikä tuulla:

Ottipa sinen hynä,  
Oti jättä jähvöndä,  
Euošta Pohjolan orihin,  
Euošta hynä hynäpösti,  
Euošta jättä jähvöndä,  
Woittoja palenita,  
Ehan tuisti tullehin.

**Hijst**, En mäktig Gud eller Gudinna, som fredade för skogsdjur, men var i sig själv förfärlig; dyrkades på flera ställen i Finland, hvarom än vitna orter nämnde efter honom, til äminnele af dets dyrkan: t. ex. *Hijden-wuori*, *Hijden-linna* &c. *Hijst* är til namnet mycket lik de Ægyptiers Gudinna *Isis*, Oltris syster och maka, bägge födde af Saturnus; bonarum artium, morum & agriculturæ promotores.

Se **WENNERDAHL'S Mytöl.** och **SUIDAS**.

*Hijst* anlägs för en grufvelig stark Jätte, grym och förfärlig; hvilken dref björnar och Vargar som lamb. **AGRIBOLA** säger: *Hijst* mehet löst sei weitten. i. e. *Hijst* de feris largitus fuit victoriam.

It. med *Hijst* förstås så väl *Blåkullan*, som *Hin Onde*, då det säges: *mene bisteen*, far til faners; *mista bijjests se tuli*, afwäket elakt rum kom han? *jo sen bijst woi: woi bijst toki*, det var *Hin* — vox indignans & admirantis.

*Hijst* är af flere slag: 1:o *Wesi bijst*, 2:o *Mettän bijst*, 3:o *Wuori bijst* eller *Hijden wäki* — desse alla, näml. *odn* — *skogsbjörden*, tro trollen sig kunna uphöfva och uncommendera, at gvalja och pläga i synnerhet tjulvar, at göra en döf, blind, darrande, och med flere sjukdomar behäftad; en sådan önskan är denna:

Ben katehen Kohnonovi,  
Selinin herin seipinövi,

Ho som afvundant ser,  
Korax med toeda ögon,

Sen

Sen Pujalla Puumelwoo,  
Wäinlä wöjöstöndä,  
Sijlen hursti hurmichinen,  
Kerwin sehetuon,  
Kerwin kuumemattomapi.

Den som lyfs på läget,  
Lurar på vägen häremellan,  
Hän ondes blodiga duk,  
Må svepas om hans öron,  
Så at han bliver döf.

*Hijst* eller *Hijttis*, antes för *Hijst* sula och flygga boning. Et hufveligt ställe, hellsäte. Run. *Hijden bijst kuonet* — Flere orter i Finland, hemman och soar lära namn af *Hijst* — i Pikk och i Rakkamo *Hijst* och *Hijttis* i Åbo Stad en gård, *Hijdenala* i Pesar, *Hijttis* i Janakkala, Kimmo och Lojo, *Hijden kangar* i Nouis, *Hijden wesi* och *Hijden wainio* i Wichtis &c. Se *Kalewa*.

**HIJTEIN-KIRKKO**, vid gamla Kunga-Sätet *Saaris* i Wirmo Soeken, vid berget *Isomden wuori*. *Hijtein Kirkko*, i. e. Templum Deorum sylvestrium; där finnas stenar satte i den ordning, som Tempel brukade grundläggas och upmuras.

**HIJTOLAINEN** eller *Hittolainen*, et elakt bergstroll af *Hijst* familie, hvars släktva här förvandlades til ormar; hvarsöre ormen titleras: *Sijtolaisten hieskarra*, *Pannahajien pottatarrwa*.

**HIPPA**, (Ylimmäinen Metän Kuningas) Fannus el. Pan, den förnämste Skogs-Gud, kanske den lammne, som titleras *Kuippana*; skulle drifva Skogsdjur i giller och fallor, hvarom han anropas således:

*Kuippana Metän Kuningas*,  
Wesi Sippe halliparra,

*Kuippana du Skogens Kung*,  
Du Skogens lustige Gubbe med

Sutentele kutsiäsi  
Wietuusa Wehtolassa,  
Käperei hopeitas,

Led dina guldvärda djur  
I den nöjstamma skogen,  
För ändina silfverdyra Kreatur,

Puhalla pumanen lauka  
Peikki Pohjolan jorsta,  
Eini lauka siurwenta,  
Tulla suurtä, tulla pienä,

synnerhet Räfvar),  
Ells ut rakt dit röda garn  
Tvärs öfver ifrån Nordens elf,  
Svinga den blåa träden (tvinnan),  
At både stora och små djur må

Wihaa monen muossa,

komma,  
Vilhelbråd af många slag,

Synt



Röntä taiken farvällesta,  
Lapin laajasta maasta;  
Näin säs tu-u monnempata,  
Laajasta Lapin perästä se.

Klodjur af alla slagor;  
Ifrån Laplands vidträkta högder,  
Hämta dem längre ifrån,  
Ifrån det vidlyftiga Lapplands  
ytersta vrå. —

*Hiippa*, en lek om våren. Se *Helaa*.

**HILLERWO**, en Utter-Gudinna, *Saukon oma Emu*. Bodde vid forstar, bäckar och källor; skulle gifva uttrar; kallades ock *wejen ehtosa Emäntä*, en rik och gunstlig vatu-fru; dels man var *Juoletar*.

**St. HINRIK**, En Lärare ifrån England; kom til Sverige med sin Landsman Cardinalen *Nicolaus Albanensis* 1153, och blef af honom förordnad til Biskop i Upsala. Han följde med Erik den Helige til Finland, där han omvände och döpte många hedningar, och styrkte dem, som af *Eriks* vapen redan voro tvungne til dop och Christendom.

Men när *Hendrik* på Svenskt sätt ville gästa på et gods, som tilhörde *Lalli*, en bönsägare Finne, och i ägarens frånvaro uttog det han behöfde, blef han af den förtörnade *Lalli* öfverfallen och ihjälslagen på isen i *Kjulo* träsk, fört på året 1158. *Lalli* afhögg St. Hinriks tumm, hvarpå var en gullring, som slog på isen, men glittrade fram om våren, då den gjorde mirakel och en blind, som fört blef den varse, sock sin syn igen. Samma tumm, är nu et i sinne i Åbo Dom-Capitel's Sigill.

Detta dröp gjorde *Henrik* til en Martyr och uphöjde honom til et Helgon. *Påfven Adrian IV* utgaf en Bulla, at St. *Henrik* skulle blifva Canoniserad, och d. 19 Januarii, kallad *Hindriks-messa*, skulle hans äminnelle heligt firas, och St. *Henrik* antagas til *Sveriges* och *Finlands Patron*. Hans graf i *Nousis* kyrka, tre mil ifrån Åbo, blef mycket besökt. Hans åkallan troddes bota sjukdomar och hela kroppa bräckligheter. Dom-Kyrkan i Åbo blef invigd på *Unikanger* til hans ära, och hennes underlagde bönder kallades St. *Henriks Landboar*. St. *Henriks* bild i Lebens gröfse fins af träd, med Biskops mitra, i Federsöre kyrkas väkenhus. *Hir.*

Se *Lalli* och *Rändämäki*.

**HIPPA**, en Skogs-Gud. Se *Hiippa* — En annan vid namn *Hiippa* andes för *Hijfs* dotter, som skulle pläga tjuftar, hvarom *Runan* säger: *Gippa hijjen tyttäriä s s warhahani warriagi, omoani wata mahani s s* Se *Hijjen väki, Hijfi, Kipinätar*.

**HIRMU**, en förskräckelig Jätte; fördes colique. *Sicmi leuruilla kowilla, kaitinwollan kahleilla.*

**HITTAWANIN** eller *Hittawainen*, dref, lik en Jagthund, de rädda hararne fram; anropades som en Gudamagt, för at gynna Jagt och djur-länge i Carela.

**HITU**, *Hijjen neitosia* eller *Hijten*. En orm-piga, en af *Furierna*. Ormen liknas vid henne: *Sicu hijten neitosia, polmiffa pautalle neijian, häus rihma hijten neijian* — ormen trollens härband, at slåta med.

**HOMMA**, *Kimmain Kuningas*, skulle slämma blod.

**HOMARIN Koski**, En strid ström med forse, som i *Ruorne* dels nämnes vara i Sverige, dels tros vara *Turkin rajalla*, vid Turkiska gränsen.

**HONGAS**, En Nordanfogens Fru, skulle hålla styr på björnen, at han ej skadade boskapen:

<i>Songas Vehjalan Emäntä</i>	Kuin ej pihtaja pihtäe,
<i>Häne panta pihtajainen</i>	Niin sä rantanen rakenna s s
<i>Nända simpäci nyterän,</i>	

**HONGATAR** eller *Hongotar*. n. pr. sam. En Skogs-symph, *Fur-träns beskydderka*; Björnens mor och amma; *Hongonen* dels man, Björnens fader. Beskrifves lifom trumpen och tvär, *maljo-waimo*, bor i *Romentola* — Se *Tapiola*. Den grymma Björnens amma kan ej heller hafva mildt utseende. Om Björnen heter det i *Ruorne*: *Hongistoka sinun sutsu, Songotar sinun sutsu s s*

**HOROGALLEN**, en gammal *Lappsk*, af dem så kallad, under-himmelk Gud. Kan äga likhet med *æryn*, *Bacchi* höguder, som höllas på

på sky-höga berg, hvars-kräfter nämades *äppel*, de där hölle  
fannmankomder hjeltar och Gudar till heder. *SUIDAS.*

HÖLMÅ, En underjordisk Järn-Gud. R.

Hölmä Tuonelta tulesti, Peräs heidän hetkestä,  
Maan alla Maailan poika, Seppä Ilmarin poika —  
Egni suusta ruoste heidän, Jäte seppä Ilmarinen : :  
i själva verket ej annat, än tack- och myrjárnets uphof. v. *Il-*  
*marinen.*

HULDA, en Finsk trollkärning, hvilken berättas hafva förgjort Sven-  
ska Konungen *Wanlander* — törhända Taciti *Welleda*, en jung-  
fru, som kunde spå, och Dalias *weli öda*, en af honom föregifven  
Spådoms-Gudinna. Se *Arbe*.

HURUS och *lurus-wäinen*, en välgörande Nymph, *Wäinämöises*  
dotter, hämnade blodlödet.

HYRYTÄR eller *Hyyrytär*, n. pr. sam. af *Panittares* allöda, sköte  
elden i koppar-kettlar.

HYSE, en skogs-ande, rådande öfver vargar och björnar, samma  
som *Hissi*. Hyä deef skogs-djuren i vall.

*Hysser* häst eller *Heijen Ruuna* var en underjordisk häst, hvarpå  
redas til blåkulla efter inööror, då man blifvit rädd af järne R. hje-  
foewalo *Sijen Ruuna*, fastnaste *Maailan tornas* : :.

HYSISBORG eller *Hissi Slott* i Österbott, emellan Sotkamo och Pal-  
damo. Et berg med trappsteg. Se *Hissi*, *Soini*.

HYVTTÖ, den kinniga köldens iskalla moder. Se *Kijron-koski*.  
*Pakkani.*

HYTÄRMÖNEN eller *Hyvärinen*, den af is och snö rimmige och  
flede *Pakkaset* Farfader. Vintern kallas *Talvi poika Hyvärin-  
sen*. Hötades, at ej löf kyla tår och fingrar, än han slagit *Wao-  
ren*-löfs, så at ingen droppa skulle drypa; äfven en qvinnas hån-  
der i deg-träget och fölan i skod-qveden; kölden skulle höra til  
dessa orden:

Pak-

Pakkani Puhuri poika,  
Talvi poika Hyvärinöisen,  
Elds työmät työntäni,  
Varpohieni pötelet!  
Sittenä minua pötelet,

Tuinkas kinnat Wuogen koston  
Wöen wuotamattomani,  
Sitän lödet taitinahan,  
Wahinhan hevosien warfan.

INHARI, en foris uti *Kangasala* vid Pälkäne i Tavastland, som kom  
up 1604 vid *Ihari by*, da *Sarsan* koski stod torkades, hvaraf är det-  
ta ordsäls derpå orren: *Sittä Iharin koski sattu Sarsan waimai-*  
*sen*, d. ä.

Inimtis Torrens *Ihari* dam nascitur extra  
Pauperiem peperit, qua pungitur incolä *Sarfe*.

Vid. Christi. Linnel Disp. de Tavastia P. II. p. 24 & *Äbo Tidn*.  
Se år 1784. Se *Inari*.

ILKKA eller *Ilkainen*, Jacob, en bonde från Ilmola Socken i Öster-  
bott, anförare för Bönderne i Klubbe-kriget 1596 mot Claes Flem-  
ming. Se *Nujja* eller *Klupu-fota*. *Ilkka*, är et Bonde-hemman  
vid Ilmola Moderkyrka, straxt bredevid landsvägen.

ILMARINEN, *Wäinämöises* yngre bror; Luft-Guden, öfver väder;  
samma med *Aeolus*, rådde äfven öfver eld och vatn. *Sitt* tulla  
*Ilmarinen*, wälsöghet *Wäinämöinen*, pämsöfä *Behielosa*. Han gjor-  
de krigstug och länder lycklige. *Ilmarinen* rauhan ja ilman rei,  
ja matkamiehet edes wel. Denne *Wäinämöises* bror och Compagnon,  
var ock en god järnmed och masugns mästare vid tack- och myr-  
járnets kokning - - - hvarom fanges i *Roudan Synty*:

Jäte Seppä Ilmarinen  
Pani erjat liehtimaan,  
Painamaan pötköläiset,  
Drjat liehto ihoporetti:

Sjelfver smeden *Ilmarinen*  
Satte trälarne at draga bälgen,  
De legda, at kryta på (pusta),  
Drengarne drogo bälgen, at de slä-  
lade:

So päwändä Kelmantena  
Kahjo ohjesan alustan;

Redan den 3:de dagen  
Belag han sin äsfjas bott (understa  
lag);

Wied minä tuleni tuopi,  
Kuta ohjoni ajaa?  
Kauta tungeren tullesta,

Hvad godt förer min eld,  
Hvad drifwer min äsfja fram?  
Järnet tränger sig ut ur elden,

En rauta lättelst,  
En rauta wien narvelta.  
Kahlece, kääntelö:  
Hei sinua rauta rautta,  
Erohuksilleen ellut suuri,  
Kuin tuurihin polkhan,  
Kuin heitettä,  
Kuin wöhdästä wöhdä,

Kuusi nuorta taitinana,  
Kumma sinun ohjien ajelin.

Se det öfriga under *Luonotar*, *Aluen järvi*.  
Finnarnes *Umarinen* betecknar ofta regnet, åskan och luften, såsom *Jesur* eller *Jupiter*. I anseende til *Smed-kunskapen* kunde *Umarinen* anses för *Swafris*, den Finska *Vulcanus*, ty honom blefvo alla goda vapen tillkänna.

*Umarinen*, såsom en god Fä-smed, anropades äfven vid Pest-skott . . .

Yollama puukaja puseraan,	Se Banha Wainamöinen,
Ympyräisiä aijien;	Se Eppo Umarinen
Ytte Umicinen Jumala,	Säsi imoikin tarvotahan,
at utdraga pest-skotten.	

IMMI, En kärleks-nö — Finnarnes Afbild, som skänker ej mindre omö än ro, beyr och lärar de dödeligas hjertan. Se *Pohjolan impi*.

INARI, En af Stygis hufweliga bröddäpande fotsfar. *Inarin wesi*, *Pohjolan puolesta*; et afgrundens träsk yuteri i Norden; dit troll, samt alla onda wälader och gattar hänwiies. Se *Aluen järvi* och *Iwari*: R.

Ennen ma sinun manoon	Ruotan kottchen tumahan,
Juurihin astiöhen	Kuusi et kuuu tuuna päänä,
är et <i>Exorcisternas</i> trogna votum mot det onda.	

INDOMIET, samme som *Tietäjät*, eller lika med Grönländares *Angakkokker* och Persernas *Magi* — trodde sig weta alla hemligheter:

Det stora järnet från källdyn,  
Moder-järnet ifrån varudjupet.  
Han befer det, vänder om det:  
O! du åttakars Järn,  
Intet var du då stor,  
Då du hämtades i smidjan,  
Iå du wälde (gungade) i hängdyn,  
Var segt och tögdes såsom en wettmjöls-deg,

Uptogs obrukadt likt deg,  
Då jag sökte dig in i åstjan (i masugn)

ter: om något war bortfullt, en häst bortryad, eller någon skada fladd; lå wiste de beskrifwa alt, endast de säga i en bräuwins-hägar: de wiste säga om man hade af förwänta lyckelig eller olyckelig utgång på et ärende, om giftermål &c. Delle woro *Läkare*, som äfwen länwarande kunde weta, om något af den sjukas kläder eller husgeråd til dem hämtades.

De föreskrifwa åtskilliga narraktige botemedel, såsom at gå omkring en kyrka, eller om natten in på kyrkogården &c. och den som af deras cur ej blir frisk, bekyttes at icke hafwa observerat alla deras löjliga upptåg och föreskrifver, eller säger man, at en ond ande eller människja varit förhinderlig m. m.

Desse *Tietäjät*, eller wile Gubbar, sökas på flere miles wäg. De äro altid försedde med widdkephige amuleter, t. ex. menniskjo-hufvudkallar, ben, stoft från kyrkogården, ormhufvuden m. m. hwar med de tro sig uträtta alt. Ingen tör förtörna desse allwetuande herrar; ty då råta de, bita tänderna, deras här reisa sig, de hoppa af enhousialne up i wädrer, slapa fram några ord, stampa med fötterna och bärga sig som fullomligen rasande; däröre kallas de *Indo-miehet* : i jorka ewar innofansja, baldiosan's listfuwet : *Myrrys-miehet* — Se *Haltia*, *Tietäjät*, *Noider* eller *Noidat*, *Myrrys-miehet*.

JAMMIIMO, Lapparnes *Wallball* eller *Gripnis-Solar*, Finnarnes *Tuonela*, *Manala*, dödens boning, et stycke w d i jorden. När någon dör, säga Lapparne, at själen är frän til *Jammiamo*. Äfwen mena de, at själen är frän til *Jammiamo*, när man är blefwen sjuk, hwaröre Lapparne sluta, at kroppen wil komma efter och dör. Iå de falla i sin eckas eller dwala (*Rappi laaksepi toreen*); fara de til *Jammiamo*: när *Noiden* är kommen til *Jammiamo*, begäret hans slaga, at själen må återkomma i kroppen och människjan framdeles lewa. De sungas dädan up med troll-kuror. *Sidenius*.

Alla döda äro i *Jammiamo* lika så wäldiga, som de hafwa varit häruti werlden, och de äro en ny lekamen i dess stad och ställe, som här förtunnat i jorden. Se *Rotaimo*, *Ruta* och *Tuoni*.

*Jabmiao* kan jämföras med gamla *Göteborgs Gripnis-Saler*; de döda hjeltars boning och hemvist, där de mötes och bodde i de dödas rike. Här satt *Jallvadur* på en gyldene stol, och omkring honom de bestående hjeltar, hvilka världen någon tid ledt. Här *sjöngs Gynestlod*, en sång, som förmögde de aflednas öron i Gripnis-Sal eller *Jabmiao*.

**JABMIACKA**, är dödens moder, härskarinnas i *Jabmiao*. Till *Jabmiacka* offra Lapparne, på det människorna må få lefva; ty *Jabmiacka* och dödsningarna själve stå efter, at af de lefvande få ned till sig dem, som äro i slägt med dem, såsom barn, barnabarn &c. **SIDENIUS**.

**JAMI**-klatser, underjordiske andar, åt hvilka Lapparne offra ben och några små flycken, som de taga af de förnämsta lemman på offer-altaret, och om hvilka de säga, at Gudar och *Jamiskatser* skola däraf kunna göra sig nya kreatur och skapa kött på benen. Alla tider bruka de och tillbedja på knä och låsa Gudarna med deras sånger. **SIDENIUS**.

**JÄTIT** el. *Jättildisfer*, namna som *Kalewan-pojet*, eller Bibelns *Enakims* barn, *Nephilim* och *Gibborim*, *Rejar* och *Goliathar*, Jättar, tyranner och väldige.

Dem tillägnas än de Stenröfver (ehuru de måsta äro Lapparnes qvarlesvor, af fattiga kojor), som sinaas nästan öfver alt i Finland, i lynerbetet i Halikko, äfven i Björneborgs Län, där de ock beta *Höjjen kiukaat*, *luolat*; i Viitasaari, *Lapinrauniot*; i Laihela och Sirkajoki i Österbotten *Jättildisfen bandat*, *asunsfiat*, *buonect*.

Dessa *Atins* barn, Nordens äldste invånare, lekte i sina tjocka skogar, hvarest träden äro lika gamla med verden och stå med sina lummiga qvistar snäde kring hvarandra, och gömma i sina inåren de villaste djur.

Vårt gamla Sverige och Finland kallades *Jotänben* eller *Jätters land*, af sina Reslika inbyggare, som då hade ben och ej bråk, blod och ei valsa, hvilkas kroppar hvarken veklighet, eller vållust, eller utländske drycker hade gjort qvämliga.

Jätt.

*Jätteskräpar* bodde i Norrland. Fordna invånarna i *Jätteskräparland* och i vårt *Paldama*, (Se *Hijj* och *Colewan-pojet*) i längd och styrka, nästan Jättarne lika. Se *Kalewan-pojet*.

**JORTANA**, flyggie flod, öfver hvilken de döda sluggor skulle föras, dit fvedor förvisles: i Runor, Runom en *Elf*, slundom heter det: *Jortana*, *Jumalan Poika*, *Eulek* möti *tuntimahan*.

Bukrefven (*Ahky*) monas till *Juortana* jofin *suuhun* (*Gleman*) *raikella*, ypi *Juortanin joki*; där säges ock qveta (Se *Kotalatti*) vara upphömmen, *Juordanin jokija suissa* — dit förvisles ock qveta från fingret:

Öfö sinna kein heikla,	Wieron herid heittonpönd,
Menes Euonne kunne tösen,	Märkinä märdänmään,
Jordania jekim suhin;	Panemahan paisumina . . .
Sieltä etet kuita tultemunna	

Då de läsa öfver *ormbett*, gifva de in åt boskapen qviekälsver, salt, camphert, dyfvelsträck och häfvergäll, som de blanda med vatten, hvilket de nana ifrån *Jordanin joki* af *Kyytölänen*:

Two wendä Jordanin joeska,	Paula wendä kielelengi
Hovien wirtan pödröhestä	Suella wendä menä fchden,
Wendä Wemmon lähtöhestä . .	Jordanaisista joeska.

**JOTUN** — *Joter*, Finlka folkets forna namn, hvarföre *Domalder* heter *Jota Dolgi*, Finnarnes Baneman eller mördare, häraf är ock *Fornijoti* sammandatt — Se *Fornijoti*, *Athe*, *Jätit*.

**JOURKAWAINEN**, En Jätte, som ville täfja med *Wäinämöinen*; men *Wäinämöinen* släck honom genom hjertat med et spjut; då *Nuori-Jourkawainen* anropade alla Gudamagter så till lands som fös, och äfven i sin nöd vände sig till *J. Maria*, som på en natt likte färet, så at han blef helt frisk.

Han öfvertalte sedan *Wäinämöinen*, at funga, hvaraf *mörkrets portar öppnades*, *lusten daldrade*, *klipperne bruso*; härom heter det i *Runas*:

Eurus

Leuvonot siikku, pöä jädei,  
 Kivet rannalle rakeroi,  
 Väner pouttu kalliolla,  
 Väinämöisen lauloissa;

*Joukka* väin mätte *Wäinämöinen* på en väg och retade honom,  
 hvarom *Runo* berättar sålunda:

Ennen Wanha Väinämöinen, Niisa oisahan taikisi,  
 Ja tuo nuori Joukkawainen, Wembel taritui wembelosen . .

*Joukka* väin lade då i sin ungdoms hetta:

Se nyt siellä oskohen, Sarka joet saunwetuppi,  
 Joka tienneepi endummin; Alma pieler pistetpi,  
 Se siellä peis peisteihen, Mäet möllecindiretri,  
 Joka tienneepi irshemmin! Kivet luodupi koksohen,  
 Muistat meret kynnetypi,

Justit & extendi campos, subdolare valles,  
 Fronde tegi silvas, lapidosos furgere montes.

Ovid. *metamorph.* Lib. I: v. 43, 44.

Men *Wäinämöinen* bevisste sig vara äldre, och fattade i *Joukka*-  
*wainen*, för att kasta honom i fjön, såjande:

Lapsen tiere, waismen muisto, Minun en meret kynnämäni,  
 Ja ei Uron paria-suisen! Sarka joet saunwetomani . . .

Han lockade sedan *Wäinämöinen* att hänga:

Poula, laula Väinämöinen, Wäinämöinen spild wastasi . .  
 Hurditti hoviä sutunen . . . Wäinämöinen en laulomari  
 Tuopa wanha Väinämöinen Wäinämöinen en sten teepi;

Men när ock *Wäinämöinen* började hänga; så måtte allt daldra  
 och röra, såsom det älsanføre är berättadt. Se *Wäinämöinen*.

*Joukkawainen* var lik *Thor* moder, som hänger när han drager  
 pilen ur hjertat, och lifvet följer efter handen. *Joukka* väin kan  
 ock liknas vid Göthernes *Hogne* och *Hward*. Den större sönder-  
 slet *Swipbalder*, när han lövandelat sig i et lejon, och log när  
 man skar ur honom hjertat. *Hward*, kämpen, hotas då han står

på

på knä, och kämpar ännu när han mistat bägge benen: kroppen  
 är stympad, men hjertat oförslaget.

**JOULU** kalla Finnarne Julen, den de af gammalt och ännu hålla  
 för den yppersta högtid, och hwartid i synnerhet välplägnad af  
 mat och dricka beredes, samt då fram för andra tider nyttjas; där-  
 af är äfven detta ord/pråk gängse: *Jumman* i juoda *Jouluna* pi-  
 talwi, sydd såsom lasthaisa — Se *Lastkainen*, d. ä. om julen skal  
 man dricka.

Biskop *Jesper SWEBBERG* i dets *Schibboleth* och *Ol. v. DALIN* i  
*Sv. Rik. Hist.* deriwera ordet af *Jul*, *rota*, som lams på Runestafven  
 för denna dag, till tecken, att dolen återwände tillbaka mot Nor-  
 den; eller af *Jola*, *Joldra*; för de lekar och dryckes-lag, med  
*Odens* galtens förtärande, som då anstältes *Oden* til heder, och  
 för att vinna god ärväxt, i det inträdande nya året. Om den på-  
 följande kornväxten mycket lagt sig håra och tvärs, säga Finnarne  
 än i dag, att husbonden, eller den som slöt, varit full om jul-  
 dagen.

Hos *Gräkerne* firades en Högtid af mäst lika namn, hvarom  
*SUIDAS*, *Idem*, selti dies, qui in *Jolai* honorem celebrantur.  
*Idem*, Heros quidam, qui apud Athenienses colitur; Hos *Scapula*  
 finner man följande: *Oulus* vocabatur *Ceres*: *Oulus* & *Ioules*, hy-  
 mnus, qui in honorem *Cereris* concinebatur. *And. WENNER-*  
*DAHL*, i dets *Mythol. Lex.* förmåler ock, att *Cereri* til ära firades  
 en högtid i *December* månad; hvilket allt leder *Julen*, Finnska  
*Joule*, i hänseende på namn, tid och äfven välsefnads plägfed, åt-  
 minstone för Christendomen, til gemenskap med *Gräkerne*s omrö-  
 de selt. Viß och aldeles afgjordt är det, att våre *Fater* och äldste  
 landets invånare, långt för *Christum* uti hederhörs, i urldriga ti-  
 der firade *Jul* rätt högtideligen, jul samma tid i *December*, som  
 vi nu för tiden, ehuru i andra afstiger.

**JUMALA**, Den Högste Guden: är ej Nom. propr. utan Apellativum.  
*Jumala Tempel* var beryktadt i Helsingeland. v. *HERVARA Sagor*  
 med *Verelii* noter. De *Bjarnar*, som voro af Finsk härkomst, dyrka-  
 de en afgud, under namn af *Jomala*, hvars Tempel högt heligt  
 D fore-

förekommer äfven i gamla *Isländska* Sagor. I HERRAEDS SAGA p. 27: *þar er gogfad Gud, þad er Jumala beitrir*, och hos SAUR-RO STURLESON i *St. OLOFS* SAGA P. VII 143, i *garthinom flendur Gotb Bjarna, er Jumali beitrir*.

Ordets *Jumala* derivation se DALINS *Sv. Rik. Hist.* 1, Del. C. III. not. v. C. IV. not. w. Andre derivera det af Ebreiska *Jom*, dag, och *El*, Gud, som ock kommer öfverens med Lapparnes *Jumel*; andre af *Jom*, dag, och *Malech*, full, (plenus tuiti) plenus dierum, evig, alsmäktig &c. Andre af Samojediska *Jam*, himmel, och *Baal* (Syriaka) Herre, eller *Esbiska pallua*, dyka, tillbedja, det samma som Finnarnes *palvela*.

Den Högste Guden kalla Finnarne, efter inkommen Christendom *Luoja* och *Kaikkimalda*, Skapare och alsmäktig. De gamle Finnar hade likväl redan i hedentima begrep om et alltings Skapare, som de kalla Kasien ma'lsman taksja, Isman Fannen kalluttaja, expansi fabricator, fästets utmidare, uttänjare.

*Wäinämöinen* i striden med *Joukawainen* tyckes ock idagallaga sin allmakt.

Så väl Finnar, som Lappar, nämna alltings Skapare *Jumala* — Finnarne *Jumo*, Lap. *Jumi* eller *Jumel*. Se ARCHITOPOLITANS Disp. p. 12, de origine & Relig. Fennoium.

SCHAEFFERUS in *Lapponia* och Petr. HÅNG *bisf. Eccles.* nämner en *Jumala*, som *Bjarmerne* skola hafva dyrkat; inne i gårdensom står och de *Bjarmers* Gud och heter *Jumala*, *St. Olofs* SAGA supra cit. Hållareknaren äro ej visse, hvarest de skola lästa detta *Bjarme* land (*waara, waari maa*, Bergland, Fenn.), där *Jumala* såsom en Olver-Gud, bland andre små-gudar, dyrkades. Sömlige lästa det emellan *Wäster*- och *Österboto*, arda i *Cajana* Län, andre i *Finnlän* &c. v. ARCHITOPOLITANI Disp. loc. cit. De *Wotaker* i *Kasjan* dyrka Gud, ueder namn af *Jumar*, de *Ciseborennisser* — *Jama*.

Af gamla Konunga-Sagor är oöfvelsaktigt, at Finska folket an- sågo *Jumala* för en Olver-Gud, och gäfw honom en präktig dyrkan. Mycken likhet är, at Finnarne kallat Gud *Jumala*, af Grekiska *ἑμάλιος* *ἔμω*, hvilket Epitheton Greckerna tilläga; *Jupiter* och

och derutalder dyrkat honom som en fridgifvande Gud. *Ceres* har äfven i Thebe lifvit för lika orsak dyrkad, och kallad *ἑμάλιος* — Seidas in voce *ἑμάλιος*.

JUMALERS eller de Amalers lät härslanmade af Gudar, de äldste och förste landets invånare; af hvilka *Fornioti* var. Se *Fornioti*, *Atbe*, *Jätit*.

JUMO, *Jumi*, *Jme* — En af öfverboer i Vällerbotten af Refa-släkte, som skulle beforma himmelen. Umeå Stad är efter honom nämnd. Se *Pohjolan poika*, *Jätit*, *Kalewan-pojat*.

JUNKER eller *Junkari*, En Lapisk afgud, hvilken dyrkades såsom gynnsam jagt och djur-fänge: han antroptes vid en stor sten eller träd-stubbe, dit ock, honom til heder, Renblodet och alla hornen af hvar Lappisk famille samlades: han var tillbeden under namn af *Stor-Junker* och *Lill-Junker*. Af Renhornens myckenhet i dessa stora högar på gamla öfver-skällen, kallade *Stor-Junker* til äminnelse, kan dömmas til Lapparnes ålder.

JUOLETAR — Neptunus. *Hillervor* man; styrde i lag med henna uttrar i giller. Han bodde eller hölt til i källor och gölar, hvarifrån han upmanas:

Juoletar ukko kunnis,  
Wojin kultanen tuningas,

Nouse tänne sierehehd,  
Antemahan alnoati . .

JUORTANI — Se *Jortana*.

JUUKELI, den samme med *Juntas*. Se *Kyttölinen*, *Abtolainen*.

JUUTAS, Sjelfver Hin onde, ormens uphof, *Loke*. Härmed utmärka Finnarne en elak, ond, arglistig, som ormen. *Juntas* bemärkade äfven i *Esbiskan*, djefvulen eller hin onde. Se *Katrinatar*.

I ormens tjusnings-ord heter det:

Uupu Juntas juostuahan,  
Wäsi wäipäs käpysän,  
Ukon uuelle kivele . . .  
Kuola tippu koutan suusta,

Sino istän kasta . .  
Isten Herran hengen antoi  
Kätkyn Pietarin perästä . .

*Juntas* hade med sin Hustru *Catrinatar* 9 flygga afgrundens söner. Efter honom äro än dessa Fiska talefäst: Se sen *Juntas* ved — han for til faners: nihentå fuintaalle se men: nufå *Juntas* sinu en: *Juntastoo* sen en, josi ej se lchde it.

**JUXAKKA**, den 3dje *Maderakkas* dotter hos Lapparne, hvars besällning är, at emottaga barnen, när de äro födde, och bevara dem ifrån flöt och fall. Hon hjälper ock kvinnorne i deras sedvanliga månads-fuka; Lapparne öftra til henne, på det hon må vara stigt därinnan — **SIDENIUS**.

**JYRY**, *St. Jöran, Georg*, d. 25 April; en dag, hvars märkvärdighet efter *Sand Jöran* likert kommit ifrån Påvedömet. *Jyry* på en helgades, som en sabbath, än i detta seculo; ingen lch då arbete, hugga eller bulta, eller gå hårdt i dörrarne; hvarsture ock dörr-gångjärnen smordes, på det de ej skulle knarka. Allt detta skedde, för at förekomma åsken (*Ukko*) om sommarn, på det ej ärväxten skulle skadas. Ändeligen fingo qvinsolken denna dag slicka strumpor, men allt annat groft arbete var förbudt: Eljest skreks nog starkt, i synnerhet om isen sköt denna dag: at suppa sig full var likväl ingen synd. Denna dag öfrades ock mjölk eller hela silbunekar under vissa helgade träd i skogs-lundarne.

**KAINU**, *Kainuu maa*, Sjökonten i Österbotn, item, de gamlas Qvenland eller *Cajana Län*.

**KAINULAISET**, kallas, så af Savolänningar, som af alla öfverboar uti Söknestatarne i Österbotn, alle de som bo åt Sjökonten och talå finare eller förmånare Fiska; hvaraf denna phras är: se *puu* = *murtua* *sainuupi*, talar sin Fiska.

**KAISAN, KAJJAN, KATHARINAN päiwä**. En af de påfwiske antagen helg hos Finnarne för detta. Då samlade värdinnan utom-gårds af des grann-qvinnor par nålvar mjöl af hvarje; hvaraf tillredes en moos, *mämmi* kallad. Därtill kokades med et härtill sparde Kö-hufvud, hvaraf tungan allenast med *mämmi* blef i sin-huset förtärd. Då klyptes fäsen 3dje gången på året, som det och än fler. Se *Katrinatar*.

KA-

**KALARI** — En strid forls, lika med *Isari*, dit fveda förwiles: *Quonema* sinu månsan, *Kalarihin* tarkishan, *Kurian* keshen fowohan, *Siel* en hyned hufkatast. *Jharihin* alkishan,

**KALEWA**, En jätte, förfärlig och stark, alla Jättars General och Fader för 12 Söner, hvilkas namn äro förgätna; dock nämnes *Hijfs*, som bygde Slott af berg i *Paldamo*; *Soimi*, hvilken rodde på en dag til *Limingo*, och satte sig där ned (et hemman nämnes än efter honom); *Kibawan* skoinen och *Liekhiinen* rögle ängar och brukade fvidjor. Sjelfva *Wäindmbinen* och *Ilmarinen* tros vara *Calewas* Söner. De bodde föret å sin Faders hemort i *Paldamo*, men begafvo sig sedan til flera orter; äfven voro de i *Kemi*.

**KALEWAN**-pojät, Jättar, som arbetade öfvernaturligt och gjorde storvärk; de voro goda flötter-karlar; ty de bärgade ängar på en natt. Biskop *AGRICOLA* räknar dem bland de Tawasters Gudamagter. *Calewan* pojät (*Calews* Söner) njutit ja medh löst. *Filii Calebi*, *Fennice*, *Calewan* pojät, talas än om i Finland; de tros varit Jättar, af större kropps växt, än vi. *ARNGRIMUS* *JONE* säger, at de voro de Cananiske Jättar, som skolat flytt åt Norden för *Jofue* och *Calebs* tvärd. *Jfr. Disp. de Borea Fennia* p. 20.

Österbotn styrdes i *Ingvalds* tid af Jätten *Calewar*, *Califas*, kanske den Skandiske *Prott* af *Gylfes* ätt, som ännu i den orten behåller namnet af ätteläggar. (*DALIN*.)

*Calewa* hade, såsom sagt är, 12 Söner, otroligen starke, af hvilka förnämligast 3 bygde thora Slott i Österbotn. En Hija uplörde en ofantelig Eggrodd 10 mil öster om *Cajaneborg*, med i moras och karr, af grufveligen stor sten och jord, med trappsteg af mer än en lina mellan hvaridera.

*Calewas* andre Söner *Wäindmbinen*, *Ilmarinen* och *Liekhiinen* bodde i Finn-Tawast- och Savoland.

Med desse *Kalewas* Söner halver Konungen i Finland underkufvat sig hela Ryssland, som de gamle Finnar därom ännu qvada. *D 3* *Past.*

*Post. & pres. Joh. GAJANI bref til Probst. P. N. Mathesius i Jäms i Disp. de Ostrrobotnia.*

*Se Hissi, Soini, Jättillatet, Kariabots, Michen Spöda.*

*Kalewa pojat* tillkännes i uråldriga menliga lagor och berättelser åskådliga hjelte- och jätte-dater. Deras öfvermaga Jungfru-dötrar voro så starka och karlvulna, at de i sina löckliden baro ofantliga stenar och lade dem i högar, hvaraf berg äro upkomne. Et sådant berg, af Jättar ihopburit af lösa stenar, är vid Fäjsäde i Hartula Socken i Tavastland, et stycke från Rauhola hemman i en bro-ända, hvarom jag hörde där dylikt berättas.

*Hissi Slott* i Paldamo är ej annat, än et berg af lösa stenar.

Dessa Jättar (*Kalewa pojat*) måtte ock hafva bost i Kemi Socken. Följande anecdot tycks bekräfta det. För 20 år sedan lefde i Rouwvanjemi i Kemi, i Panwoonemi gård, en gammal qmman Caissa vid namn, som berättat: *Kalewa* Tyrstären ottansten hemssten ja fonslösän ja autan, jessa toi ättilen ja sano: mikä sitti fonslainen tämäl on, jonta minä löysin, ätti, maate kontumasta? ätti fonsi: me pois pistant: meidän pitää pois patta täldä maaldia; ne tu leivat tämne asumaan. Det är. En jätte-slicka upstog i sin famn en *bäst*, *plöjare* och *plogen*, har dem til sin moder och frågade: hvad för en torndyvel mände detta vara, som jag fant, min mamma, gräfsa eller böka i jorden? Modren svarade: för dem bort, min pja, vi makte bort från detta land, och de komma hit at bo.

**KALKI**, et af *Soinis*, *Kalewa*s sons, tillnamn, *Se* dess släktslek, *Se Soini*.

**KALMA**, Eklänk, följer med *Kejjuiset* och deras anhang. Anses ock i troll-Runor, för en särskild underjordisk magt, som skal näppla tjuvar, mot hvilka han uphetas således:

*Rouse Kalma kaacheille,*  
*Sippa-Niilen tuihdella,*

*Barfahani wortiapi,*  
*Omoani etamahan.*

**KALMISTO**, Begravnings platser, i synnerhet sådana, som finnas än i skogar och på holmar efter Lapparne och fornas landets invånare, för hvilka de vidtseplige bara mycken aktning, och upgräf-

gräfsa där forna lik til sina trollskap. Sådane finnas berättades i Finland, t. ex. i *Sijakajoki* Socken vid *Frantilla* Capell, *Pungeri* gamla kyrkogård, och *Kalma-saari* i *Mangila* träsk &c.

**KALLIOT-ILLAT**, dyra Helgedags-qvällen, voro måndags och hela torsdags qvällen; älvén Söndagen. Om Söndags-morgonen i dagjämningen, då koerna varit i tillan, har värdsman gädt omkring dem 3 gångor mot Solen, och i en besynnerlig kropps ställning varit emellan tänderna en keit, och i handen gårdens nycklar, lija, yxa, ns m. i andra handen brinnande stickor af torrved.

Om Torsdags qvällen fick ingen spinna, om det icke skulle spöka.

**KAMMO**, n. pr. den samma som *Kimmo*. En förfärande och hufvelig välnö i Sen-rörel; hvaran det Finska verb. neutr. *se Kammo* — *se Kammettaa* förtogent, det sälar mig, at se.

Synes i troll-Runor vara en Benarnes patron. *Se Sjöjättar. Camas Fennorum.*

**KAMULAINEN**, et bergs-troll af samma calibre med *Koljumi* och *Pirus* anhang. *Se Ukko.*

Lik *Geirfagel*, en af de underjordiska plågo-andar; plåga med *Piru* de ofälla sluggor.

**KANGATAR**, En floogs-mö, bodde på sandflar, där hon rustade, i lag med *Tuuletat*, furuträn, at de bättre växte i längd och tjocklek.

**KAPEET** — *Se Karet.*

**KARE**, Jätten Fornjots Son, af hvilken de Carelare eller *Karjalaiset* härstamma. Byderna läger (*Sw. R. Håjd. Ald. p. 17.*): *Kyre* och *Kare*-boerne härstamma af ättaden *Kare*.

Fornjoter hade med sin hustru *Laufoja* sönerne *Kare*, *Loge* och *Hlar* eller *Agir*. *Kare* blef genom sin lyckliga Sjöreior en väder-Gud och i Fadrens ställe domare i *Kuonland* (Finland), *Kajama*, *Karjalas* maa eller Carelen.

*Se Trägers Utdrag af Ol. v. DALINS Sw. R. bif. p. 19.*



**KARELN**, Fennia *Karjalan maa*, nämnd af Kare. *Forniciteri tertius filius Kari*, Penningius Aboriginum, eorundemque pastorum (nomiis sui originem habet a fennica voce *Karja*, pecus), alterius instar Romuli, *Rex erat*. De regione *Carjala* ad pagum *Carjala* in Wirio coloniam accessibile videtur. Nam *Caralia* Fennia *Carjala* audit. Regio quædam vasta quoque nomine *Carja* in *desertis Russia* esse dicitur a RUPBECK *Atl. T. I. p. 363*.

**KARHUN**-pejjahaisfet, Se *Kouwmou-päälijet*.

**KARILAINEN**, *Kivi karista*, hemma från stenklipporne, skulle göra järnet slött (*Raudan sulista*), eller förtaga dess värkan. Han var halt och ofärdig, som Vulcanus; men med sin tå och häll gräfde han i jorden, hvadan *Herbiläinen* och *Mebiläinen* utlögo, at hämta honings-smörjor åt järn-skadorne:

Karilainen kaita peika	Kaiwo maata vielä kannallaan,
Kaiwo maata kannallaan,	Mebiläinen maasta nousi,
Warpa allaan wotusti;	Karilaisen kannan tiestä;
Herbiläinen maasta nousi,	Editti mein perään,
Karilaisen kannan tiestä;	Ylihe meen oherään,
Jo päinänä kolmantena	Meri puolen kymmenettä,
Karilainen kaita peika	Simoa tarvottamahan. . .

Til *Karilaiset* klippa förvises *Älky*: Tuennema sinun peto maahan, Karilaisen talloon. . .

**KATI** n. pr. fem. puiden *Emu*; En Skogs-Gudinna, som alltrur trån i skogen.

Kati kaunis, nelto muut	Sinä Eppä suku sifisi . .
Ystä karwan kankahasten,	Sonka puu komentolasta,
Äsen mustihin murihin,	Reisi lauheto mehtolasta . .
Sinä eppä spuz spuz,	

*Meri-kate* — id. ac *Wesi-Hijä* — Karweissa meri kateen; eler en Sjö-Häls, hippopotamus.

**KATRINATAR**, Sanct Catharina; Et af Helgonen, hvilken ock anropas som Deja. God Ladugårds gunna i sällskap med *J. Maria*, hal-

havande sina pigor och sällerskor, som skulle hägnas och sköta hushäp. Bön til henne lyder således, där hon tillitas om, at sälla eller hejda Björn ifrån hjorden:

Katrinatar Boimo kaunis!  
Mia rautanen rapa af

*Catharina* du väna Fru!  
Sän up i halt en gärdsgård så slädig  
som järn,

Ympäri minun etoni,  
Möhen puolen karjastani,

Omkring min egendom,  
På samte (båda) sidor om min boskaps-  
hjord,

Että koste konnan peika;

At den gemena flyggans älsöda ej må  
komma åt;

Pöu Tytti, hämärän neiti,  
Ystä pistoa piipä,  
Kuuhi kasken kauliata,  
Kareksi kahtemaha.  
Tietty Maria Emenen!  
Maasta asti oita pannut,

Nattens flicka, daggrynningens mö,  
Må hålla (bestä sig) 6 pigor,  
6 lydige underhavande,  
At värda (valla) min boskap.  
J. Maria du väna moder!  
Sätt up alt ifrån jorden (marken) bök-

Wälan ilman wiskemataf,

jandes en gärdsgård,  
Så at skogs kalla vädret (björn) ej må  
kullkasta den (slänga öfver ända),  
Och et hårdt väder ej röra vid den,  
På det boskapen må få gå vackert,  
fredligen,

Kowan ilman kiskemataf,  
Kägwend karjan kaunihistaf,

Hela denna sköna sommar,  
Guds långa sommars igenom,  
At de små klöfvarna må få gå utan  
farhåga,

Sinä Kiešugen keshän,  
Jumalan suwena suurra,  
Peltomata pieni kynnen,

Kallvarne utan at rädas före!  
Måne egne må bliwa til sten förvärn-  
de (i hans ögon),  
Min vackra mjölk-ko til en slubb-  
ända

Wosikan warajamataf:  
Kiresti minun emani,

Wäpki kannen kaunoseni

Enulla onnit suun esästä!  
Änö Ruojalta lupea,  
Jumalalta uskallusta,

Äfven för den glupskastes man!  
Begär läf af Skaparen,  
Förtrostan af Gud,

Ednå kiefugen kiefnå,  
Sköpnå karjan kunnihifi.

Se *Kaisa* och *Juntar*.

**KAWÉ**, *Wäinämies* Far, en mäktig Herre i Norden; låg i moderns 30 Sötrar, där han ledsnade att längre vara, och som en Pallas eller Mars kom där ut med sköld och hjelm. Runan berättar:

Kawe ukko pohjan Herran,  
Käimen iku Turilao,  
Jää wanka Wäinämiesin,  
Kafais ääninä lehdusa  
Kotime kunnemä kefeld;  
Käwösiäsi äskäjan,  
Dudosiäsi elämäjän;  
Witaisi ääninä lehdun,

Pöskäsi punaisa tuota,  
Sermella nimittämällä,  
Wäinämiesin karpahalla . . .  
Päästi sotamiehen miekkoneen,  
Sotamiehen orsin,  
Kuppesiäsi kunnottaran,  
Lapsen waimon lappisella . . .

**KAWEN**, **KAWON** eller *Kawet*, anses och stundom för en stark välgörande Ande, då den anropas till hjälp mot sjukdomar:

Kaweh ennen jären jarel,  
Kaweh ennen päästän päästi,  
Witaisi minua päästäv —

alluderes till föregående Runa om hans födelse.

*Kawet* in genit. *Kapeben*, in pl. *Kapebet* eller *Kapeet*.

Märk 1:o med *Kawet* förstås ofta en mäktig Förste i Månan, som hjälpte den mot *Kuunets* anslag. Se *Kuunet*.

2:o Ofta menas med *Kapeet* *Skogsdjur* med låta här, såsom harar, råfvar och *beutande*, såsom lär, hästar — in, själwa människjan. — Se mitt Fiedka Lexicon, sub *Kawet* & *Kapeet*. — t. ex. då om-förgiftet blädes och manas vidleplegen ifrån människjohullet, heter det:

Wetäsi wäinämä wihasi,  
Wäinämä oma makuji,  
människjan.

Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,  
Kaweska wäinämä wihasi, det är  
Män

Om denna vackra sommar,  
Att bokskapen må få gå i fredlig still-  
het, väl fredad.

Men att med *Kapeen* eller *Kawen* förstås människjan, synes ännu tydeligare af följande Russo-fragment, då sjukdom utmanas urur kroppen:

Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,  
Wäinämä wäinämä wihasi,

Ifrån människjornes hull,  
Af dem som äro födde af qwinno,  
Ifrån ett människjo barns hullhår,  
Jag af Gud skapade människja,  
Af de 3 naturiens krafter värdad,  
Buren af 2:ne människjor (af ett par  
äga folk).

Och mot omslängens värkan:

Wäinämä wäinämä wihasi,

Wäinämä wäinämä wihasi . . .

Deffa verser förklara hvarandra,  
och synes tydel. af repetition,  
att *Kapeen kawma* är det samma,  
som *ibo imeisen*, människjans  
hull.

*Karma Emu* & *Emu-Kawet-Kapeen*, kallas människjan, för dess hullhår, ofta i Runor.

3:o *Kapeet* beskylas orätt, så af Biskop AGRICOLA, som Dr. JUSENIUS och flere deras anhängare, halwa *upprätt månan*; utan tvärt om hjälpte och frälste de månan ifrån *Kuunet*; ty Runan läger: *Kawet* påstod påstod påstod, påstod kunn kunnottamaban.

4:o Detsutom deriveras *Kapeet*, som är pluralis, orätt af *Kapeendus*, coadjutori; ty *Kapeet* har i singulari *Kawet*, gen. *Kapeben* eller *Kapeen* och brukas här i Österborn, på min ort i dagligt tal, om lär, haror, ja, om hästar, som äro slughulle, äfven om människjor — &c.; alltså et appellativum och ej proprium — Se *Räddmärke*, *Kapeetten bunt*.

I Runome *Suru Runo-suomalaiset*, eller Klago-Runorne öfver det usla tillståndet i landet efter Storkyro Slaget 1714, nämnes *Kapeet*, eller vårt dagliga sätt att tala, för lär och lamb: om fienden heter det: *Wäinämä wäinämä wihasi*, för lär *Wäinämä wäinämä wihasi*, lamben med sina tackfår.

5:o De som påstå att *Kapeet* äta månan, derivera ordet af Grækska ordet *καβαττω*, infatibilis, inexplebilis.

Go. *Kapeet* anses och för fiskare och at de hade sitt fiskvärn. I Runor heter det, *Kapeet* kallade löpi — item *Kapern* kala vressi.

**KÄITÖS**, *Deus peccatorum*, Pan; skulle vårda och valla boskapen i skogarna. Se *Kekri*.

**KÄMÖINEN** — sen, *Kynnöidises* laor; en orm-patron.

**KÄRES**, (*Kärmeten* Emu). En orm-föderka.

**KÄREITÄR**, (*Seur* Emu). En Räfvens patronessa, som skulle slåss honom i laxen; heter

*Käreitäre* kulta waimo!

Oas kullar kullppi,

näml. Räfshinnen, Se *Tornio*.

*Heipat* pikariisi . . .

*Nämät* en kullat Ruokin kullat . .

**KÄÄRÄMÖINEN** — En ormödlornes patron. Ödla kallas i Runor: *Käin tödret Käärämöinen* — Se *Pavula*, *Kyttölinen*.

*Käärämöinen*, den samma som *Fafnis*, en ohuggelig orm, som förvarade en stor datt.

**KEJJUSET** eller *Kejjungaiset*, små elfvar, flygande genier; likna i ögonen på dem, som tro sig se desse vid lik-processer, kyrkogårdar och vägar, snöfog, små barn-dockor, eldstrimmor; utan tvifvel ej annat, än förlösta lufs-andar. De tros vara hvita och svar-ta, onda och goda, insluta sig där någon sälas och där lik är, halva en slank (*kaima*) med sig, hvarmed de upfylla rummet. Det fordras en god imagination och vantro, at få se dem, eller ock ett godt bränvinsrus, eller feber-tytel. Somlige tro dem vara *mel-lan-andar*, hvarken änglar eller djeflar.

De döda hata hvarannan och vilja straffa sin fiende, sägas hära de dödas ben och stöta ifrån kyrkogårdar, här i yttersta nordens, i långgrummet, där då *Kejjuset* insluta sig, at oroa och qvälja. Si credere fas est.

**KEITO**, En af Cycloperne, eller en af underjordiska smidje-drängar, som uptog de pilar, hvilka *Rampa* hade med *perifokia* och *pirulainen* flötit i luften, som därut daldrade:

*Amont*

*Ampon* perifokia,  
*Ampon* öhen auelahon  
*Mähäiseen* *Taimahosen*,  
*Sabro* *Taimahon* hoteia,  
*Yhman* *kaaret* *katschila*,  
Han skulle ock curera flyng, hvarföre han anropes:

Oat keito kashähäsi,  
Tahit weipa wäschensi,

Menneä pahan etahan;  
Käsi rannanen putoisi,  
Tuon keito löysi tapasi,  
Yhman maata maistamata,  
Tammerta toueittamata.

Sivolla hänsi harja,  
Wääl peisi roccinen welhö . .

**KEITOLAINEN** -- sen, kogs och tufvornes väln. Af dess pik formerades ormdungen. Allis, *kiitolainen*, i Troll-Runor, samma ormen, som fick ögon af lindro, tungan af Jästen *Calmar* tvärd, tändarne ifrån *Tuonis* brodd. Om ormen heter det:

Wist' en himet funallu?

Situnde sinan hememäid.

Wist' en sieli keitolaisen?

Wiekasta Kalewan pojan.

Wist' en hammas keitolaisen?

Orastha Tuonen ortan.

**KEKRI** eller **KÄKRI**, Befordrare af Boskaps-trefnad. Anlägs af *Curelore*, såsom en Boskaps-patron. Biskop *AGRICOLA* säger i sit rim: *Kekri* se löstis *Barian* kassen — hvarföre ock *Kekri* til heder i November hölts ymniga dryckeslag. Se *Ollin päiwä*. Huru *Kekri* kan jämföras med de Atheniensers iugilitare *Kekrops* och *Cecropia*, under hvilket namn *Minerva* dyrkades i Athen, lämnas dihan.

**KEKRI** (*Allhelgona*), en stor och gammal högtid, at sagna sig öfver god ärväxt och inbärgning. Se *Wuoden alkajaiset* och *sielujen-päiwä*.

Til *Kekri* sagta *Carclare* åter et år, såsom til *Olmessan*, och förtära den jämte annan mat, öl och brännvin, med flere vidhæp-peller, såsom om *Olmessan*-dagen, men nu med än större helgedoms-ce-remonier. Man fick ej en gång smaka på mallet, då det var på Laddlaga-halven at mullas; ty då skulle halven svälla på dem, som det gjorde: och utom allt annat tillagades då om afstonen upvärd mjölk med så kallad *Adami*, hvilket skulle ätas i slusket, och så noga, at intet åter ubars; eiserlägs ock noga, om någon af gästerna dölgt

döbt sådant i mannen, det han oförmått behåra ville. Men så-  
le något blifvit kvar, som ej förtäres på en gång; så spardes det i  
fäbulet till en annan gång. Vid samma tillfälle indoppades en so-  
gelvinge uti öl och därmed öfvervinades koerna på ryggen och  
höggs en *Kekri Runa* till *Tapias* heder. v. *Köry*. Den än i dag  
brukelige *Kekri visan* sjunges som 1, 2, 3, 4. *Låt oss lustige  
vara, äro eller ej, fog, felar, nej, äro isen en öla, fast sara tus-  
ter, äro henen menn* . . . x. och lyder således:

En äina <i>Kekriä</i> teid,	Det summe hörer elito,
En äina <i>Lupia</i> peid,	Nin mödum tuffallaa polttaa;
En äina hödy,	Jken firs trostlar taulaan,
En äina mäty,	Ja vireetlan taulaan,
En äina voina flöfusa lödy;	Ja vohdein itofest taulaan.

**KEKRITÄR**, en af *Kekris* dejer

**KIASE - OLMAI**, en Lappsk fiskeriets Gud, som sänder fisken till kro-  
ken och nätet eller garnet. *SIDENIUS*.

**KIJRON-KOSKI**, en strid forls up i kallasta Lappland, därän kät-  
den har sin första upkomst, efter *Rusorne* mot *källden* (passafsen-  
sanat).

Jiti <i>Syytö</i> peikkojaan,	<i>Syytö</i> (den af rim och is fläa) be- gret sina löner,
Besti silmästä tipahä,	Vatnet (tårar) drop från ögat,
Pirahä pihoran votta,	En droppa vid lag föll ned;
Toimen toisesta notahä;	En annan droppa tårade ned af det andra ögat;

Suoll en peikani polosen,	I år är, min äldas, Son,
Kiiron kottessa kovassa!	I den fädeligen strida <i>Kiiron</i> försen!
Suäs kolmäl konsidat,	Förkyl ej förr mina finger-ändar,
Eamen kuin työmät Kiiron koston	Förän du tillfar <i>Kiiron</i> forls,
Tuskan tippumattomari,	Så at icke en enda tår dryper,
Pihoran pirohtamara!	At ej mer en droppa spritter ut . .

Se *Pakanen, Puburi, Kyro-kofli*.

**KILLAN-KETO**, Svet. Hedendantz och *kauus nunnat*, en hund vid  
*Turjunperä* by i *Wirmo* Socken, där *Wirmo* och *Noufs* boerne  
sita

*Killan Ky*

fira *finu ludica ishemia*, med löpa, springa, bällspel, svinga. At  
de Noudäke söklag således förvärfvat sig armlyrka och vighet  
berättar *OL. MAGN. Lib. XV. p. 540. STEPHANUS in Saxorum  
Grammaticus*.

**KILNA** — och

**KILO** — samma som *Pabolainen* och *Piru*.

**KIMMO** och **KAMMO**, Et Spöke, som knakar och brakar samt slår  
i knäme. Gräkernes och Romarnes *Canus*; tyckes vara *Ste-  
narnes* patron. Kvit *Kimmon* kammon peita, spökevärden spöm-  
men språk . . v. *Kammo*.

**KIPINÄTÄR**, en af *Häns* arga klöfande hus-kattor; uphetas på  
tjuvar till at troga dem, at med skyndsamhet häma det stulna igen.

*Kipinätär* (en hon-katta) Hittar tiffa,  
Neri rästid julesti,  
*Kipinänä* lörchtis . . .

**KIPUMÄKI**, En plågo-ort: berättas vara uppe i *Kemi* Socken vid  
*Kemi Äl*; en hög kulle, där en slat ihälig sten fins midt uppå  
backen, lik et bord, med flera sten-altaren omkring uti en ring;  
et gammalt offerställe: men dit nu ingen, af vädkeppelig frugtan,  
vägar uppgå; ty ingen, som där upgått, skal kommit helsbreds  
tillbaka. Detta halva helvande menniskor i nit tidochvarf berättat.  
Befkrives i troll-Rusorne sammanledes, hvilket bekräftar före-  
gående berättelse.

I *sten* på *Kipu vuori*, som står midt uppå backen, äro 9 hull,  
9 tunnare djupa, dit tväda och värk manas och förvises af troll  
således:

Kunnet sipuja siipän?	Duosa en rästid pherän,
Kunnet tungen nimmien?	Jeta rästid tegin-ään,
Kipu vuoren kullalle;	Pherän jolen syvöinen,
Kiti en kottellä mästä,	Sinnet sipuja siipän . .

Svada och värk skulle stas in i sprickan af *sten*, som be-  
kräffes:

*Quen*

Tuonema Kipuja kistän,  
 Ään tuonne alubia,  
 Sitten siirawan siiskäda,

Til Kipumäki var ej så lätt at upklunga; därför säges ord-  
 näfvis:

Annas kattu koka,  
 Kunnan kuanet kipsistomä,  
 Kunnan wärpöhet wäpöwät  
 Iom slipper dit up. Se *Kiwutar*.

KIPULAN NEITO eller *Kipa Tyttö*. En af Parerna v. *Tuoni*.

Quo kiva Kipulan neito  
 Ään ryöstetää,  
 Kestellä kipumäkeä,

Bodde på Kipumäki och samlade plågorne. Om henna säges:

Kippu Tytti Tuonen neiti  
 Se ennen Kipuja itki,

Kipuja kokeileo,  
 Wammaja walmiteio . . .

Sekä waimieja walmitti . .  
 Sinne kirehen Kipuja . .

Likaledes:

Kipu Tyttö Tuonen neiti  
 Kipuja kokeilepi,  
 Kestellä kipumäkeä,

Kipumäen kuffulalla,  
 Kirja wakkunen kokeä,  
 Kirja kansi kaimeteä . .

Det är: hon hade *Pendora* brokiga ark i handen.

KIPU WUORI, samma som *Kipumäki*, där Benarne af en bok föd-  
 des.

Kivi kimmien kammien peika . .  
 Pukin kääntä piteji,

Nestaja kipumäkeä,  
 Kipuvuorta kireteä.

KIRIS eller *Kirsi Tuoriskai*, Skär-thorsdagen i dyrmel-veckan;  
 höls helig efter införd Christendom: men missbrukades ock til vid-  
 skeppelse. I fynnighet skeddle flere upåg i fihuset med liar och  
 med korlande, at förekomma troll-känors åtkomst.

Täfrar, i anseende til kalfall och vanligt årtids arbete, in med  
 Grækernes högtid *Exage*, hwarom SUIDAS: *Exage*, settum apud A-  
 theniensles in honorem *Minerve* eo tempore celebratum, quo edi-  
 ficare & domos tegere solebant.

Krwv.

Waran karwasen mäschen,  
 Worenmolla koreusella,  
 Wiskamella wäpöwä . .

Nestaja kofimäkeä,  
 Kireteä kipumäkeä.  
 Liet art: trots, den är kurl,

KIWUTAR, En af plågo-mörne; Den samma som *Kipa-Tytär*,  
 en *Wäinämöises* dotter: dryftade eld, och bodde på *Kipumäki*,  
 dit alla onda väckar och ivador förvisles. Hennes tyula var at  
 koka plågorne:

Tuonne Kirehen Kipuja,  
 Kattila en Kivuttarella,  
 Wata Wäiden wäntetä,  
 Jolla kaimetä Kipuja,  
 Kestellä Kipumäkeä;  
 Siell empi Kipuset kairat,  
 Haillet kullat karvalliset,  
 Wotka ennen Kipuja ukko,  
 Sekä waimieja walmitti.

Dit hänviser jag, manar, plågorne,  
 Pär plågo-möen har en kittel,  
*Wäinämöises* dotter en gryta;  
 Hwarmed de koka plågorne,  
 Midt uppå plågo-backen (kuk-kullan);  
 Där äro plåghula bundar, aerberi,  
 Stora gråhåriga doggar,  
 Som lordom tjoto (ylde) i plågorne,  
 Qvidde under qvalen.

*Kiwutar* enotog på plågo-orten, *Kipumäki*, Iwedorne, då de  
 dit mändes; hwarföre *Noider* och *Indomiet* säga:

Tuonne Kirehen Kipuja,  
 Kivuttaren kinnatseen . .  
 Kattila Kivuttarella,  
 Wata wäiden wäntetä,  
 Jolla kaimetä Kipuja,  
 Kestellä Kipumäkeä,

Kipu wuoren kuffulalla,  
 Kuka siell' en kestellä kiveä,  
 Jehen Kirehen Kipuja,  
 Jehen waimieja walmitti  
 Jheja alastomista . . .

Hon kallas ock *Kipumäen Jö-Eminä* och *Kiwutar* kambia  
*Eminä* — En af *Hwedrun* mörne efter de 3 plågo-andar hos  
 de underjordiska; Furier och Olycks-andar, som plågade de onda  
 efter döden. Se *Kipumäki*.

KLUPU-SOTA — Se *Najja-sota* och *Ilkka*.

KOIRAN KUONOLAISET — Se *Kuonolaiset*.

KOLJUMI, En stark Refe; kände *Goljat* — men anses i Tunor för  
*Pira*, wäpnad pira, som med et eldgiftande iwärd (*Kianöch*)  
 krosades:

Quo J-fus tulinen mietä,  
 Sammas tuuran karmollinen,

Sälkineä kiskähdät  
 Käräntä kiskähdät,

F

Jella

Jolla paitteen pahan,  
Numar henger ruhtajin,  
Se *Kamulainen*.

Jolla ma hurretia hiesisin,  
Noljumin kowasti löhin.

I gamla Svenska Sagor nämnes *Kole*, et troll, til Jätte, som fölat sina händer med mycket oskyldigt blod — Se *Miehe's fypä*.

Elsket är här i Frantzella en montlig gammal saga, om 2 ne Jättar *Koljo* och *Kiljo*, som tålat fins imellan, och kallat flera Benar, af hvilka den ene än heter *Koljon-kivi* och den andra *Kiljon-kivi*. Hundrade årtag är imellan hvarandra i *Sijkojoki* ell, hvaraf gölen heter *koljon suando*, och backen där genä emot *kiljon kangas*. — Ex auditis & villis.

KONTION MAAHAN PANIAISET, Se *Kouuwon päälliset*.

KOTALANTI, et ställe, eller en hövik, där qvesan är rödd, af gemene horrors lyk och kläd-tvätt:

Koi sinne kotolohessa,  
Quorat huhto humuajan,

Juordanin seisin suussa,  
Etelä läpi koina kullamaan.

KÖNDÖS, Förefod svedjor och åkrar (hufdat; befrämjade åkrar och Svedersbruk.

KÖPELI, Gast och Spöke, som slumrade i hus, gamla Slott m. m. och syntes vid galgbackar samt *Kalmistot*. Viade sig i åtskillig stegnad. Allmogon befarade af *Köpeli* sig tillfogas skada och hvarjehanda illlita och oförmodade anfall. I gamla Finska Sagor förkomma *Köpelin wari* och *Linna*. Namnet tycks vara guckiskt, *Κεφαλος* (tydskarnes *Kobolt*) astutus, qui malis artibus utitur; Latro bipennem gestans, qui exercet latrocinia, *SEIDAS*.

KÖPELIT in pl. samma som *måningäiset* och *keijuset*, af Græskiska *Κεφαλος*, Demones Asperi & inimici. SCAPULA. Namnet liknar *Gebelstein*, den Thracienne och de Göthor dykät såsom Söger-Gud. DALINS *Sw. R. Hist. 1. Del. p. 24*.

En *Getherne* Gud, *Gebelstein*, nämnes i ER. BENTZELI *Utkälf til Sv. folkets bisk. p. 94*.

KOUW-

KOUWWON-PÄÄLLISET, Björn-graföl, firades med många ceremonier, under musik af Runor och äldrickande, då Björn-hufvudet uphängdes i et träd: til detta gelag gjordes af grannarne et sammanhött af Ipanmål och matvaror. En gosse och flicka utvaldes til brudpar i full skrud. Gästerna voro högtids-klädde. Först bars hufvudet, och sedan det öfrige Björn-könet in, hvarpå ärlsloppa var kokad; när han kom med dessa tillredde rätter til löstugu-tröskelen, sade han dessa orden til introitus:

Pets elkeen peijat porstuasta,  
Miat pihti puolistista,

Sperön tullesta Tupaan,  
Anuan sisälle astasta.

Vidkepeller och löjelige sedvanor vid Björn-jagter äro ännu öflike på vissa orter i Lappland. Fordom anlägs det som en trosartikel, at Björn var et heligt djur (på Lapiska, *passé waise*). De gifva honom på sit språk många betydnerliga titlar. (Efter uttydning på Svenska, kallas Björnen, Berg-gubbe, Berg-larfader, m. m.). Sammanhanda gifva Finsarne Björnen flere heders-titlar, såsom *Ukko*, *mehän wanhin*, *kulta kämmen*, *kultainen kuningas*.

Alla hans lemmar, ben och knoter nämnas med vissa ifrån det allmänna Lapiska (språket) åtskilda namn. Man vet icke hvarest de tagit alle ornamligheter som endast vid Björnars slängande brukas. De anse alt sådant för hemligheter, hvilka icke för främmande böra uppenbaras. Så snart Björnen blifvit dödad och under det de föra honom hem, upstämmas vissa *Jokningar* eller sånger.

SCHIEFFERUS, *Lappon. ill. p. 233*, ömtalar några af deras visor. Deras första compliment til Björnen skal vara denna: *Kitulis pourra, kitulis i skade tackemis, Sobbi jolla saiti*: det är: de tacka Björnen, at han ej gjort dem skada, tondbrutit deras skafar och Spjut.

Den öfrenämde Banemannen slår merendels en mäsings-nagel i sit gevär, eller hänger något wilst märke på sin hals, det han en lång tid bär, som et heders tecken. De hafva äfven hvarjehanda underliga ceremonier och sånger, sedan de äro hemkomne, samt när de sönderdelä och förtära Björnen. Dylika upåg voro i detta feculo i Österbotten, Savolax och Carlen vanliga.

F 2

Alt

Alt detta flutas med en fläng, angående den heder, som de nu visa emot Björnen, med begäran, at han ville förkunna detta åt andra Björnar, på det dessa ock villigt måtte låta flänga sig.

Alla ben i Björnen hopslämnas så hela de äro, och rangeras i behörig ordning uti en upskalfad grop, af samma längd som Björn varit, hvarpå lägges fint björkis: gropen betäckes sedan noga med lätta klappar, hvarupå ledas bredes granris. Desse höjellige ceremonier bliva dock icke hos alle Lappar på lika sätt i skattagne.

Se FISCHERSTRÖMS *Oeconom. Lex. 2:dra Del. p. 37.*

KÖRY, Se *Kekri*.

KRAKLA, et troll, en Jättinna; gjorde et skepp af spånor, htr endast en och kunde dock aldrig öfverlännas. Fick alltid hörd hvar det ville.

KRATTI, En Tavallars Penninge-Gud, samma som Svenskarnes *Skratt*. Läg öfver de i jorden gömda skatter och Penninge-kiörer. Se *Aarni*.

Proffsen DOCT. NILS JEMAN deriverar ordet af *Kerruor* — Rei alicujus potens & Dominus; valens in continendo. *Kratti* troddes ock ej uppgifva gömman, utan öfver och åtkilliga figarier. Vilte ofta penninge-kistan vid jord-eller vattu-yan, men tänkte den åter ned, då han ej var gundig.

*Kratti*, samma som Svenskarnes *Wable* eller *Pluto*. *Wables* Tempel var på et rum i en lund utaf Altrån, som aldrig löfvades, utan hodo makna, ock lå den tid då alla andra skogar fröjdades. Inga foglar qvistrade uppå deras grenar; utan några korpar hade där endast byggt sina nästen. Där skattade skator, där tjono ulvar och ugglorne krekko. Inga herdar drevro där sina hjordar; ty backarne voro brände (utan tvivel af korpar-erg). Låsten där iazing var tung. Om nätterna lyktes där tillslumma syner.

KUIPPANA, En Förste i Skogen, lång och förfärlig, med grått flägg; dref harar och råfvar i giller och inaror; han får den hedern, at heta Skogs-kung (för hända en Finsk *Pyökkis-kung*), *Kuippana* metån *Kuningas*, mågå *Sippa* hallpartia.

Se

Se *Hippa*. Lik *Rhomund Hallgrims* Son; et troll och Refe, som tillika med blodet hade ärit både växt, krafter och grymhet af sin Fader. Hans gång var så tung, at han ock tyktes vilja vada genom jorden. Alla hans årböder voro felstige och feliva uplynen grym. Han hölt till i Skogar i *Kyrials* botten el. *Pohjola*.

KUNINGS-KALMAR, Et berg i Wirmo Socken vid Parula by, där et sten-bord står, med 12 omkringfäldte stensäten. Tecken till Rättse-ting eller Allhärjars-ting med allmogens i Hedendomen.

KUNNART, et så kalladt Silfverberg i Kalajoki Socken, emellan Metzäby och Alavieska. Består af flibium, blyertz och Svaftvel-kjes. Jag fick därifrån 1785 en spetsglas malmituff. Finnarne kalla berget *Hopia-nuori*.

KUNOTAR, *Kawet* mor, se *Kawe*.

KUOHARIT, Häfigällare, utgifva sig för de ypperste och kunnigaste troll; kunna ock verkligt än i dag de bästa gamla troll-Ruor, *hyvryt* och *sanat*. Förr än en lärilunge antages til detta hederliga ämbete, omdöpes han på en sten midt i en strid foris; då han får *Isdo* och *Kaltia*, nästan som *Lapparne* i *Nemagwelles* namn.

*Kuoharin sanat* läses vid häftars utskärning, där *Perstikän* neltip nueti, neltip *Maria* Einoinen, *Wäänämöinen*, *Mehiläinen* med flere anropas, at kyla, ivalka, förtaga tveda och väck.

KUONTOLAISET (*Koiran Kuonolaiset*); Et slags vilda kalmmuker, som tros äta människo-kött. Skola til man och anligge likna hundnos. *Anthropophaget*. Se *Miehen Sydä*.

KUUMET, förmärskade Mänan (*Peto*, *Piru* joko rupeis kuun peträ män), hvarom de hafva en barnlig berättelse; *Kawet* hjälpe mänan i sit släck; härom lyda orden i en Runa:

Kuumet ennen kuun sehtä, (Oli jo peträmpi kuun rautaisen riiheen),  
Kawet kuun sehtä päsäti, Ja miir ett sinä siiren paha paksen  
(Kawet i. e. litta, Elämä Juma, Pakene pakana hengi,  
lata luoma, Elämä), Kule tuona tunne paksen,  
Riihen rautaisen riihtä, Ede herja hästämää;

F 3

Pääsi

Päästi ennen pöydän poika  
Pääväräsen päästäjää.

Om månans af- och tiltagande bruka Finnarne i dagligt tal följande uttållelser, utan tvifvel i afsende på föregående label: *Sun syödaän*, månen ätes, *Sunt synny*, månen södes, hvilka liksom leda till uprsprung af mytologiska historier om *Saturnus*, som ätit sina barn. *Iste* var *Saturnus* dotter, och dyrkades i eget och äfven i *Cerere*s namn, under månans bild. Se *Kapeet*.

**KUSTÖ**-Capell eller Skott, är af Åbo Biskopen Ragwald anlagd 1512. *Messenii Scand. Illust. T. X. p. 13.* Sedan Biskops-skottet afbrunn 1470 intogs det år 1523 af de ädelmodiga *Flemmingarne*, nedbröts 1528, så att nu näppeligen några lämningar synas. Nu Öfverste Bonälle vid Åbo Låns Infanteri-Regemente. Se *TUNELDS Geographie 3te upslagen 2 afdeln. sid. 165.*

**KUUTAR**, En af månans hus-jungfrur; skulle agta för getingarar Byg. — Skatte Kuutar polska, pääväräsen perindis . . .

**KYRÖN**-KOSKI, En strid fors i Tavastkyrö, brant och brådstupan- de öfver en bergshälla. Skall hafva någon gång stadnat i dess fart, såsom *Motala*, och då har man sedt under fallet en stor kittel, som, efter forn-lägen, i segde-tiden skal vara der nedslut, full med pengar, dem ingen kan didan få.

**KYRIALS** boen, där Hallgrims kula var: det flycket af Finland, som ligger högt i Norr; bebodd af *Vättar*, *Kalevat* och *Jättar*. *Isjer*, samt *Hijste* familie i *Sotkamo* och *Paldamo* - - grymma och halslige — Se *Mieben-fjölä*.

**KYTÖLÄINEN** a *Kytö*. En Skogs-planteur. Af dess trär växte up vide.

! *Serwin* istill *Kytöläinen*,

! *Wibolainen* reinguttell,

! *Sipponet* juori *Kytö*n jümälä,

**KYYNÄLÄINEN**, En oem kjsfare — Se *Kämöinen*.

Jesus kuun lehdellä päästi  
Pääväräsen päästäjää . . .

Teinen toisesta norahci . . .

Kannolle pajut palaksta . . .

*Kyynäläinen*, deriv. a *kyy*, en koppar-orm, *Aspis*; hade ormar til pikor, hvarlure *Runas* läger om ormen: *Kyynäläinen Kyndö*, ruseja, mato musta maan alanen . . .

**KYVITÖLÄINEN**, den samme. Et afgrundens föller, som varit uphof til alla matkar och ormar; kallad af Finnarne, *Matosen Lemus* — matkarnes moder och uphof. Då han plöjde, beröfve han sig af ormar til ospiska. Odlan kallad *Kyvitöläinen Kyntöläinen*. Se *Käärämäinen*, *panola*, *oktolainen*, *juntus* — *Wills* itet *Kyvitöläinen*, *Uhidäjä Tuomilöjä*, *parusa paju*, *metäjä*.

**LALLI**, en finck bonde som mördade *St. Henrik*. Sedan han kom hem ifrån *Kjulo*-träsk, och hade den mördade *Pisopens* mitra på hufvudet, söng barnficken vid vaggan: *Wälsä Lalli lastin saunat*, *Paha mies hovon hyrtin*. Se *St. Henrik*.

**LAPIN koto koto**, Lappens kalla koto: dit hänvifas freda och värk.

**LASKIATINEN**, *Laskiait Tiistai*. Fet-tisdagen i Fastan. De gamlas *Bacchanalia*. Firades näst in Februari, då Fastlagen insätter. Samma tid biet i hedenkomsten ärigen (a) olivat och olierigillie hällit, hvarvid kött, äfven af *besser*, i synnerhet, såsom en gammal *Göthick* li-rätt, blef ymsigt ätit. At äta allehanda fett, såsom *fisk*, *flekt* och *kökt*, ärt-loppor, korn-bröd med *smak* *inshande*, i agtades än i dag öfver allt i Finland: hvarpå sedan *serinus* med *kalkor* och *slidor* ned för *hackar*, under rop och *Brick*: *pitsä hämpulla*, *pitsä pellavie*, d. ä. lycka til lång hampa — til långt lin — näml. nästa sommar. Dagen användes och til åkande med *hjulor* och *bällor*, samt andra uplag. En sådan motion och *krops-rörelse* tyckes och vara nödig, när man ätit så mycket fett och tagit til *liis* af *spiswenda* drycker och *liqueur*.

Finnarne hafva om Fet-tisdagen et oedlät, som betygar om en uråldrig plägiel af kött-ätande denna dag: *Tuoman joulu*na *pätsä*, *hyynwä* *libas* *lestinä* . . . Me a *Laskiainen* *hailo*

80r



för köttätande deriveras af *Latrocinia*, cultuaria vasa, ubi Senatul post sacrificia *carnes* porantur, nam det lita hos Sennas, och Profeten Dauid. I denna *Afhandling om Finska och Grekiska Språkens gemenskap* sid. 40, menas, är ej afgjordt. Hållde synes ordet *Laskiainen*, häröra af *skrinande i backar*; ty *Laska*, *Lasketella* är skrima med med käleka. Denna dag stales och köttätandet och Fastan vidager för Greker och Catholiker.

Afskilliga vädskjellier i åttas om *Laskiainen*, såsom: at ingen får spinna eller hugga ved, på det koerna ej må blifva halta: matmoden går tidigt till länge, och alt folket med dagen, på det äfven kona må hemkomma om Sömmarn tidigare om qvällarne; men när man ätit så mycket fett och druckit, samt halt god rörelse på släng-kälekan, eller eljest, torde söma vara nödig, med mera vällust, som släng-n åtföljer.

**LAURIN - LÄHDE**, St. Laurentii källa i *Janakkala* Socken; äfven kallad *Janakkalan lähde*; är dyrkad och beökt, såsom oöfverkälla, till sednare tider: därvid de ock öfveade fadistima *Vestorum Bacchalia*, hvarföre dess besökande ock vid vint är förbudt.

**LAWIATAR**, samma som *Syljätär*.

**LEIB - OLMAT**, En af Lappiska Gudar, som äro på jorden. En Gud för Skytterier, djur- och fogla-slänge. Lapparne gifva honom offer, at de må vara lyckelige i deras skytterier och fogla-slänge. *SIDENIUS*.

**LEIKIÖ**, samma som *Liekkiö*.

**LEMMAS**, en vän Nymph, kunde tillbinda slår och milda fvedan; kallad *Lemmas* *Laufan Gattaria* — *Suo muren nuortaria*. En myrjämnets omöretina, då planet komes, upaget från härr och myron.

**LEMMINGILIN** — *mori*, idem.

**LEMMES** — En Skogs-Gud, eller *Faun*, som satte al och vardesa *Skyde patron*. Lepps en Lemmigen *telemä*, *Ranellan* *Lispa*, *pa*, *puu* *puhda* *Jumalan* *teema*.

**LEMMETÄR** el. **LEMMÄTÄR**, En smidje-mästare, som dragit på hjälpen, då järnet danades. Se *Ruojuutar*.

**LEUTA** en Lemmätären *hufutoma* eller *hufutoma*, blån, puslad med smidje-bälg. Skakade äfven med sin puss på träen i skogen, med en ruskande väderil: hvarföre om kuren heter:

*Songat* *Songattaren* *hufutoma* *Rangattaren* *Sakuma*,  
el *hufutoma*, *Tundattaren* *Jumitoma*.

**Lemmätären** *hufutoma*,

**LEMPÖ**, En flygande ond ande; trollskott och jelliver *Hin Onde*: neta *nuella* *wasuupi*, *Lempo* *lehti* *lehtäjä* — Enkide onda flygande pålar, drakar och trollkott. De övndhars *Midgar* *orm*, *Loke*. Se *Pirn*.

Med *Lempo* *lehti* och *Tapio* i *Hjörn-Roman*; *Tuoppa* *Lembo* *lehti*, *Tänne* *lehti* *saapulle*, En Skogs-Rä, hämma, skalla *Kotvet* på *haka* *strid*-*liljet*.

**LEIKKIÖ**, En gäst, som skrek i skogar, efter utkastade barn, och skrämde med sit skrän de resande; hade vildt öfver gräs, rötter och träen. — De Greker kallade *Apollon* *Leukos*; men tyckes ej hafva någon gemenskap med denna *Uuska* Skogs-gäst, om icke för medicinsk indigt och botanisk kunnships skull.

**LIEMO**, Et stilla slående vatn. Et träsk, där elden fanns; *samma* som *Aluen järwi*, där not drogs, för at lösa elden.

*Liemon* *wehke* *nuetta*, *Liemon* *wehke* *wehke*,  
*Liemon* *wehke* *wehke*, *Saama* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*.

**LIETO - LEMMINGILIN**, En stark Roddare, af *Wäinämöises* Sjö-gastar, den han satte at ro sin nya båt.

*Sine* *wanha* *Wäinämöinen* *Lehto* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Poni* *Lieto* *Lemmingilä* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Lehto* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Lehto* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Lehto* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Lehto* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Lehto* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*,  
*Lehto* *lehti* *lehti* *lehti* *lehti*.

**LINNA - KANGAS**, et gammalt Fäse i *Pavola* i *Sijksjoki* Socken. Item, mellan *karva* gälgfäware-gård i *Pavola* och *Pattijoki* af *Salo* Socken i Österbotten; där äro 8 portar af et gammalt Slott. Flere sådana, af lika namn, finnas här i landet.

**LINNAT**, Slott, fästn., skansar och borg: många sådana äro i Österbotten och Finland; på höjder och branta berg anlagda gammelmåttiga-fästn. och borgar i *Rundlar*, til förvar mot fiendtligt anfall; hvarstörre de kallades i lundna tågar, *ormar*, *drakar*, m. m. i anseende til utseendet. Innom de sådana förvarade de sig, och nedkastade stenar på fienden. Sådana fästn., anlagde af Konung *Erik Emundsson* eller *Väderbatt*, hvilken intog feli, såsom *Holm-gårdiska* Boivets skydds-heire, med sin förmaga, *Finland*, *Emland* och flere *Östra* orter, som nu velat draga sig undan *Sveriges* Herravälde, syntes sedan i långliga tider *därifrån*. Sådana har flest vid år 950.

**TORGNY Torgnysson**, Uplands Lagman, hvars slägg betäckte hela bringan och låg ned på hans knän, i sin tid den visaste och en vördig man, talade på Riksmötet i Uppsala vid år 1023 och sade: at hans Fader *Torgny* hade beviljat Konung *Erik Emundssons* segnar i *Finland*, *Emland*, *Österbotten* . . &c, och han förebrådde *Olof Skötkonung*, at han vårdslöshade sina *Östra Skattländer*. Se *Trögårds* utdrag af *Of. v. Dalins* Sv. R. Hist. p. 204, 182.

**LINTUINEN**, Et Björns heders-namn, för des snabbljets skull. Öfverst *Linnaeus*, *Linnaeusens* *Stuttisen*.

**LINTU-KOTOLAINEN**, Et slags små Dvärgar i *Turian mas*, som troddes föra strid med tranor, och kunde et par-af dem ligga på en tunn-boim. Et gammalt rykte och tradition är ibland Finnarne, at sådana små menniskjor existerat, hvilka krigat med tranor, och af dem blifvit öfvervundne. Finnarne imaginerte *Lille-pytter*, och Sverkarne *Andmar*, en dvärg, flngen i en gäddas hängel, som gav sig at bita sig en oerörlig skatt, hvarpå den oblyggeliga ormen *Fasnis* låg, som blef dräpen af *Sigurd* Fälnis hvarnaren.

**LOAUS** eller **LAUS**, En Skogsmagt för Renar och Elgor, som anropades vid Ren-jagten — Se des *här*, *Pohjan Enke*, *Lowetatar* eller *Lebetatar*. *Loaus*

**Loaus**, *Pohjolan* *Skänkä*,  
 Inna mule alla linu  
 niska pulsta puhasta,  
 Barmasta walmasta;  
 Että mä siten hoida siten,  
 Että kunnata tammara,  
 Naisin las annat alla kunnat,  
 Kettijä tuomari . . .

**Loaus** Nordens Husbonde,  
 Gaf mig et fullkomligt Rodjur  
 At detta minarens trån,  
 Slåra (evallista) galler-tickor,  
 Lärstörre (slag) ledantacka den goda,  
 Luga mig för (bedra) den beryktade,  
 När du nu ger en duglig sig,  
 Til handens gälvor, at ligas hem-folket med.

**LOUHI**, *Pohjolan* *Hustru*, den kalla nordens maka, eller *Leubiatar*, *Qvinnor* eller *Nymphor*, som rådde öfver Nordansäll, och bodde i yttersta Nordens skogar. Se *Hongar*.

*Louhi* skulle svulka med Norden, at ingen hetta eller inflammation kom i ögon för.

**Louhi** *Pohjolan* *Emänd*,  
 Beröden vetinen lunnar,  
 Kåden puden kammendani,  
 Tusen tuksi postamaen,  
 Wastin warashamaen.

**LOUHIATAR** el. **LOWEHETAR**, beskrifves som en arg trollkona; förordskade många pligor, blom tandvärk, ång, Risen m. m. Hennes Charakter är:

**Verto** *Pohjolan* *Emänd*,  
 Lowehetar manha waimo,  
 Eelin tuusichen makosi,  
 Verschin pahana söhän,  
 Eeli tuksi tuischeri,  
 Aharna sehuullijä;  
 Turska tyoko, Tuosia tšep,  
 Tu-ša pargui pämhän,  
 Tšomori tšomori . . .  
 Tšeli pšissa pšän,  
 Tšestä watan wšestä . . .

Item *Sven Emur*, födde och vargen ur sin qved. *Kobus* hansa  
 felen fändel, sinven muissa fustisshän, penis alla pernehän . . .  
 Hennes Söner voro *Rubo*, *Rampa*, *Periskia*, samt deisatom hundar och andra rövande djur.

**LOWEN langeta**, falla in ecstasin och vandra utom kroppen til Wallhall, i tynerhet hos Lapparne til *Jahmisimo* — Se *Säivövidet*.

4 nio hu Rodjur och Elgor fästet i hand?  
 Ahn luter sig val q annat an or for löp  
 i m. m. f. f.

**LUGUT**, ord, som namnande läsas öfver järnslador och confusioner, eller andra hexetier, at förgöra någon. Sådane läxor läsas med mycken andäktig minne, med blottadt hufvud; sådane voro de Svenskars *gäbrar* och *Odens galdar*. Se *Synnytt*, *Alcen-järvi*.

**LUMOUS**, var en komli, at göra sig hård mot skäit, förgift, andras tollerier, ormbett och så vidare; ja, at kunna bevara sin bostad. Sin hus förvara de för eld med åhvgigen, sina res-slador med människo-ben. - Vid Rättsegånger anslå de sig för stora advocater och oöfvervinnerliga, om de buro hos sig korp- eller ormbeten, ormbäddar, god lär-ben, o. s. v.

**LUONOTARET**, öne raska Måjor, som i *Ilmarises* smidja, mjölkade af sine egne bröst tre slags järn, såsom nedanstående *Swed-Runa* ger vid hand.

*Luonnotarvat* äro i själva verket ej annat än naturens värknings vid järnets tillverkning; därför kalla ock Finnarne dem *helt Rauden-baltiat*, *Emuset*, *Tytteret*, *neijet*, *jotka synnyttit rautaa*. Vitat eller *Runan* berättar således:

Kelme eli neittä Luonotarata, Trenne Jungfrur voro värksamma i

Yri lypsi mustan majon,  
Einen vaalkian malotti,  
Neimansi punaisen majon.  
Joka vaalkian malotti,  
Ei en tehty räätä; rannovat;

En mjölkade svart (mörk) mjölk,  
Den andra lät drypa vit,  
Den 3dje en rödbrun mjölk.  
Den som lät sjuva den hvita,  
Däraf gjordes det spöda kallblåta

Jokopa punaisen piireti,  
Ei en tehty räätä;  
Joka lypsi mustan majon  
Ei en tehty medel rannovat.  
Ei vouta puha eläsi,  
Ilman käänteen köyhtä,  
Kaen mustan nuolivat,  
Jes kintu rauta rautta,  
Eupäsi sikon olu suuri,

Den som neddröp (fäld) den röda  
Däraf äro skäl tillverkade;  
At den svarta mjölkade mjölken  
Äro de bästa, segaste *slag-järnen*.  
Ej vore järnet fjell så elakt,  
Utom omens oräddfulla livande,  
Den svarta maskens eterjalla illka.  
Oj du släckars jam,  
Du var ej då stor,

En

En foron sipusfacaen el fix-  
jakaen,  
Quingas maitena makoisi,  
Joutensa belimassa,  
Seipä vahnassa tohassa,  
Sepon Ilmarin puassa,  
N.

Ej heller mycket svedande eller visker,

På du låg än som en mjölk  
I den gungande hängdyn (lyn),  
Töjdes som en hvete-deg  
I smeden *Ilmarises* bytta,

Se vidare *Helka*, som kallas *Jte Raudan Ennuu*, Järnets moder, så nästän Tyttären ätti, och nor at dela öne släkten.

De *Braminer* i Indien tillbedja älfven, utom den Högste Guden, 3 andra gudomligheter. *Brama*, *Isura* och *Pischnou*. Se *Getfrid Less Geschichte der Religion* t. Th. p. 424 utgifven i 8:o i Göttingen 1784.

**LUONOTAR**, är lika med de 4 mjölkströmmar, som i *Edda* säges haiva uppi af koren *Audumblas* ipenar. Tör hända Finnarne här till minnelse vid järnets smältning och tillverkning. Tör ock beteckna de 3 Nordens gudomligheter *Oden*, *Töer* och *Frigga*. Se *Konv.*

**LUPI LUPPA**, En luden Skogs-Gud, Faunas, eller en Satyr. Se *Ukkoen*.

**MAAHINEN** - sen, alt hvad af jorden tros falla, såsom råform, utslag, exanthemata. - - - Et slags små-andar, *Elfsor*, som en vis Gubbe på Holmön uti Qvarken i Wänerbotn trodde ligga vid träsk-plåarne, och förböd därför kalla hett vatn ut, at de ej må skiljas — deras små ben sade han sig halva funnit i flögar. Han lefde år 1760 och var en *Svedenborgian*; de troddes dansa, hvaraf är elfve-dansen, och bo vid stenar, träd-rötter, i hus, under gall, vid husknutar och trällar, orsade någon dem til förtörrelse; så fick han stor och utslag, hvarföre de borde först påhållas vid inflyttningen til nytt hus och bliskas med salt, malt och bröd, eller mesting knäpud i mjölk. Iredade någon dem, så blef han sjuk. *Svedenborg* låg dem vid Stockholms brärd 1759 som nyror, påll på en husvägg och släcka ut elden, som ock där sludnade och hulet blef conserveradt. - - - Ingen fick kasta sitt vatn utan farhåga af

\* Dörrhelt: den väggande Elden

af Rada eller åkomma. En sitta *Ceylonernas* fäts efter Pythagoras i Oskindien, at man först bär löpa med qvistar för sig, för än vatten kallas, at ej dessa elskar att dö. Se *Kati*, *Mari-kati*.

**MAAN-EMONEN**, *Ukko*s hustru; gaf flykta åt de svaga. Nouse maassa maan Emonen, vädigini meimägeni s. v. *Ukko*.

**MAAN-HALTIA**, En Rädare i gårdar, som visar sig under mennisko-ljuset, som en gammal gubbe eller kring, och slökar om nästerna. Se *haltia*.

**MADER AKKA**, En af de Lapparnes Gudinnor, som äro på jorden; som emottager af *Radier*, det af honom belevade eller med anda föröddas föret, och tillverkar det åter straxt till deis dotter *Sarakka*.

Qvinnan *Maderakka* är med sina 3 döttrar, *Sarakka*, *Urakka* och *Jurakka*, qvinnorna till hjälp. Lapparne öfva till henne, at hon skall tillika sina döttrar, at tjena qvinnorne. Några säga, at denna *Maderakka* sjelf hjälper qvinnorne, i det hon bemänter sig i en hvar sina döttrars gärning. SIDENTUS. Jämför *Neity Maria Emonen*.

**MAHNA**, Et Svenskt troll och Jättinna; sådana äro många i de fornlågor — Jämför *Hattara*, *krakla*.

**MAMMA**, En underjordisk troll-kona, maskarnes och orrnarnes Moder. Witä nissi Mamman maassa, delle teuhakehtamaan, laria nolle kappamaan. R.

**MAMMELAINEN** eller *Mammeloinen*, En lufelig Rätt- och beskyddande troll-kona; ordfaken till tandvärk; deis beskyddning är: Mammelainen maassa nousi, Eihan syöjä, tuun pussia, Rehtikanta kauhahassa, Weren ureita watsä s. s.

**MAMMOTAR**, n. pr. hem. *Matois Emma*, orrnars alltförsta. Antes älven för en Sten-patronessa, hvarmed skatter betäckas. Kivi sinnen sammen peissa, Spöskärdren sydammen syssä, Mammotaren maan pippu.

En

En af furierna och underjordiska troll, som tros förvara i jorden nedgrafsna gamla skatter. *Heeste*, Plutonis uxor inferocunque regina. Se *Kratti*, *Arni*, *Haltia*.

**MANALA**, den samma som *Tuonela*. De dödas rike. Häraf är tillästat: Jo se meni manalaan chi mahalle, han tog förval af verlden.

*Manala* eller *Tuonela*, är Göthernes *Glitnis*, döden, eller underjordiska Riket, hvarer *Gandel*, *Skogel* och *Geirskogel* lupo med brinnande ögon kring dödiens mackor (det är i *Tuonela* eller *Jahmiainio*); förkräckelse, ångest, qual och elände voro i deras löfje, och det var en ångstan, at se dem. *Tuoni* eller *Glitnis* har här utbredt alla sina förkräckelser, hvilka *Thors* moder (*Neity Maria Emonen* eller *Mariatar*, hvilket liknar de Hållvikas fäts), med sina böner hindrat, at ej så utbredas öfver jorden. Se *Tuonela*, *Jahmiakka* och *Jahmiainio*. — I *Manala* var ock en *Pegalus* eller Skjutshäst, at lora fram plägorne efter järn-skador. *Hilvanta*o *Sijien Ruuna*, fastuuto *Manalan* karwas, Dietä tuonne juokses sähän.

**MANALAN MATTI**, döden, härskande i *Tuonela*, eller *Tuonen Tuomat*. *Manalan Matti* samma som *Lake* eller *Choron*; förde de döda fluggor öfver Roden till *Tuonela* eller *Manala*. *Finnarnes* ordlat är, då de blifva gamla, ledna vid at lefva och tro sig ej mer blifva gifta: *Manalan Matti* minun nappi, ja Tuonen Quos mas min perii.

*Marta*, samma som *Tuoni*.

*Neity MARIA Emonen*, anropas ofta i de af hedendom och Hållvik lika blandade vidhoppeliga Rumor, som man tvifvel äro sammanlappade för *Reformationis* trolskum. J. *Maria* är i allt en förkräckelig hjälperinna, i tymerhet vid barnbårder, sjukdomar, pest, blodfär och eldens upkomst.

*Neity Maria Emonen*,  
Wohi tenna tikkahä,  
illadee luoja til ormbett.

Sina husförl fölen,  
Seennan kachuum kemaan,

Ar

Är ej heller oförfaren *till fjäls*, ty det heter: *Neity Maria E-*  
*moinen, itek atollen afshin, Tuangäsen Tuho Kästhen* — grep fjell  
till kärnen.

Beskrifves såsom en god Baderka, Barberka, Apothekerka, olje-  
och slätt-kokerka, till allehanda fär-färdor, med Silkes Robe  
och långt släp, samt med en gullfärd i handen.

Vid skador eller färd af järn heter det:

Gas ränta påhän tefad,	Viåst färmest fuknen,
Färdt hieno hufafso;	Rufåst revenneisen.
Neity Maria Emonen	Dienot hufafst tefad.

Se *Helka. Neity Maria* och *Jesur* anropas i parallel, till ex.  
mot *Rutto*.

Jäni ifunen JESUS,	Måshin idshin tefadshin:
Eivandhemman Jannala :	Neity M. Emonen
Turkama onen apua,	Fule tänne tarvianan :
Viåstani Jesureita,	Benets meishin fuhin :
Emoltani Mariaita,	

Se *Moder-akka*.

MARIATAR, berättar de vidskappelige halva varit *J. Marias* dot-  
ter. Hon kallas

Mariatar faunis waimo,	Jolla ma hurmeen tumeen,
Tu-us piftu familant,	Beren muotamattomari :
Jolla meita teitadän,	Punasta puresamat :

MÄNNINGÄSET el. *Menningäiset*, Kyrköpöken, Vålnader, bodde  
i grifter, bergsäkrivor och önar, skrämda folk. Se *Keijiset* och  
*Kipeli*. Men Biskop AGRICOLA föregår dem vara Gudar, som be-  
fordrade ägtskap; hvarjörö Problem Doct. IDMAN, i sin afhandl.  
om Fiska och Grekiska Språkens gemenskap, deriverar ordet af  
grekiska *μῦς*, Hymeneus, Nuptiarum Deus — *SUIDAS*.

MEHTILÄINEN — *ilman lintu* — En honings-fogel eller *Trochilus*;  
LINN. Den minste och lästa af alla foglar. I Trost-Runor, et  
honings-bi eller Vife, som skall efter ordres ofta flyga öfver haf  
och

och fält, at hämta honing, mjöd, olja, med mera fört, de foga  
till vederqvickelse och trollen till smörja. t. ex.

Mehtiläinen ilman lintu,	Simeo Tapiolasta,
Pennä tuonne Epphyrele,	Stipidille weiteheri,
Öherän meren pähe,	voammeden paranteheri :
Merän puolen kymmenettä :	Neijal pida, weijal pädä.
Tuo meitä mehtolasta,	

Denne honings-fogel var och utstald för inaror; därförö önskas  
honom lycka på resan, at hämta honing. Käp tuin tehdä möd-  
ten pärvän permeä samoa. Se *Karilainen*. Ja, *Mehtiläinen* slog  
högre än de som göra luft-refor med aerostatiska machiner; ty han  
skulle flyga öfver om Stjernorna och in i himmelen, som en *Mer-*  
*curius*, och hämta honings-salvor och smörjor för brännfär: det  
heter:

Mehtiläinen ilman lintu,	Pistä siipesi simahan,
Pennä tuonne, jonne kellen,	Kasta laapunsi metehen,
Öli tuun, olati pärvän,	Höprättälä höbemeni;
Täivän tähtein ta-asi,	Tuo simoa siivehänsi,
Oravakseen oika päitten;	Kanna meitä laapuhanssi
Pennä Luojan kellerihin,	Rasian ehoihin päihin,
Kamarihin kaittivalikan;	Tulen tulsi polttamihin.

*Item:*

Mehtiläinen ilman lintu,	Tuo simoa siivehdäsi,
Käp tuun tehdä möden,	Meitä siipesi nendäsi :
Pärvän pärmettä samoa :	Neijal pida, weijal pädä,
Tuot meitä Mehtolasta,	Kerran tehdä rapaja.
Simeo Tapiolasta :	

Se *Neity Maria*.

MEHTOLA, En ren barr-skog; annat än *Tapiola*. En skogsbygd,  
där skogs-djur, foglar, bien och andre skogens hälvor vanade —  
*Item, en skogs-Guda-magt, Pan:* anes ock i Runor, som en  
*Skogs-Fru*, rådande öfver djur och foglar. De titlar, hvarmed  
hon under tilbjudandet bebedrades, äro: *Mielus Mehtolan Emän*  
*tä*, du benägs Skogs-värdinna.

Metän Ehtosa Emdänd,  
Mies mien mienimä,  
Antaman aivan,  
Omäs ojentaman,  
Mielusista Mielolasta.

Du välviljoga Skogs-vårdinna,  
Var benägen äs öfs Skogsmin,  
Til at gifva ditt enda,  
Räcka ät öfs ditt egna,  
Äf den lustiga, nöjiamma Skogs-  
parken.

Hon dref harar i gyllren och vippnarorne i lag med Ukkonen,  
hvarföre harfångarne bedjar

Puhas Mielolan Emdänd,  
Metän kultanen Ruuningas!  
Kuf en löyftä kulkemahan,

Eitä himalla sinalla,  
Karketa fari perällä,  
Mielusista Mielolasta. —

Se Ukkonen.

Irän Mielola och Tapiola, hulle Mielolinen ankasta honing  
til fär-smörja. Se Mielolinen.

MERI-TURSAS, En strand-bo; kallas *portalainen*, dels för det  
han vistades vid hafs-stranden, dels för sit långa väta skägg, hvar-  
med han kryllade *Pohjolan* dotter som blef moder för 9 barn, al-  
la afgrundens sötter. Se *Pohjolan imbi*.

Syödy neirö Pohjolasta,  
Jmpi kymästä tui pä,  
Ät ej suetu suhailihin,  
Mies mien mienimä;  
Kuin uiverot muuntusta,  
Pakko neireten panteen,  
Egejia spöistien meeren,  
Kallien aalein ajoren.  
Meri Turjas portalainen  
Eti meiden tijnhepi,

Merem kachuilla kerrilla,  
Beden vankon maalehilla;  
Eti peikka pöyän,  
Pöytä watanrodestä;  
Pöytien poikahan  
Älä widen mika waijan,  
Eakta kauhunan lahejan;  
Nimiteli poikahan:  
Minkä pani palkaiseri : : x.

METELIWAARA, Se *Waarat*.

METZISTÖ, En Skogs-lund, där afgaderi bedrefs. Item, idolum,  
sorte Priapus. — 2. Reg. 23: 6. 7.

METZÄN-EUKKO, *Tapios* hustru, *Metän Emdänd*; anropes af  
jägare, at gifva vildebråd. Symes itundom, då hon var guslig,  
med

med gyldene ringar och infvept i gyldene duk. . . . Men onäd;  
viste sig med ringar af widje-länkar och med ris-rukka. Hemna  
til heder skulle fongas *Mies* mien mienimä, då man gick ut til  
skogs: Hon var ej blid då jagaren fong:

Mielost Metän Emdänd,  
Mies hyöän Emdänd  
Sormet kulta formutisa,  
Kier kulta kädrehiä,  
Jest en jöcanur a) onnillahan;  
Mies pohjan Emdänd  
Sormet wihta formutisa,

Ält efter Skogsvårdinnans godtycho,  
Är den goda Moers  
Finger underfundom i gullringar,  
Händerna invecklade i guldskar,  
Som hon fått med äna gälvor;  
Men öfs då mor äs ond,  
Äro fingren med widjelänkar pry-  
de,

Sket wihta kädrehiä,  
Äna auttamattuesia (b).  
Händerna omvecklade med widjor,  
Och altid då hjälplös.

Då *Wäinämöinen* slog på sin citra, kom ock Skogs-gudinnan  
med alla äna Skogsdjur, at lyfs på den härliga musiken: *Steffin*  
*metän Emdänd*, rinnen äldalle ajän. Se *Wäinämöinen*.

MIEHEN SYÖPÄ, Anthropophag, mennisko-frätare — troddes vara  
i Norriska Lappmarken; dit hänvitas fukdomar: ex. gr.

Mennelless sunne sefahan (näml. til Miehen syöpäpän Eyldän,  
Norian kofeti, Lapin maahan lausfahan,  
Eusl en muustin murho-miehet; Pohjan pirlähan perään, . .

MIESTEN SYÖJÄIN KYLÄ, var i *Kyrials* land, eller den ort i *Kyri-  
als* born, högt i Norr i Finland, där starke Relar och Anthro-  
phager försäde de ankommande; se *Bregående miehen syöpä*. Et-  
terföljande taga besannar det. När *Domar* (Upiala kung) ännu  
var ung och lag uppå fön, för at förvärva sig ära och rikedom,  
blef han genom en häutig storm driven emot *Kyrials-bots*, eller  
til det lycket af Finland, som ligger högt i Norr (Kemi, Cajana,  
H 2

Fal-

(a) *joanur*, Savonica pronuntiatio, pro *joanur*, har fäst.

(b) *Locat. cal.* a auttamattuesia -- effa -- är alid, utan at hjälpa --  
contractum pro auttamattuesia -- a auttamattuesia -- tiden --  
hjelplöshet, ogunli.

Paldamo, Sotkamo, där *Hissi* bodde och andre Jättar i berg; ty landet var än fegelbart den tiden, emedan skeps-vrak ännu i dag finnas i flere moras i *Kemi* Socken). Han kallade sitt ankare under en stor och mörk skog; han betäckte stranden och gick up, at besöka landet. Där råkade han *Hallgrim*, en *Rose*, som var, för sina krafter och än mera för sina många konster, den farligaste. Hela vägen till hans kula var beträckt med nakna hufvudskallar och mulnade ben, efter dem som han mördat och upåtit. Hans grymhet var intet mindre än hans krafter, och det var et vidunder i naturen, hvars blotta afskådande kunde injaga en skräck hos det modigaste hjerta i världen. Alla de som hördt hans namn, hyllte en räddhåga för honom. Men *Domar* mötte honom utan fruktan. Deras strid var tvär, men *Risavieb* (et svärd, det *Rolf* tagit i *Orms* kula; hörde Ynglinga-stammen till; dels får läktes aldrig, slog genom sköld och hjälm), som den tiden var i *Domars* hand, behöll segren. *Hallgrim* föll; och *Domar* gick in i hans kula, hvarest en större rikedom, än han någonsin tillförene sedt, lyfte honom i ögonen. Alla vägar voro klädda med sköldar af blåskan-ellver, samt hjälm af klaraste guld. Där hängde åtskilliga horn med ränder och bilder af den dyraste metall inlagde.

**MIKKELIN påtved**, En stor högtid hos Norr-finnar; Se *nuoden okajaiset*. Alla hästar tagas då in i stall; fodras med öl, korn, grans och hermelins kött, som skal preservera dem för hufvudsjukor, m. m. Boskapen drivas tidigt och utan ljud i skäulet, om eljest väl skall gå. Se *Ristin påtved*.

**MUNNU**, En oculist i gamla Runor. *Munnu silmän Tytteriä*. Rem, en af Nordens möer, som anropas af häst-gällare, at hämta is, rim och kyla. Texten säger:

Munnu silmän tytteriä,  
Dödenes pamtaria,  
Suntetos hupia Pobiolaista,  
Jäästä kolmasta koulusta,  
Eiää hupia hupiele,

Jäästä tuolla jäähetele,  
Pistän hyon hupposeni,  
Jäästä jäähyden kireni,  
Teem tulen tehettemoksi,  
Balkian varattumaksi. \* \* \*

MYR

**MYRRYS MIEHET**, de samme som *Indomiebet*, trollkarlar och vid-skeppelige, som dels med lässningar, *lugut*, *syvnyet*, spåttande, släpande och på-blåande, med troll-Runor, *syvnyet*, tro sig bota ocmund- och vargbett, eldskador m. m.

**NÄKKI**, Neptunus, Svenskarnes *Äge*. Se *Weden-Emo* — Efter forn-tidens berättelser och skrock-sågor (Se *Urban HJERNES Flocker* om flere hafs-fruar). Här i Finland beskrifves *Näcken* med långa utslagna hår naken visa sig på vatn, i solken, på stenar vid forsfall borla och kamba sig, eller ajouera sitt ljusgula hår; äfven slundom hänga (utan tvifvel en Siren lång eller Crocodila gråt, at likka barn till stranden, och simmare i vatnet, dem hon kramar så at de blifva käl-blår, suger deras blod m. m. Hvilket i sjelfva verket är kramp- eller leno-drag). Käringar och utesvade Sjö-gaffar kunna skräma lätt-trogna med tusende *Näck-* och *bafs-fru* sagor. Se *Älvi*.

*Näcken* och alla de små guda-magter, som bo i de våta Riken, voro alla framkomne, at höra *Wändmålsten* fång och harpodlag, hvars like de aldrig förnummit. Se *Wändmålsten*.

**NEITONEN NOROSTA**, En vattu-symph; bodde i våta dällar; kylde och ivalkade. At dels brött-mjolk upväxte björkar. Hon annodades af häst-gällare, at förtaga eldens eller det hetta järnets kraft.

Neste Neitonen Norosta,  
Burechilta hoisen pojan,  
Kosken lapsen tappasta;  
Böä vihtasi viitusta,  
Hamehensi hollan aita,  
Eiinä pohjellen poteman,

Kaatovalten kaurchisi;  
Joutti postasi potchit,  
Kaatovalti kannettunsi,  
Kont on bennu burechisa,  
Eho tiiveli Hanneja,  
Pajasa katusi kullakaja.

**NEMAGWELLE**, En af Lappskas jordiska Guda-magter, hvars hjelp ganska så meddelas. De så endast dels biländ, som första gången omödas; ty Lapparne döpas med *troll-döpselse* mer än en gång; hvilket sker således, at när människjan bliver sjuk, gifver man henne et annat namn, och öfer vatn på henne med dessa ord: Jag döper dig i detta namn N. N. och du skall lefva i detta namn N. N.

H 3

Le

De som få således troll-namnet, få äga, tillika med namnet, *Nemoigwelle*. Som denne Lapp ser ofta *Nemoigwelle* gå för sig öfver bäckar och moras; få har han honom och när han skall gå till kyrkan. Han dricker och *Sarakkas* blod i samma bäck, hvar *nemoigwelle* får. *Sidenius*.

NEURERNE, äro stammen till *Finner*, Lappar och *Ethlänningar*, som i Språk mycket liknat Hebreerne.

Se *Trilgård's* Utdr. af *DALINS* Sv. R. *biff.* 1. *Del.* Cap. 13. §-3. *pag.* 13.

NOIDER, Lapparnes troll och wisa män, som falla i dvala, under en wils fäng; och hämta ifrån långt aflägsna orter något i barnen, samt berättat hvad de sedt och hört, under sin wandel utur kroppen. Finnarne kalla denna tillstånd, *langitta loween* — Om Finnarne *Noidat* och *Myrrys miebet* har man ej hört sådant; utan endast, at de hoppa i raseri och gnifsta med tänderna, som kallas, *olla baltioisau*. Se *Myrrys miebet* och *Indomiebet*.

NUJJA-SOTA eller *Kluppen-fota*, Klubbe-kriget i Finland 1597. På flere ställen i Finland, Tawastland och Österbotten hölls sådane Klubbe-batailler. I *Padasjoki* by i Tawastland på åkern vid *Ny-fells* by har i Könung *CARL IX* tid år 1597 klubbe-kriget och gått för sig, såsom och på flere orter i Finland; hvarföre *Saxen-ke-linwalla*, *Gaml-Carlens* jämnal äro af klubbe-kriget märkvärdige. Nästa holmen vid *Ny-fells* åker, på hvilken de slagne blefwo begrafne, heter än *Nujja suuri*. i. e. insula clavorum. Menniskjo hufvud-skallar, synas där än i dag.

Hertig *CARLS* allgälske gjorde öfwer hela landet mycket buller. Särdeles utblöfde lägan i *Österbotten* och Finland. Bönderne hade därifrån kommit till Herten och klagat öfwer det beswyck de ledo af *Clas Flemmings* Rytteri: sedan, då de nu blifwit uppmuntrade, och hörde, at Herten af misnöje tagit afsked, blefwo de aldeles obändighe: en af dem *Bengt Pouru*, samlade en stor swärm af sine likar, angrep dessa *Flemmings* Ryttere, ehvar han dem såkade, och öfwade på dem all barbarisk grymhet; hvaribland äfwen *Lag-läflaren Ericb Olofsen* i *Woitby* mördades, för det han höll *Rustning*.

ning. Allmogens hop äktes derpå ansefningen, och valde sig en ny anförare *Jacob Ikkainen* eller *Iikka* från *Iimola* Socken i *Österbotten*, af hvilken detta buller kallades *Iikkainens* krig, eller, af dess vapen, *Klubbe-kriget*.

Alltigen var nu icke mindre, än at anfalla *Tawastland* och *Car-elien*, jaga därifrån hela Könungens (*Sigismunds*) rytteri, upbråka eller skälla *Clas Flemmings*, *Axel Kurks*, *And. Bojes* och *Anders Larsons* gårdar, samt aldeles förlöra Åbo Slott.

*Clas Flemming* ryckte up med sin krigsfolk från Åbo den 23. Dec. 1596, tagandes till *Birkkala* i *Östredets* härad och *Björneborgs* Län, där *Bonde-båren* vid *Nockia* Sätens-gård hade sin hufvud-läger. Han lät skjuta några Falkonet-kulor genom hufen, hvaraf Bönderne förskräktes.

*Ikkainen* drog sig om natten tillbaka in i en stor flod, som kallas *Tawastland* och *Österbotten*; men förlorade i afvikningen några 100 man. Han blef sedan finglad och afsträtt. Antalet på de Bönder, som fallit i detta fält-tåg, var grufveligt, och här fligit öfwer 11,000, hvilket för *Österbotten* var en obotelig skada.

NYKYRI — Se *Sotakedes*.

NYRKES, gaf Ickornar. *Nyrkes* bodde sjelf i granstogar. Se *Hittanen*.

OHTO, *Oltoinen*, Et Björnens namn i Runor, för dess breda änd och stora hufvud. *Tapio*, starkaste djur. — Se *Tapio*.

Han anropas, at ej röra vid Boskapen (som kallas *senda-rutet*). Och skulle han wela pröfwa sina tänders och samars styrka; så hade han därifrån flockar och stenar. Dock om hans majrs grymhet wore allt för stor; så anropades Skogs-Gudinnan *Tapio*, at hon wille flyta björnen, och göra månan för honom mörk, tanka himmelen i moln, och förblinda hans ögon, på det han ej må se korna, som skulle vara i hans ögon som stenar och stubbar. Se *Sini-flekka*.

*Ohtas* födelse och böga härkomst allt ifrån hinda-hwalwec och *Sju-itjermome*, med *J. Maria* tilhjelp, beskrifwes i följande *Olofs-fyrt* eller *Archæologie*, ifrån *Kuopio* i *Sawolax*.



Miss Obo sommetst?  
Miss kammern såungstest?

Kuon tuona, torkmä päivän,  
Draaisten ottapäästä:  
Siedä en maahan lajettuna  
Hämeisä hepeistä,  
Kudasta karkkista,  
Reipe Maaria Emenen  
Bisko villoja weillen,  
Kupaleita kuondaleita,  
Sewille meren seikillen,  
Lakelle kimeellen;  
Ruota ruuti ruunovirellä,  
Wein hengi heilutella  
Nendän metisen njemen,  
Saloja samoamaan,  
Dohjan maita pekkemaan:  
Ellis pilloja pitte,  
Häpeisen hämmendö,

Emosi sinun epäsi;  
Eld forta fonda reitit,  
Koahti majien kandaista,  
Enemi en Emosien tydet,  
Suuri vaivaa vanhimmalle,  
Kuin peika pöhin tekee,  
Lapsi kangein asuu:

Kute sikana serubte,  
Wierichte wein kalana:

Kute Turvika tulle,

Jiman Jumin tiedästä.

Hvar är Obo född?  
Gull-ramen vänd som et barn (vag-  
gad)?

Hos månan, nära vid Solen,  
På axeln af karlvagns-sjernerne:  
Dädan är han medsläpt  
I siltrade remmar (feltyg),  
I gyldene vaggor.  
J. Maria den lilla modren,  
Kallade ulltappar på vatten,  
Lindor som slagor,  
På de klara hals-själarne,  
På de vida vägorne;  
Dem vaggade vädret,  
Vatu-draget omgungade dem  
Til en honings-rik udd af näset,  
At springa i skogarna,  
För at träka de Nordiska länderne:  
Gör ej hvad elakt och rasande är,  
Blanda dig ej i det nedriga (kamli-  
ga),

Din mor förhöd dig det;  
Förtryck ej det gönings oreña läret,  
Fäll ej mjölk-häranen:  
Mera har din moder at göra,  
Din fosterika har stort belvär,  
När sonen gör illa,  
Dess barn förhåller sig argt (fly-  
fint):

Far förbi som et svin,  
Där nära bredeväl som en fisk i vat-  
net:

Kom hemma vid til vårt vättnings-  
sälle,

Utan at dejan vet deraf.

OLLIN

OLLIN päivä, Olsmeffan; då tordes ingen bärga hö, af farhåga,  
at om då rörelse vid något boskaps-foder, så skulle björnen göra  
sada. Då slagades och äts Billa-truona (et oklipt lamb ifrån  
vären), då skörden flöts, hvartil äfven tillredes öl och brännvin.  
Då säet inbars, skulle med al- och granqvillar vatn kastas öfver  
Tröskeln. Förr än man tordes smaka af alla anrättningarne, skulle  
deraf utgutas något i vrån vid bänken i bordsändan och på golf-  
vet, samt under Hopp-skorou d. ä. en helgad björklund, eller det  
träd, som om midiommars qvällen sättes på gården. Sirppi-junsto  
kokas eller bakas denna dag och ätes i Osterbotn.

OTAWATAR, En Gudinna ifrån Karlvagn eller Sjufljernerne, som  
synes varit dess make; kallas i gamla troll-Runor *dagfens dotter*.  
Hon anropades til hjelp mot natt-tjufvar, och at igenkänna det  
bortstulna.

Otawatar päivän Tyttö Omant etemahan,  
Tule tänne tarvitahan, Rodonnutta kaimemahan :

Se *Päivätär*. Med dessa kan Svenskarnes *Tiedon jänkö*, el-  
ler *Titan* hos de Latiner, som skulle höra solens vagn.

PAHOLAINEN, En ond ande, djefvel, en ond väls, ornens flam-  
fader — Hade ornar til bräkar och soljor; hvarföre ornens tite-  
ras i troll-Runor eller dess *Synt*:

Outo musta maan alainen, Kinta siki Syöjäntään,  
Toukka Tuonen karmollinen, Pohlaisten pojan nautla :

PAINAJAINEN, Maran, som af mjöltsaka ses, som en hvit nympf  
om nätterna under somn; uplyser med sit sin hela rummet och  
trycker öfver brödet, hvarunder de vråla och låta illa. Item *Pai-  
najainen*, som krossar barn och gör dem vändögde: särdrives af  
vidkeppelige med stål och betsmån, lagdt under hufvudet. Är i  
sjelva vecket en nerv och convulsiv sjukdom hos barn af fyra —

PAKKANEN, Smäll-kalla kölden, den bittra *Puuvris* Son, med  
dess kulna och lummula fru *Hyytö* anvises til *Kijron kofki*, at  
tillåta den, om han vore i stånd. Mot kölden stod man nog, när  
man fick soljande at skylla sig med:

I

Tuot

Tuot sulle utunen tuelli,

Kanna millan korvallinen,  
Jolla tuima tuurvelkemet,

Ettei pakkaren paksok,  
Kerran ihmän kiskemat,  
Pakkasen paksomatat,  
Tahven lina Tahvellet,

Ettei riko Nisittipä,

Etä wismolle wiraat:

Jaunoni utunen uuvvin

Tuovaguni tuurwuchen,  
Päälleni pupattakehen.

Jag tror man nog skall få sig mot kolden så väl ombyttad, utan någon trollkonst.

**PANNAHAINEN**, En bannlyst, förbannad. Därmed förlås ofta ormen eller en elak flygga.

**PANULAN NEITTI**, En underjordisk troll-mö, hvars bindel upfattes med ödlor. Ödla kallades därför: *pääpuikko Panulan neijen* — En af hvarne; upammade ödlor och ormar. Se *Kyytöläinen* — Hon höll till i *Aluen-järvi* djup; plågade genom elden.

**PANUTAR**, En af ormens däggerkor — *Jantseter* flygga dotter. *Panutar* den samor; förorsakade iveda och värk; åberopas äfven vid blåningar öfver jär och järn-skador. *Kuuta Kuoske Penttilä*, heshvæts *Panutarie*, man isfäst, man emånst. —

**PARA**, samma som de Svänhas *Bjfra*; en troll-konornes villige tjenste-ande, hvilken skall di mjolk af främmande koer, ysa det i sin

Hämta mig den varma svafvskins-tröjan,

Bär hit den rikullige lurfyga pälsen,  
Hvarmed jag förvarar mig mot den bitra kolden,

At ej kolden förkyler,  
At ej den kalla lusten får komma åt,  
Vintern förkyla mig:

Den klare vinges-lusten fare up under himmeln,

At den ej skadar någon chriften el, gör någon enda lytten,

Eller verkar på huden rinnande friskt-skador:

Min farfars, farmors varma odde-duns paulun-sång el. tält

Må hämtas till min skydd,  
Jag må påklädas, öfverhållas därmed.

i sin mage och bära i Smör-kärnan. Dets underliga födelse ses i *Mag. Christ. Er. Lenegouists Disp. de Superstitione Veterum Fen. c. 1. p. 53.*

För 100 år sedan, då man än förmodligen var för skamsögd och lit-trogen och såg nog ofta spöken och elvar dansa, hade man lit le detta kreatur, som till utseende skall varit luden, hvit och svart-språklig, mera rund än asling (utan tvivel en tjulaktig grannens katta), fötterne smala som en tranas, och 3 til antalet, liknade mycket en gammal dags stända. Då *Paran* kländes inläm en dött i et mjolk-hus och dog, sågnade och värdinnan samt alla straxt därefter.

När *Para*, hjarna, är född och lit lif, efter description L. c. så såges:

Konnan weita, kanna moiton,  
Tua weita Vuoren Luffo,  
Päämä Pöru-emänst,

Päästää pämä pindheistä,  
Raito happaman hallusta.

**PARAN-WOITA**, Bjär-smör, som i själva verket är en sort blöt svamp i Rötmanen (*macor unduosus flavus*, LINN. Fl. Svec. 1222), bruka de vidskäplige bräna i tjära, salt, svalvel och psika med en vidja, då dess ägarinna, troll-konnan, tros komma af med önskan och visa sig, med förbön för sin tjenste-ande.

**PÄIWÄTÄR**, En af vargens foster-möer — It. dagens brudfrämma, den sköna morgonrödnan, som frälse Solen och månen från örmörkelser, som den elaka *Kuunet* anställde. Se *Kuunet*, *Kuutar*.

**PÄIWÄIN WALITZIAT**, dagväljare, nämnes i Bibeln; utmärkte vissa dagar för olyckelige, af hvilka några kallades *Kateben päiwät* och *Tybjät päiwät*, då var ej godt, at så åker, färdvärt päiwät 4, 5, och 6 te i nyet, ej aldeles gillade för goda. Tusen päiwät, d. 2 Januarii, då skulle ej eld göras, af förhåga för eldsvåda nästa sommar. *Måndag* och *Torsdag*, gamla teknedagar.

**PÄÄSIÄINEN**, en väl de Christnas högtid, men af vidskäplige mycket vantrud. Om Påsknatten sättes än skållan på skåll-koen och lör på såhus-dörren, at förhindra de flygande troll-konors ingång.

Nu sitta hela natten, och man lysa, som det kallas. De tro sig se trollkonor flygande i luften utan aerostatiska machinens tillhjälp, höra bultas, smidas, tröskas . . . hvaraf spås om tilkommande ting, om årsväxt, dödsfall m. m. De flygande trollen skola ock nu föra all den ull, kohår, ivanfar m. m. som de samlat, till blåskulla, såsom tjonde åt Hin. (Se *Norrlandska troll-väsendet* Capitain ELAN). Nu tros ock, at man ser Solen dansa om morgonen. Jämför STRELINGS *Phylica*.

At derivera ordet *pådsåinen* af Grækerias *παιωνία*, Peanum aut *apollinæum* invocare (c) och *παιωνίης*, Carmen ob liberationem a malis aut præteritis, aut futuris — *SUNDAS*, är något tvungit, hållt Finnarne ej vetat af *Pådsåinen* eller Fåskas firande, förr än efter införd Christendom: hädre kan ordet vara helt och hållit *Finskt*, af primitivo *pådsen-så* — jag blifver fri, slipper lös — och betyder *pådsåinen*, vi vocis, en *lösungs-, befrielses-dag*, i likhet med Ebrenas *passab*, transitus — en öfver eller förbigång i afseende på mord-ängeln i Egypten vid första Fåsk, och öfvergången öfver röda hafvet &c.

**PELLERWOINEN**, En god Skogs-planteur och äkerman, dels som var *Sämpfä* — *Sämpfä* peika *Pellerwoinen*. Se *Wannon bérkä* och *Sämpfä*.

**PELLON PEKKA** eller *pekko*, En korn-gud; befördrade vår-fådden och gaf god vört, som kallas *pellon maito*.

Probst. D. N. IDMAN l. c. deriverar namnet af Grækska *πελας* eller *πελας περας*, cæni el. jugeri Deus — på finska *Pellon Jumala*, Agri Deus — *Pellon pekko* maistha el. juoda, är, dricka vört, eller hulka, särkt gäit dricka.

**PERKELE**, djefvul; får flere namn — *Lempo*, *Jäff*, *Piru*, *Piru Isain*, *Peiso*, *Peijakas*, *Peijainen*, *Pendele*, *Kälkä*, *Kälo*, *paba Kuntti* . . . Græcis *περας*, niger, nigris maculis variegatus — SV. Hin Svarte. Hin onde. Diabolus enim, nescio quare, nigris coloribus depingitur, nam alias format se in angelum lucis 2. Cor. II: 14. Hådan är Finnarnes talesätt: *Musta, kuin perkele*: Den samma som Svenskarnes *Loke* och *Midgårds-orm*, hvarmed medel-guden *Thor* stridde; hos Lapparne den Gud, som var uphölvet till det onda. Probst. D. Nils IDMAN loc. cit. p. 35. deriverar *Perkele* af *Ἀπειροκαλος*, recti experientiam non habens, Decor ignarus, ineptus; men nog tvungit. Härdragit är ock, at förega, det *Perkele* vore den märkelige *Bergelmer*, som blifvit räknad ibland Gudar, hvilken, efter *Eddas* upgift, varit en *Jotunn*, namnkunnig af visdom och kallad *Hin fröde Jotun*, at hvilken *Odin* den äldre lärt regerings- och krigs-vetenskapen; men hvilken han sedermera med sin anhang drifvit ifrån fäste och land. Se *SCHÖNINGHS afhandl. om Tids Regering i den gl. Nordiska hist. p. 105*. Detta uphålfver ordet *perkeles* derivation af *Ἀπειροκαλος* — dock säga finnarna, i anseende till *Bergelmer*, såd en *Perkele* som konstitueras af *perkeles*, tillfog . . . men naturligen härnämna det af *perkes*, hvart, som är lika till uttal och betydelse, emedan ock en sådan idee än i dag åtföljer hufva namnet. Se *Piru, Hiji* —

**PERI-SOKIA**, En af *Loubeatars* 9 flygga söner — En af *Thullar* eller *Cycloper* — Enögda bestar; smidde viggas åt *Thor* eller *Ukko* och *Ilmarinen*.

**PESUAN KANGAS**, En stenhögd i Favola af Stikajoki Sooken i Österbotn, där jag d. 16 Sept. 1765 nedtraderade 4 stenhögar; det är en sten-rundel, liknande en gammal skants eller fäst, *Limnat*, med 2 portar på en gråska brant högd, midt uti låg och flät utan stenar, men omkring murad af gråsten. Tör hända en *Kalmisto*. Se *Limnat, Liina kangas, Kalewa*.

**PIEHINGIN-WUOKET** — *Bergs-rygg* i S. O. ifrån Landsvägen 3 ut ifrån Piehingi by i Salo Sooken. Där skola än synas tecken till rum och 4 st. portar. De äro första landt-känningar för leglande ifrån *Brabostad*.

**Saatta PIKTARI**, rådde till ormens födel — Se *Joutar*. St. *Pehr* Åberops ofta i troll-runor, i anledning af flera rådviska fägo om hans vandel med sin mäkare. Sådana Runor höra till medel-åldern för Reformations-tiden. Pi-

(c) Doc. och Probst. Nils IDMANS afhandl. om Finska och Grækska Språkens gemenskap pag. 40 - 41.

**PIMENTO & PIMENTOLA**, Se *Pirulainen*.

**PINNEUS**, filius Tapionis, aliis, *Pinneyr*, *Tipion poika*.

**PIRU**, djefvulen, *Perkele*; agerar och smed; smider pestikotts pilar, som *Lake*.

Piru piittä taseo,  
Pojasta evettemästä,  
Siman istunattomasta;

Jää piittä taseo,  
Pöytä nuo sulitelco s.

Hans geställer äro *Rubo* och *Rompa* samt *Perifokla*. Finnarnes talesätt, Tullinen berättar af piru, ger tillkänna, at han umgicks som smed med elden och det glödande järnet.

*Rossant* säger, at *Ryffarue* dyrkat en Gud, under namn af *Perun*, den de föreställt under en mans bild, hållande en eldhet i sin hand, hvilken til heder de underhöllt ständigt en brinnande eld af ekträd.

För det at ordet *Piru*, tyckes hafva någon gemenskap med Græckiska ordet *pyr*, igit, eld, den *Perferue* dyrkade som en Gud (*Surdas*), och den Finska *Piru* förlod sig på eldens kraft i älskan, såsom smed, siter Dod. IDMAN p. 56. loc. cit. at *elden* i Hedenomen blifvit hällen för Gud, och dyrkad under namnet *Piru*. *Eldens* dyrkan i Norden påstår *Scrobæus* i sin afhandl. om Tids Regering i den gamla Nordiska hätt. p. 105.

**PIRULAINEN**, En ond ande af mindre slaget — Fanns unge, *Idag* och *förfricklig*, i Runorne. *Louheator* Son. *Pirulainen* piittä poika, haffast *Eulisen* seireun, saaresta nimittelmästä s. s. item — alt hvad som var af *Pirus* slag, kallas *Pirulainen*, hin ondes pak; Se *Pabolainen*. Dets tillhåll var i

**PIMENTO** eller **PIMENTOLA**, pohjan perä, utima *Thule*; yttersta mörkret, dels i afgrunden, dels i Norden vid *Novaja Zembla* och *Turja* (Norrige).

Ukko Tuelasta tuloo,  
Mies piittä pimentolasta,  
Täynnä hyötä, täynnä jättä,

Spöök en hofsun tähtöistä,  
Pöytä teijstä pohjan pöytästä,  
Kahen spöök Roostolista,

i. e.

(i. e. hofsun persapöytä istän byxlinningen)

Täynnä hyötä, täynnä jättä —  
Se *Turja* & *Tuli poika*.

Derma *länga* man istän *Pimentola*, antopas och som *Hofslagare*, då hälloten linnat:

Tuli poika Pohjalasta,  
Uros uudesta tosta,  
Piittä mies Pimentolasta,  
Tuo tulla tuohitelceeri,  
Suoni wähtö kainalosta,  
Tuota lehtiä jättästä;  
Wind nuota anelmaan,  
Anna miekseen minullen,

Wind nuota tarvittelisin;  
Tusta tuota kufahanna,  
Tusta kaho karkemanna;  
Tuhon kaho kufawatele,  
Tuhon kaho kufawatele,  
Tuhon kaho kufawatele,  
Tuhon kaho kufawatele,  
Tuhon kaho kufawatele,

Då *elden* lams i *Aluanjärvi*, sedan flera notvarp blifvit dragne, kom och en *stark Otter* istän *Pimentola* -

Tuli mies Pimentolasta,  
Mies tarkka Topiolasta,  
Jota rohtosi ruveta,

Wiskemähän wiskelästä,  
Kautaisina ruffakista,  
Wantuina matelista s.

I *Pimentola* smiddes äfven *trösk-pilar*, som voro dödliga Pest-kott.

Pöytä löhti Pohjan maahan,  
Mies pieni Pimentolahan,  
Nuolia teettimähän,  
Wosumelta malmistamahan,

Ambu uudesta aseni,  
Rubo uudesta tasei,  
Ramba jousia jänittästä;  
Se *Pohjola*.

**PITKÄINEN**, Et *Ukko* tilnamn. Den länge, store, hederlige, anseelige, majestätlige *Ukko* — at beteckna Guds mags i älskan och betyga vördnad för honom. Ordet förekommer i Finska Bibeln.

**POHJOLA**, yttersta Norden, beskrifves såsom en mörk och förfärlig ort. *Tartarus* & utima *Thule* — Se *Pimentola*, *Pirulainen* och *Tuli poika*.

**POHJOLAN-ESÄNNÄ**, både god och ond, alt efter nycker och behag, en af Nordens mäktigaste *Herskarinnor*; kunde både hjälpa och skada, bota och döda; anropas därige oia. Hennes namn var *Louhiator* eller *Louheator*, *Louheator*, *Louheator* eller *Louhi*.

POHJAN-

**POHJAN-EUKKO**, *Leas* hustru, en Skogs-gumma i Nordan fjäll, som skulle skaffa Renar och Elgar i vipp-linaren: hade en blå mantel:

**Sini** viitta Pohjan Eukko : : **Eddret** seikkohamman,  
*Vine* juonet juonemahan, **Synnet** seikkohamman : :  
**Peikki** Pohjolan joutia,

Nämligen för Rensdjuret. **Pohjolan Emäntä**, den samma, Nordens värdinna — Se *Loubiatar*.

**POHJOLAN IMBI** el. *Neity*, en spösk, fräck men kätjefull mö — föraktade, som Penelope, liare: men af kätjebad kallade sig i hafvet, för at svalka sin hetta; hon blef där rädd af *Meri-Tursas* och födde 9 söner, utbölingar och arge hofvar — ibland dem *Pak-hanen, Rijsk, Puburi, Hyttä, Mäntykoivu* — Roman om henna säger:

**Syntä** Neity Pohjolassa, **Jot** ei suostu fustahihin,  
**Imbi** kylmästä kylästä, **Mielisy** miehen hyvään : :  
 Nordens mö, hvilken, såsom gamla kall af sig, upmanades, at svalka brännfår och eldskador:

**Neuse** meltonen Neusesta, **Stat** up ifrån den däfvinga däliden,  
**Waarehilda** hyisen peissan, **Ifrån** din riimmiga sons barnläng,  
**Jidisen** peissan Lappeasta, **Ifrån** sidan af din Ölliga (evärdeli-  
 ga) Son,

**Wad** viistasta viistasta, **Drag** din manttan ifrån kölden,  
**Dome** ensi hallan aida, **Din** kjortel undan frosten,  
 Se *Meri-Tursas*.

**POHJOLAN-ORIS**, En af Nordens Pegaser, som var så snäll fet, at vatten hölls på hans rygg, hvarmed brännfår svalkades. Se *Hiiltär*.

**POHJOLAN-POIKA**. (Se *Piru & Pimento*) En af Bores söner, som dröpte *Fme* (*Juno*) och gaf honom så djupa får, at all Ryndurha släkten drunknade i blodet — Se *Juno* — *Fme*.

**POHURI**, Köldens Fader: **Peikkanen** Puburin poika, **Tokvi** poika  
 Gyyhäröinen; kallad så, för det man blåser i näsan och är siel om tungen, allis

Pe-

**PUPULI**, idem: **Peakkanen** Pupulin poika — eljest en hare. Då tänderne skaldra at köld, säges haflaa pupulin-pupuni eller jänejen kaalia —

**PUNA-PARTA**, andes för *Thonis* Son och eldens värd-ande.

**Puna** parta Tuonen poika **Tufamissa** puhussa,  
**Sitnusi** Tuhsen firman, **Wanassa** wassaissa : : Se *Piru*.  
**Eldstisen** sättemöten,

**PUSKUT** eller *Kironxet*, kallas de bannor och svordomar, hvarmed troll fysselfärta sig, at förgöra folk och boskap, då de i raseri gnissla med tänderne, och uphetta mörkstens andar. En trånfuka eller annat ondt, som de tillbringat sin ovän. Af samma slag, som *Göteborgens Seidur* eller kokningar, hvarmed den Finske trollkonan *Hulda* om lifvet bragte den Svenske Konungen *Wanland*, efter *STURLESONS* berättelse.

**PYHÄ** Foris, i Ulo elf, 3 gamla mil lång; så svår och strid, at man med båt därigenom ej kan komma upp, utan nödgas de, som med båt vilja ifrån Ulo til Cajana, för berörde foris iwarighet skull, släpa sina båtar och foror 2 mil öfver land. Et lastu ställe är uti Pyhä foris i Mahos, som ännu kallas *Trattila* — Se *Trattila*, Ulo under ordet *Ubr* paikat. Se et gammalt Mier af 1705 af *Erik Jacobsson FRÖSTERUS*, Prop. & Pastor in *Kept* — *Ammärknigar öfver Ulo Socken af Norra Heradet uti Österns Högadöme*.

**PYHÄ-MAA**, utom kyrkgården, andre villkappelige offerställen — Se *Ubr* paikat. Än är den onemålige oleden här i iwang, at risva och targa lik; afhämta de kralligaste Amuleter, panacea och medicamenter ifrån kyrkogårdarne; eller öck taga sådan trollposor, at skada menniskjor och kreatur; gå om nätern i kydan och rådfråga de döda; då trollet skall kläda sig in albis, eller meschaka och gå på altaret, upmana *Kejjuet*, eller de så kallade kyrk-spöken, at förfölja tjufvar, eller ovänner, eller bekrä en tvaigint, som tros plågas af elsvär eller detta följe m. m. Se *Ri-si-kannot*. Ehuru detta låter otroligt, i vårt så kallade *bögt* up-  
 lysa

*lysta tadelvarf*, får jag dock efter *Alfslöf Sverdenborgs* exempel säga, at allt detta har jag *ex auditu & viso*; & cum *Sacellano* in *Wöro olim*, *Thudo*, *Relata* refero.

**QWENA-STRÖM**; flumen *Amazonum*, vid *Cajana* i *Österbott.*, kallad af *Finnarne Anan-kofki*; strid och safelig, där ingen än lefvande kunnat nedlärta, eller stiga uppför. Besyter af de förläa furuskochar i et ögnableck i sit bräddbranta fall, som pinnor eller poortor.

**QWENLAND** — *Cajana Län i Österbott.* Et gammalt läte för de tappra amazoner och sköld-möjor. I Konung *ERIK IX* eller den Heliges tid 1150 underlagd med det öfrige Finland Sveriges Krona.

*Erius Jacobi FRONTERUS*, *Concellor Scholæ Ulöensis, postea Pastor & Praepositus in Pudasjärwi, tandem Praepos. & Pastor in Kiemi*, skriver om detta land d. 14 Sept. 1705 i sina *Breves observationes ad Antiquitates Ostrobotuicas Spectantes*, pag. 2 & 3, på följande sätt:

"Emedan nu Finland med *Österbott.* var medelt den Konung *\*ERIKS* vapen lagd under Sveriges Krona, så har detta landet den tiden blifvit kallat *Cajana* eller *Cajana, Cajun maa*, som det ännu af de *Savolaxiske* kallas, och bemärker uti det Finska Språket så mycket som *Verecundus*, pudicus, tuchtig, å Finska (Sjv-vollinen) *Käimulinen*; ty *Österbotuiske* invånare halva alltid ifrån fjordne tider betedt sig uti deras handtering, huas och umgänge fedigare och tuchtigare, än de som boö uti *Sawoland*; renligare och eljest i mycket annat visst sig tjenstachtige emot de resande och vägfärande: hertil kan detta lämpas, at *Hans Kongl. Majst, Konung CARL IX*, i *Österbott.* har lätit i sin Kongl. Tiud inlyta de *Kajaneris* Konung, Konung *ERIK* har lätit straxt igenom *Björöpen* *Sankt HENRIK* fortplanja den Christeliga Religionen här i landet, at förbandingen af viitt folks antal inrätta, så at allaredan 170 år thereafter uti Konung *MAGNUS* tid (som är vorden kallad *Smek*) halver i *Österbott.* varit några Pastorer, som *Kjemi*, *Sakla* och andra *Soehnar*, hvilket kan bevisas af samma Konungs beed daterat *Stockholm A:o Christi 1555* på *Wästerudags* *nativita-*

"is, dereft desse orden så: *Wij MAGNUS* med Guds nåde, *Sveriges* och *Noriges* Konung, och *Hemming* med samma nåde Biskop i *Abo*, hellsom *Faler* Kyrkio-Präst i *Sakla*, *Kjemi*, och andra *Soehnar* i *Österbott.* &c. — Härål spörjes, at den Christliga Lian långt lört hade förkälrat sig, för än samma Konung *Magnus* regerade, hvarsöre och denne Biskopen *Hemming* i *Abo* är den 22, uti hvilkens tid Förfamlingarne halva haft sina Kyrko-Präst och visse intrader til Prästes öhl tijonde &c. som Kongl. bref närmare utvisjar: ibland dessa gamle *Sakla* och *Kjemi* Förfamlingar räknas och billigt *Pederöre* och *Gamle Carleby*, *Nerpis*, *Musfalaari* med *Storkyrö*, ibland de äldsta, varandes fördenhall undan värdi, at man in til thenne dag icke något annat document har kunnat frambringa af de äldsta Förfamlingars Handlingar föntan detta Kongl. brefvets Copia, hvaraf fuller för 80 el. 60 år sedan be-rättas originalet varit til sinnandes i *Calajoki*, men nu icke mera kan framttes, mindre, at man litt nanna på dem, som the tider-na varit Pastores uti de 350 år, nemligen ifrån 1555 inntil 1600, då man behinner några såsom 1525 *Michael*, Pastor i *Kolajoki*, 1558 *Canutus* Pastor i *Jjäl*, *Petrus Simonis* i *Sakla*, 1558 *Thomas Lungenis* Pastor i *Liniaga*, 1568 *Jacobus Sigfrid* i *Kyrö*, 1546 *Petrus Andra* Pastor i *Musfalaari*, 1558 *Ejebillus* i *Kjemi*, &c. Utaf thesse Pastorum Fullnächter, utgäme af Konung *GUSTAF I.* och *ERIK XIV.* finnes ännu Copier i bebild &c.

**RADIEN**, Lapparnes så kallade Öfverhimmelste Gud — *Gracis Kev-tior*, viitibus potens — samma som *Himmarinen*, *Radier*, eluru högt uppe i Stjernehimmelen, är något ringare än *Rariet*, som skall nedlinda anin til menniska-kolret i moderlivet och kve-rera den *Maderakka* i händer — Se *Rariet* och *Madersikka*.

*Radier* uptager de döda til sig, när de efter döden en lugg tid häftva varit i de dödas land; Se *Tuonela*.

**RAHKOI**, Et spöke, som de gamle *Tawastier* trodde förmörka Mä-nan. Se *Anumer*.

**RAMPA**, född af *Loubeator*, som blef hafvande af väder — var en arg flytte; såst dödliga pesthoft. *Rubos* broder, eller en af de 9

Sylkon, som *Lemmettar* fjödd. *Piru* var deras Fader. De Svenskars *Thoraren*, bekant för sina flygga fötter; hade en fot med 4 flygga tår och den andre med fem sådana, hvilken var flyggare.

Äfven kan *Rauta* sättas i bredd med *Welint*, som fyllt de gamla sagor med sina löffter. En krympling, gjorde sig en harnn af fjädrar, hvarmed han flög ifrån sin singlet.

**RANA-NEIDA**, En af de Lappiska Gudamagter, som bo mycket högt uppe i Stjerne-himmelen. Räder öfver de fjäll, som förir om våren grönlka, och gifver nytt gräs til Renens föda. Om våren göra Lapparne offer til henne, på det Renen måtte komma i tid til gräs-gång; kan jämföras med Finnarnes *Etelitär*, Svenskarnes *Fröjja* eller *Frigga*, Romarnas *Flora*. En Gudinna, som skulle utdela skönhet och gymna kärleken.

Det är under Fröjjas namn, som man vördat jorden, på hvilken vi bygga och af hvars ymniga qved vi alla näras.

**RARIET**, En Island de förränna Lappiske Gudar, som äro allerhögst uppe i Stjern-himmelen. Somliga säga, at han är allestädes närvarande, somliga icke; dock förstå de ej den sanna Guden med *Rariet*.

**RAUNI**, *Ukko* gemål, lika med Jupiters Juno. En af Carelliska gudamagter i forna Hedenhös, hvarom Biskop *Agricola* ord och rim lyda:

Ja quia fecit typus typocritum, Sicilem ukonmaha juettin.

(dracks skål eller minne, *Thor* til heder, som tekuades med hammar-merket),

Sitten haetin ukon wacka,

Nin toopui pita että akka.

Sittä paljo häpie sielle rehtin,

Ukon sitä celtin ette nehtin.

Ukon Rauni uken naini härsky,

Jalosti ukki pehjoisti päsky,

Se sijs annoi siman ja woen tuten. //

Se Ukko.

En Gudinna dyrkad vid vår-utskädet, hos Greker *Pegaeon*, kallades Gudinnan *Juno*. *Suidas*, *Njord* och *Freijer* singo äfven den äran efter döden, at deras minne dracks; och blefwo med dyrkan ihogkomme, at göra års-grödan ymnig och det allmänna lefvernet fridflamt.

RAU-

**RAUTA MULLAN MÄKI**, En hög backe imellan Sijakajoki Socken och Salo i Österbotten,  $\frac{1}{2}$  mil ifrån Korfu gästgäfvare-gård och  $\frac{1}{2}$  heradedel ifrån Sorkalten luo åt Pattijoki, straxt vid Landsvägen, där äro 6 a 8 R. lapphögar, och märken til forna tiders järn-mältning och lyttor.

**RAUTA REHKI** eller *Rauta Rekki*, En Järnets Gud, som behedras med Guld-hjelm — *Kulta kipi* —

Se *Wuolangoinen & Ruojuutar*. (Ferri genius, aureo scuto insignis). Han anropas vid järnkador:

*Rauta Rehti, kulta kipi,*

Se mullen itu seivindo,

Wanno wasta et wänkä wedjessi,

Wasten höntäni spidät,

Wannotele wästään.

Sedan beskrifwes Myrjärnets uphof:

Espäs sillein suuri osur,

Espäs suuri espäs pieni,

Et kowin korakana,

Quins sas sursta sekestihin,

Weteldstä wellestihin.

Wci sinua Rauta raukka,

Rauta raukka seito suena,

Peräs Penho päimällinen,

Wetkasi teki pakea,

Lopesi tihea töpäs,

Tule töpsi tuntemahan,

Wetkasi parantamahan.

**RÄJÄNNES**, en updikad ond ande; anslags för wällande til ham-trängsakan (atrophia): *Kiisi polka Räjenteen, Räjenteen Räjenteen* . . . Se *Rijfi*.

**RÄNDÄMÄKI**, Förlä och äldsta Biskops-sätet i Finland. Uppå Päfven Alexander III:s bref foro Hertig *Gutorm* och Arch. Biskop *Stephan* til Finland och lade Biskops-täte i *Rändämäki*. — *Örn-nymf* *Hist. Eccl.* p. 491.

K. ERICUS XIII 1453 inrättade *Räfsting*, där Biskopen i Åbo med några af Dom-Capitlet och en *Rikfens Råd*, som representerade Konungen, höllo Konungens Dom.

Biskoparnes wärdighet var så stor, at de hade 40 wapendagare ifrån *Österlandia* eller *Fennigia*. Se Konung *Albrechts* bref 1366 til Åbo Biskopen *Hemming*. Om Biskop *Magnus Olai Tawast* berättas, at han hade konunglig respect af Adol och Oskäre, hvar-

K 3

läre

före han och kunde blida upp folk, at dämpa et upror i Satacunda — vid GYLLENSTOLPE in *Defer. Sweogoth. L. V. C. XI.*

*Rändimäki* har varit den förra Christna Kyrka i Finland. Biskop *Johan* var den 8de och sidda Biskop i Rändimäki, de bodde på landet hädre än i Staden för Hedningarnas öfverfall och räferi, som de fruktade före. Biskop *Magnus*, som var en född Finne, flyttade sist til Åbo 1300.

Mot norr ifrån Rändimäki kyrka, åt höger ifrån Landsvägen, är et berg, som tjeit til borg och fäst. Innom åkergrädet, åt vänster, är en grop, där vatnet 2 gånger om höften torkas, för än vintern kommer, och kallas där på orten *Rapeitten hauta* — dem jag self besåg 1766.

**Rijjennes** — Se *Riisi & Räjändner*.

**Rijsi**, En barnsjuka, troddes vara *Rijjenteber* eller *Räjändteber* afföda — Skulle brännas och utrotas, med den eld, som *Ilmari* och *Wändimäinen* blåste från luften — NB. at *electricera* barn torde och ej vara öfvet; emedan flera led- och trån-fiskar botas med electricitets-kulan. — I troll-Runor heter det här om:

Öffi culta *Ismarinen*,      Seffa peltan *Rijjen* suuta,  
Wändimäinen,      Rijjen hammasia hajetan —

**RISTI KANNOT** och *Petsijst*, helgade eller korsfäste stubbar och trån, tallar. At sådana varit af ålder i mycken helgd och högaktning ses af Häfven *Gregorii IX* bref 1228 til Biskop *Thomas* i Åbo, om deras afkastande. Hans Capellan *Wilhelm* fick och hela den träden genom öppet bref dat. i *Noufis* 1234.

Sådana *helige lunder* och *trån* nedhögg klockaren *Pihl Lydika* vid pais år 1656 i *Kuopio* i *Savolax*. Se *Åbo Tidning*, för år 1772. No 14. sid. 3.

**RISTIN päiwä**, Korsnellan, då stähus-väggarne och koerna korsfades och en helgad sten utbars i skogen, under många löjlige ceremonier: denne dag eller d. 15 Sept. är Tavall-länningarnes, i *Hattala* och där omkring, års-högtid än i dag efter *Swad* hörd och inbärgning — Se *Wuoden alkajaiset*, *Kokri*, *Michelin päiwä*.

RIST-

**RITIKAINEN**, En orm-patron. Ormen kallas *Ritika*sen rinta soti, *Ritika*sen aijan-riigä.

**ROMENTOLA**, En obyggelig skog. Se *Hongatar*, där *Koti* planterade furu-trån. Denka puu *Romentolassa*. i. e. *Spään-maassa* — Se *Koti*.

**RONGOTEUS**, gynnade Råg-skörden. En Carelsk afgod efter *Wexioni* och *Wiborgska* Biskopens *Agricola* upgift, *Payer* el. *perjes* Örer, grani aut hordei Deus, Fennice: *Rutina Jumala*, hos Finarne än vanligt talfäst — Se *Pellon pekko*. *Svenskarna* dyrkade *Njord*, en berömlig Konung; dets minne draks. Efter döden dyrkad, at befrånja årsväxten.

**ROSTIOF**, En finsk Kung; blef så högaktad af *Svenskarna*, at de efter döden gäfw honom Gudommelig heder. *JOHN MAGNUS* Lib. I. C. 10.

Rex Fennix *Rostiofus*, qui CXXV. annos ante natum Christum floruit, delectatus fuit regni sui mediterraneis. d. ä. han bodde up i landet; ty hafs-stranden var osäkrare för Sjö-röfware.

**ROTA**, Lapparne *Rodaman*, Grekernas och Romarnes *Proserpina*, Finnarnes *Tuoni* och *Manalan Matti*. Har sitt tilhåll mycket djupt neder i jorden i sitt

**ROTAIMO**, hwart de personer komma, som icke lefwat efter deras Gudars vilja. De som äro i *Jalmiaino* komma til *Radien*, sedan de halva varit där en tid; men de som komma til

**ROTALANDA**, slippa icke därifrån, men pinas där som i helfvetet. Til *Rota* halva Lapparne öfrat och där sökt hjälp, när ingen hjälp kunde väntas hos de andre Gudar. Lapparne halva funnit, at *Rota* kommer med fjäklonar och plågar ut människon och renen; då de inter annat rad funnit, än at de halva köpt dem ifrån sig med oller; dock halva de icke gärna öfrat til henna på det gemens vis: utan nedlät en död häst, at *Rota* på honom skulle rida bort från dem. *SWENIUS*. Se *Hijjen bevonan*.

RUTO,



**RUHO**, *Louheart* Son, smädd pälur och peiskott. Den samme som *Svenharnes Egrill*; en snäll bogspännare; sköt segeln i flykten. *Rubo* jousta idunnitää, *Rampa* tautoja pitää, *ampa* perisessä . . . v. *Piru*, *pimentola*. Han var en obaklig Rele, af de 9 onda fötter, som dess moder i en nedkomit framfödde.

Alffa postia teletpi,  
Saunan lautain perää,  
Voisi peiskoa pöytäin,

Ohellä wesi kirellä,  
Yri Rubo, teinen Rampa,  
Seotmas weerinen solia . .

Detta Nom. propr. *Rubo* fins i gamla handskrifne domar utaf åren 1378, 1391, 1398, 1400 och 1417, så af det varit länge i bruk.

**RUOJUATAR**, n. pr. form. En järnets fötter-moder; nästan samma som *Wuolangoinen*.

**RUOSTEHETAR**, samma som *Ruojuatar*. *Rauta Ruostehetästä*, d. ä. järnet af Rått-ålgäret.

**RUOTUSÄINEN**, En af *Jantoses* döttrar. En helfvetes furie med ormar kring hufvudet. v. *Panutar*, lik *Göthernes Gandel*. En af de underjordiska plågo-andar, plågar de osälla skuggor.

**RUSKON-KIWI**, En Rå-iten, i Muhos Söcken. Hvarom *Problehen Erik Jacobsen FROSTERUS* i sitt Mscr. af 1705. *Brevs observationes ad Antiquitates Ostrobotnicas spectantes p. 5. scripsit*:

"*Osterbotten*, som i Hedendomen är fört bebodd af Lapparne, hvilka varit skattkyldige til Finska Regementerne jämte Ryssar och de Svenska eller Helsingiske Föreländare, bevises af de många namn, som Lapparne efter sit afträde lämna mått, sedan de längre lit i Norden begifvit, sedan landet cultivera begyntes; såsom *Lappfjärds* Söcken, *Lappo* Söcken, *Lapinoja* i *Calajoki* Söcken, *Lappi* by i *Sikkajoki*, *Lappinemi* by i *Limingå*. Lappen har också rodt efter Lax i Uhleå Söcken och å Tureks holmen, det de äldsta bönder af sina förfäder hördt hafva; men sedan de Finska Regementes ämbudes, hwilket gränfor allt hit til Norden sig utsträckt hafva, som den stora *Rimärs-flecken* utwijlar, som i dag finnes 3 alnar bred, lång och hög, 4 wähl ifrån Uhleå stad, Öster

Öster-Norr belägen i Uhleå Söcken och Muhos by, kallas af lands-folket *Ruskan kivi*, därpå finnes utbyggd den *Svenska Cronan*, *Ryffens kors* och *Lappens dammar*, hvilka märken nu mera ej så grant kunna igenkännas, men för några tider varit helt synlige.

**RUTIA**, Norge. *Rutian* Tundurit, Norriska fjällen. *Aliis Rutja*.

**RUTIAN KOSKI**, Tunnurin tolsaa; En strid foris i Norrige. Töc hända hämmed förlås *Misströmmen*, emedan Runan nämner hafs-fjalar och fund.

Tuonne tungen pois ruemiet  
Rutian kessehen kerohän,  
Sauroin suuren hartikke,  
Ehen porrhöön puidisen;  
Jehen punt tywin tulerat,  
Dinar helpehin menevät,  
Eli laurain lankemat;  
Tuonnema lipuja tiistan,

Tuonne wainooja wailtan,  
Schwelle meren selke,  
Ukpoille aukselle,  
Lakshille laineille;  
Se sinun etchöl mielepi,  
Dinan kauwas launcant,  
Eikä sinne tui tumerat,  
Eikä sinne päivö postia. . .

**RUTIAN MERI**, Norriska kusterna, Ishalvet, ädån Norrskenet (chasma Boreale; Se *FONTOPPIDANS Noriges nat. hist. Beskr.*) tros komma; sinarne kalla Norrskenet eller lysman *Rutian* el *Rutjan* pålvet, el *Rewon-tulet*. *Rutja* — samma som *Rutian meri*.

**RUTIMO**, Et stort Skogs-spöke, som förmörkade Månan; haffast *Rutimo rajan*, otillåtan pålveten peitti, luvollaan tuun kehitti . .

**RUTTO**, Pöthen; för fri skjuts til Norrige — Se *Hjiden beconen*.

**SAARIS**, Et gammalt Kunga-näme i Finland, hwaraf länelingar ännu synes; i *Wirmo* Söcken forda Finska Kungars Hof och Säte. Et schtydkt namn är *Saar*, *Ser* eller *Sir*, som ännu brukas; betydter mäktig, stor, och stämmer öfverens med det Latinska ordet *Cesar* eller *Aesar*, hwarmed de gamla *Hetrusker* betecknat all tings Herre och Skapare. Efter Götherne är *Saragossa* nämnt. *Saracen* och *Saarmat*, *Saarmader* en stor och nyodig man. *Här Saar*, *Här Sir* och Ryssarnes *Saar* eller *Csaar*.

I England och Frankrike heter Konungen *Sir*. Turkiska benämne Ministern *Visir*, aldeles som våre gamle Götter i sine forn-sagor och sten-kronikor kallat dem, som i härfärder och eljest varit deras anförare, *Visir*.

Ordet *Saar* finnes i orternes namn i Finland. *Saar*, *Odin saari*, *Hermes saari*, *Mustasaari*, *Pietarsaari*. Sjelfva Finland heter *Suomen saari*, Finska Herradömet el. *Stor-Förstendömet*, det epa NB. af alla 5 *Stor-Förstendömmen* i hela Europa. Omkring *Abo* har alltså varit *sedes Imperii Fennici* — vid. *Dissert. de Sto HENRICO p. 53. Cancell. R. och Prof. ALGOOTH SCARINS. Weeko-Tidsning*. Iub Tit. *Saar Louis* den *Tartariske* nation, som nämner sig *Zemmisfer*, af Finska orden *Saar* och *mier*, härman — Efter Sal. Biblioth. AB. BRENNERS brei p. 107 til Biskop D. Er. BENZELIUS hafva de och hos sig många ordalätt och sjelfva ordet *Jumala* ar Finskan behållit.

1646 d. 20 Aug. blef detta *Saaris* med *Helgö* Ladugård i *Rjermo* med dess underhållande bönder, som utgöra en skatt af 2491 Dal. årligen under titel af *Walsburgs* Grefskap, gifvit åt Grefven och Bisk. *Gustaf Gustafsson*; men 1631 d. 12 Jan. återköpt den åter til Kronan.

**SAIWO**, En Lapk ölverjordlik Gud. *Σαῶρ*, Baccho consecrata loca. *SUIDAS*

**SAIWOGWELLE**, (Bergfolk) som bevarar Lapfke Noidens lif, när han skall begifva sig til *Jabmaitmo*, antingen til at hämta någon af sin släkt, lader eller moder upp igen, som skall vara Ren-vaktare, 1, 2, 3, 4 år och längre, eller at hämta en sjuk människas själ upp igen. Se *Jabmaitmo*. — *SIDENIUS*.

**SAIWO-LODDE**, Bergsfolk, som visar väg, hvarest Noider akter at resa, och noiden brukar *Saiwo-lodde* til at antälta andra menniskor och *Noider*, när de äro vrede. *SIDENIUS*. Se *Saiwogwelle* och *Saiwo-serva*.

**SAIWO-NEIDES**, Bergs-qvinnor, som med deras *saiwo-kidsse* (bergs-vatn) inviga och styrka noider, då de skola i skid mot hvarandra och förlösa sin styrka. *SAIWA-*

**SAIWA-OLMAI**, Bergs-Gudar hos Lapparne, tjente *Noider*, eler dem som i Noiderkap varit sittige, och sig dem tillköpt mot andra *Noider*. Desse *Saiwo-olmai* gifva råd, uti åtkülliga tvärigheter, både uti sönn och eljest. *SIDENIUS*

**SAIWO-SERVA**. En Bergs-Ren, som Lapparne sitta mot andra Noidars *Saiwo-serva*, hvilka härdelek sängas med hvarandra: den lapp, som äger den Ren, som neller hornet eller hufvudet, blifver sjuk och under tiden dör — i detta-följe räknas och *Saiwolodde*.

**SALAMÄNTTI**, En Finsk stark Öster. Beskrifves af Finnarne för prillat i måfve, rött, marlin pållsten ansvallnen mtes, d. ä. en braf stark, frisk, och öfver sig ypperlig, iorträffelig karl. R.

**SALO**, Den äldsta Kyrka i *Österbota*. *Sabla* Kyrkan, som hålles före vara den första och äldsta i hela *Österbota*, hafver följande monumenter, som där finnes, neml. 1:o *Liber Misialis* Papisticus, 2:o Historia Lombardia, 3:o Revelationes Brigitae uti pergament, 4:o Jungfru Mariæ beläte med dubbla dörrar före, af skönt arbete. 5:o S. *Brigitta* beläte, med dubbla dörrar före, af skönt arbete. 6:o S. *Jörant* beläte. 7:o St. *Petri* och *Pauli* beläten. 8:o 5:te. 9:o beläten. 9:o Christi Crucifix. *Präst i Kemi Erik Jacobsson* FROSTERI brev. afscr. ad antiqu. *Östrobotniae spectantes*, af 1705 i *Mscr.*

**SARAKKA**, En af Lapparne afvanjordiska Gudsinnor af *Fiamarne* *Atka* eller *Zaygwe*, Bacchus infernalis, född af *Proserpina*, med *Pluto* samman allad *SUIDAS*. *Sarakka* är den första *Moder*-akker dotter, som gifver barnet kropp i moderlifvet, när *Radier* har pedlät andan. *Sarakka* har och förtära af barns-böden, lika som qvinnan, hvilken är fruktam och hafvande. Denna är sörigt tilbeden af hafvande qvinnor — De dricka hennas blåt i bäuvin och äta *Sarakka* gröt, för en god barna-födelse. *SIDENIUS*.

**SÄMSÄ**, Faunus, en skogs-planterare; sådde alla backar, sandmoer och kärr med träd-trön, som *menon* *bärkä* upplögde. Han var *Pellerwoiser* Son, och tänkte redan i sin tid på Skogs och villa trüns plantering.

Sämpä peika Pellerwoinen  
(Puhin Isän)

Oni totiskä jorä,  
Sohemä siemenä,  
Lähei maista kylvänsä,  
Ealeja rihtämään,  
Se Wannon-bärkä.

SIGMUND, En Finsk Kung. *Heidrekur*, hans Bror, nämnes i *A. d. rikets och Götbildas äfventyr 8 Bok, I. D. p. 430.*

SIGTUNA, En by, i Kemi Socken i Österbotten, kallad efter *Sigtuna* Stadsboer ifrån Sverige; är i förhöjning bebodd af Sverkar för fiskeriets skull, hvilket, såsom Regale, var åt dem bort-arenderadt; som af gamla innesat 200 års original-dokumenter kan bevisas.

SINERVO, En Roslands-välde, som födde Rot-muskar; utan tvivel en blå fjärl. Den lites, at bortfly ifrån Rosland, på soljande vis:

Sinerwo sinun isän,  
Sinerwo sinun emäsi,  
Kulaten tulit kulesta,  
Helkellen heimiseja,  
Minun hengi heimihini,  
Minun ruoka ruokoni,

Finnarne hade alltså begrepp om insekternas fläsvandling ifrån ägg, larv och puppa till insect eller flygande fjärl, långt för LINNÉs tid.

SINISIRKKU, Et heders och smickrans namn åt Skogens Moder (*Neptun, Emma*), som troddes upamma Björnen in i den tjocka skogen; hysa, gunga, styra och sköta honom:

Tuuroittelä, listuteli,

Vaggade och hyllade på armarne,  
(Hjörnen)

Ölännä wiilla kuentalena,  
Kunana pelamoa tupona,  
Sitjawaşa kammarişa,

Som det varit fem ullslagor,  
Som 6 lin-kärfvor,  
I den brohiga, tapezerade, utifrade,  
kammaren,

Skönan

Suot kylvä, kantarvat kylvä;  
Norot kylvä, neuvi kylvä;  
Rädet kylvä, neuvi määntä;  
Kylvä kummua kylvä;  
Karangot kylvä . . .

Sehän kylvästä kylvä,  
Kylvä Salen sinin.

Hon skall nu agta sin unge och fosterlön Björn; därför heter det:

Sini-sirkku pohjan neiti  
Sielläs peijes peikejani,  
Ettei tuhaan tulisi,

Du blåkäftiga sköna Nordens nymf  
Neka bort (förbjöd) din fosterlön,  
At han ej må komma i fångan (för-gäives),

Häpsechen berättas . . .

Råka (inafva) på skam . . .

*Sini-sirkku* beskrifves efter dets ajutice, då hon blidkas således:

Sinnet kulan suurtuusa eller  
suurtuusa,

Dets här i gyldene läckar,

Pää kulan wipeterä,

Hufvudet med gyldene släkar och  
bjefs,

Kät kulan käärejä.

Händerne innesklade i gyldene svep  
(dukar).

Madame *Sini-Sirkku* skulle och hålla styr på Björn så, at han ej rödde vid Boskapen; ty det heter åter:

Sini-sirkku Pohjan neiti  
Peitä kulta peite-ellä,  
Kata kulta tatte-ellä,  
Wäpsä sikana siwutet,  
Wöörä wöden tulana,

Sini-sirkku Nordens mö  
Betäck med et gyldene täcke,  
Skyl öfver med gyldene skydd,  
För fram honom förbi som et iwin,  
Vältra honom likt en hafsskiff fram-  
om,

Ohitte minun emäni.

Förbi min egendom, egna hjord.

SIELUJEN - PÄIWÄ, dagen efter *Kekri* eller Allhelgona, då Badsluga värmes, qvafar, bad-vain tilredes för pphät-michet, de heliga män, som tros komma, at bada. Den dagen drickes tappert; gas ut på wiiste i gårdarne, och hotas med ugnars och spållars nedslörtande, om ej bränvin givres.

SKIALWA, En Finsk Kunga-dotter, som mördade Konung *Agne* på *Fittes-näs*, sedan kalladt *Agnes*, där nu *Stockholm* är anlagd.  
L 5 Agne

*Agne Skjæfr* Bonde var *Dags* son och efterträdare. Han för mycket i härnad och hade stor framgång i *Finland*. Omföder blef han af sin sedmare gemål *Skjæfrva*, Finska Försten *Froffes* dotter, uphängd med en guld-kjäd i et träd på den holmen i Mälaren, där *Stockholm* nu är. Hran den tiden kallades orten *Agnesst*, som betyder *Agnes* neds. af *BOTIN* Sv. R. *Hjst*. *MESSERU pentatopolis* Sw.

**SODAN AJAT** *Pohjanmaa*, Stora sejde-tider i *Österbotten*. Nog många. År 1496 brände Ryssen *Pohjan perä* under *Sten Stures* regering. 1517 brände han andra gången samma tract. 1597 var klubbefrid med *Clas Flemming*. 1585 upbrände Ryssen *Limingo* kyrka och by, på 3dje dag Jul; äfven på samma år i Augusti månad ljo kyrka och tog Kyrkoherden Hr. *Jacob* med dess folk och slägt til fånga. 1591 brände han andra gången *Limingo* kyrkan. 1714 skod hysö flaget, hvilken tid intil 1721 kallas ljon sedan ett wensått mellan älska : : x.

**SOTAKEDOT**, Valplatier, eller fihllags-ställen; flere städane äro i *Finland*; i *Pälkäne*, i *Willmanstrand*, i *Storkyrö* - - &c.

*Nykyri*, en bonde, hwarefter en gård uti *Mabos* ännu kallas, skall med sine anhörige och grannar emä resa så bemött de ströfvan de Rycke partier, under stora seiden, at bloden flutit på isen och kyrkan blifvit frälst ifrån fiendens brand, hvilket skal vara häändt, då *Limingo* kyrka af Ryssarne upbrändes år 1591.

Troll hänvisa qwefan, tandvärk och sur watsa til *Suurtulle* fettskedeille, stäl en luntolnda llyeo, putrupest, kutuacres. —

**SOINI** eller **SOLE**, En af *Kalewas* söner: får det tilnamnet *Kalkki* (en skal). Han var en ulläpigel i alt sitt lefwerne; redan efter dödslen, då han var endast 5 nätter gammal sparkade han sönder sitt lindeband, hwaraf man föstod, at han skulle blifwa en god busse; han utbjöds och såldes därför til *Carelen* at en smed, *Kyöskytenen* wid namn, hwareft han gjorde flera skalck-streck: han ännogs föst til bara-amma, men gräde ögonen ur barnet, menade det och at äfven sjelf; dödade det och brände up vagnen, hwarom en gammal Runa säger:

E:

Se falki, Kalewan poika,  
Kuin ensin emästä sundyi,  
Wadella wesi tiwellä,  
Sei sehoi selmiböidä,  
Karkasi kapelempönsä;  
Nähtäin hoidä rutewen,  
Kemitiin telpuwan,  
myyhiä wierahalle,

Sedan sate hans husbonde honom at gärdä; då han upryckte furur til gärdel och ökn-granar til södrar, samt wärdade med ornar: han sattes til at wälla boskap: hans matmoder bakade honom et bröd, hvari hon hade en sten, däri han skar sin knif fördärlwad, då han var med boskapen i vall; hwaraf han så uphittades, at han kallade Björnar och vargar ihop, at rifwa och upäta hela boskaps-hjorden: af koers ben och oxars horn gjorde han sig hwar, i hwilka han bläste och dref den nya hjorden, nämligen Björnar och Vargar, til gärdä, hvilka han jelli klafwade, och ändteligen uphittade björnen, at rifwa sin matmoders lår. Så hämnades *Soini* det gäck, som matmodren spelt med honom: Runan säger:

Wani karhu kahleisin,  
Euder rautihin rakensi;  
Neuwoletti karhujaan,  
Eufillehen suia puheli:  
Kopäse Emännän reisi;  
Se Kalewa, Hiji - Jleit.

Terjalahan kaupierihin,  
Sepälle köyrörysselle,  
Wandihimpa lasta kagomahan;  
Käget lasta, karewi stundt,  
Eperä lasta, söi Jlelli,  
Kopien tansilla rapatti,  
Karkpen rutella peteti.

Tortni karhu kändapöhdän,  
Kopäsi Emännän reiden,  
Eulä kosi piijan paitaan,  
Naisen naurun paroksi,  
Wahan waimen paitan majo —

**SUKKA** - mieli, Afmodus. En som stiftade oenighet imellan ägta folk, så at mannen bar swarta strumpor; anropas at andra de afwoge sinnen til kärlek och bättre inclination:

Eukka mieli mielen kääntöjä, Du svartkrump-ande, som ändrar sinnen,  
Mesilläs tuon mieli haudo, Uphöta med din honings-söta trut den däreus sinne,  
Hando mieli mielenmään, Upmök den wevilligas hjerta,  
Ammahi armottomaan, Min kärlekas, som är ogin, hård och elarmhertig.

SUK-

**SUMBLE** eller **SUMBLI**, En Finsk *Kung*, efter hvilken *Finland* förmånes vara nämnd *Summen* mäl —

**SUMUS**, En stor Sjö i Ryssland; dit förefalles värkarne i år.  
*Suomenma huan mancan,* *Pohjan pitään perään,*  
*Suomenen wiesin pädle;* *Jost et pädse päwindsän . .*

**SYNNYTÄR**, En Orm-löfderka.

*En mind mähert fanosin,* *Winga wongahan makasi,*  
*Uchobert orwelisin,* *Siwellä ala perällä,*  
*Joka foga fnyen topsäs,* *Pihlissä Tuemitsä,*  
*Kärmentä lään piteisi,* *Pazusa papu metäsi . .*  
*Epäsiä fnyntäretä . .*

**SYNNYT**, Archaeologier öfver elden, ormen, åsen, alla trån; lifes öfver skador och lär af vidkeplige — *Sådane äro Tulen-fynt* — *Se Aoen-järvi* — *Kiven-fynt* — *Se Kimmo* — *Maden sanat el. Kärmen-fynt* — *Se Juntas* — &c.

**SYÖJÄTÄR**, n. pr. fem. nådars pirt — pusti pirtua. Et halft troll. En af Anthropophagerne, grym och stor kött-äterka. *Se Miehen fyöpä.*

Ödian kallas dels bröä-brisk — *Syöjäätären rinta selki . .*  
 Af *Syöjäätären* spott växte tout-ormen — *Spöjäätär merellen selki . .*  
 . . . n. anles äfven för en Stenarnes patrosella — *Sket kummen kummen poita, Syöjäätären spännen perä . .*

**TAPIO**, En Skogs-Gud, under hvilken flyttel alla Skogs-djur stå, han har magt, at gifva dem i Jägarens händer, och släppa dem därut. Var Gud öfver Jagt-redskap. *AGRICOLA.*

**TAPIO** och **TAPION WAIMO**, En Skogs-Gudinna, den Jägare anropade om villebråd. Heumes heders-titel är mäl, *Euo Tark. Ka Tapion-waimo.*

**TAPIOTAR** — *Waimo taeffa, suuri sustain Emu,* du noga agt-gifwande Skogs-värdinna, du stora Fjäder-fånas moder. Item: *Mejän*

*Mejän Kuffo, Kaimio karwa . .* dref haror, foglar och snärrer djur i giller, slakor och snaror.

*Meilus Mehtolan Emändä,* *I'u goda, gunliga, Skogs-värdinna,*  
*Tapiolan Tarkka neito,* *Leffogens agtiamma Mä,*  
*Wodä riisälä reffä,* *Drag en rik el. fyld fädd af polteri,*  
*Tawareissa talutele,* *Led an dina skatter,*  
*Sekden tulda langojani.* *At mura wippharor af mesing, som*  
*blänka som guld.*

**TAPIO**, öka hellsa *Skogen*; Björn däri är i Norden Herre och Kung öfver djuren. *Tuleras i Runor: Nubonan Suningas Tapien kainalestä d. ä. En Koning och Herre för alla andra Skogs-djur här i Norden, residerar i den dystra skogen. Björn är och det namnet Ohtoinen — v. Olto & Ukkonen.*

*Tapio*, hellsa Skogs-Rån, blir och för dels älder och värdslamma skugg bodrad med det namnet *Ukko*, då Björn och harar (*met. rån fapet*) af honom anhålles. Om harar heter:

*Hana Ukko nublaä,* *Suunwos ilman tunumaa,*  
*Hana ejnahat emansi . .* *Waremata wapuutele . .*  
**UKKO** kullainen kumingas,

*Tapio* sinlle och beskydda boskapen för Björnen och andra skogens willejur:

*Mejän (mejän) kullainen kumingas,* *Wubleri wendä nufertä (nufertän),*  
*Mejän Siippa halliparia,* *Suin ti pihlän piirne,*  
*Pane panta pihlajainen,* *Nijn jä rauonen rakenna . .*

At *Tapio* lifwades en tupp til offer — *Kuffo sinlle, kuffo kistelle toidle,* och i slutet af woll-Runor står öka *Kuffo! Kuffo!* likom *Soerater* på sin dödsstund bad öftra en tupp åt Hållös-Guden *Afkalapius.*

**TAPIOLA**, Löfskog; Tapios trygga hemvist in i tjockaste skogen — *Se Mehtola.*

Item, Jagt och Skogs-Gudinnan *Dima*. *Tuleras:*

*Tapiolan Tarkka waimo,* *Heti mehdä miedpöhdä . .*  
*Mejän Ebrosa emändä . .* *Meilä mejän miedhimmä,*  
*Jos lähen mind metäken,* *Sekstus mejän koirihimmä.*

**TARANIS**, de Scythers Högsta Gud — tör hända *Taurione*, Diana, culta a *Tauris* Scythiae populi. *SUIDAS*.

**TARAN UKKO**, gift med Taranis — En Lappsk och Finsk Öfver-Gud. Finnes i inscriptionerna, hvilka än finnas i Dalmatien samt vid Heilbron i Schwaben —

*Diavon?*  
*Djeken?*  
**TIACKA**, in plurali *Tiakat*, fordom *Diar* eller Präster; förklarade Gudarnas vilja; förestodo afgoda-tjensten och voro tillika folkens domare; nu kallas klockare och ringare kyrkjo-betjening, så i Ryssland som Norra delen af Österbotn, *Tiakar*.

**TIETÄJAT**, Se *Indomiet*, *Noider*, *Myrrymiet*.

**TIERMES**, En Lappsk öfver-gud, som räddade öfver älskan, thordön, regnboge, samt menniskjors hälsa, lif och död — Græckernes *Er-mes*, Mercurius, *Är äppes*, Deus Hermes, samofästas hic sere per orbem Deus, cui varias tribuunt ethnici funktiones — är i lika rang med *Bjergsolma* (och *Thorden*, Lappsk Luft-gud); råder öfver väder och vind, öfver halvet och vatnet. Har fått offer, på det han skulle nedlägga hafsens storm. *SIDENIUS*. Kan jämföras med *Æolus*, *Neptunus* och Finnarnes *Ilmarinen*.

**TIJTTY**, En ödlands flamsäder — *Jfi Tijty äjjon poika*.

**TONTTU**, En hus-gud, *Lar*, gick och rustade i en gård om nätterna; var af många slag; *Jyvä Tonttu* bar hem skylar och ökte skides-bingen. *Raba-Tonttu*, samma som *Kratti* — *Paska-Tonttu* drog gödsel til gårds — Han skulle hvar morgon få et gröt-fat med smör-öga och flere rätter; hölts i mycken heder; Ficks på et besynnerligt sätt til gårds; Den som ville hafva honom borde påskanten taga et par mätt-ranckor om halften och gå omkring kyrkan 9 gånger — då tomten mötte honom, och frågade, hvad vil du ha? Om han då i sin häpnad sade, *paska*, gödning; så fick han ock til öfverflöd, så at allt öfverflödade af den varan. — Sade han ock pengar, spasmål: så hämtade *Tontten* allt; därför ock ordnälvet är, där allt är i öfverflöd, *Tonttu* så lå on, *Tonttu* fantaa — *Tomten måtte bära de bonon*.

*Tont-*

**Tonttu**, Hushållnings-guden, Græcis: *Θαύ*, *Θαύ*, *Mercurius* — *SUIDAS*.

**TOUKO-LEIPÄ**, Et stort bröd, som bakas i Julii månad. *Ukko*, älskan eller Thor, til heders; men brytes ej, utan förvaras i lädes-bingen tills värtningen följande år, och då med vissa ceremonier utdeles gårdsfolket at äta af.

**TORDEN** (Thordön), Lapparne fruktade den, som en Gud, som oftast blifver vred och slår stora flycken af bergen, nedfaller träen och slår så och menniskjor ihjäl: ty älskan bultar ofta i Lappmarken för de höga fjällen skull. När han i sin vrede låtit höra sig i luften, hafva de lärvat honom offer, hvilket de också hållit — *SIDENIUS*.

Samma som Finnarnes *Ukko* och *Ilmarinen*, Se *Tiermes*.

**TORNIO**, Staden i Väster-Norrland, kommer före i Runor, såsom en oft hyadan skinn-varor fås. — Af Räf-sångare heter det om Råfven:

<i>Torin</i> en tuetu <i>Torniofa</i> ,	<i>Jfin peitwen forkuuna</i> ,
<i>Tappelan</i> <i>Tapiotofa</i> ,	<i>Jitin wärdänän pänfa</i> .
<i>Teanani</i> en seesta <i>soadanut</i> ,	

Det är: med trätor hämtad från Tornen, med strid från *Tapio-la* — Min farfar har fått den från kriget, då han var sin faders knäs hög, så lång som modrens slända —  
— It. samma med *Pmer* land tnu *Umeå*, där Rindhuffarne berättas hafva blifvit dränkte i Yuz Jättens blod. Se *Jumo*.

**TUISKO**, En Finsk Kung, item de Teutoners, eller gamla Tyfkar. Deras bygd — *Tuisculand*. *Tuisku*, Fennica vox — Sv. Urväder. *Tulce* kuin *Tuisku* — en se *Quisken* nästn —

**TULEN SYNTY**, ord, som läses i troll-Runor öfver brännfår och eldskador, om eldens uphof. *Archæologia ignis* — Se *Aloen Järvi*.

**TULI POIKA POHJOLAINEN**, En kall buse från Norden, som skall släcka elden och förtaga dess iveda, anropas på detta sättet:

M 2

Tuli

Tuli poika Pohjolainen!  
Tule tummennä tuleja,  
Hoitajista warventulet;  
Näusest maasta mamman. *Euf.*

*Po,*

Sana voutanen kavaat,  
Sönnään Tuten tipuja,  
Tuten tiestä lottimahan.  
Heinen Tontu, jänen poika,  
Tuli hyisen kottaan,  
Kivisen kellariin,  
Täynnä hyyä, Täynnä jädä . .

Se det kljande under *Thurja*.

**TULKKILA**, Et bonde-hemmap i Kemi, där den Påfviske tolcken bodde. Guds-tjensten skedde här i landet i forna tider på Latin af de Påfviske Präster, som icke förstodo landets språk; därföre de nödgades bruka med sig å Predikatorne tolckar, som hafva uttolkat, hvad predikanten på latin först predikade, på Finska för menigheten: härut kallas ännu i dag et bonde-hemman i *Kiemi, Tulkkila*, hvarå den Påfviske Translatorn eller *tolcken* bodt halver — Prosten *Erik Frosterus* i sina *observ. ostrob.* 1705 i Mscr. skrifver härom således:

"Til et prof af denna *Påfviske Tolcken*, berättade för mig fordoms Prosten och Kyrkoherden i *Kemi* Sal. Hr. *Johan Tuderus*, som förvisso haft denna tradition utaf sina förfäder; nämligen, när den Påfviske Predikanten å en juhldag halver läst *Esaie II. Cap. v. I.* och i anledning deraf betygat, at Christus skulle födas af Jesse root, har Translator på Finska tolckat, och sig inset bättre förstått, än meningen skulle vara af *gjesen* eller en *gård*, hvarå för menigheten begynt lee, har den Påfviske Predikanten varnat honom til at rätta sig; men han sagt på Finska: *Jos ej baa ole hauben julast, nijn olkobon warpabaft.* h. e. är han ej född af löten, så nu han vara född af gis-tän. Samma fins i Biskopens "*Pauli Jusseus* relation utförligare.

Tuoni,

**TUONI**, Se efter *Turfas*.

**TURILAS**, En stark Jette, som gungade klippor, hällar och berg, lika som bollar: *Musta* mtes wåki *Turilas*, se på *Kistun* kivet, *waaputti* waban nennä. Honom liknade *Stark Otter* i Svenska sagor, hvars namn ännu lefwer i fruktan efter hans död, och aldrig lärer dö. *Swercker* plögade slå handen i berget så hårdt, at hvar led syntes i fallä stenem. *Elethor* vadade i hårda bergs-klippan, sådane Jettar kalla Finnarne *Wäki-Turilas*.

**TURJAN-MAA** — Äthiopien, de Blåmännens, de brända Äthiopiers hemvist. Hiskeligen långt allägne warma länder, hvarom Finnarne sjelfve säga: se en *kaufana*, *Ho!* Herra *Zumala* siad matua! Det är. Bevar! dit är en grufvelig lång väg! item, et *föraktligt* namn på allägne orter; såst och under et sådant namn utmärkes orter, där svartkonfler brukades.

**TURJAN-MERI**, Nord-Sjön, Ishafvet.

**TURJAN TUNTURIT**, Norriska fjällen — item *Alperne*. *Turjan kallio*, Norriges klippor, dit *Rutto* förvises — Se *Hijjen bevoonen*, *Ukko Turjasta*, en kall buse, som förtar eldens värkan — Se *Tuli poika* — *Ukko Turjasta* tulo . . . Se följande under *T. pämentola*.

**TURKKA**, Et fordom rikt laxfiske med Pata i Uhlöä Elf,  $\frac{1}{2}$  mil i från Uhlöä Stad; var det förnämsta Krono-fiske i forna tider; men nu förfämradt, för ånyaningens upgrundande.

**TURRI-TURRAS** el. **TURNISAS**, Finska Krigs-Guden, som gaf seger. Mars, lika med Svenskarnas *Tyrr*, måst afhållen af de gamla Kämpar.

I *Euröpdä* i *Carlen* är *Tyrjän-wuori*, där dennes boning varit, och kallas än *Tyrjän-Ajäd*. Inbyggarens tro, at han än spökar förr krig, och står på trumma i flyn, hwaraf de spå krig inslunda.

Biskop *Agricola* räknar *Turrisas* ibland *Tawastarnes* afgudar, och säger i sina bekanta rim: *Turrisas onnei weiton södäst, gaf seger i krig.*

M 3

krig. Synes öfverensslämma med *Osugur*, de Assyriers Kung, näst *Ninus*, som sedan blef kallad Mars, eller *Osugur*, bellicosus Mars. Andre finna likhet i *Tbor*, de Göthers Öfver-Gud eller Krigs-Guden. *Thyrtarting* kallas Fälslag i gamla Svenska historien.

**TURSAS**, Se *Meri Turfas*.

**TUONI**, Wallhall, döden — v. *Manala* och *Marta*. brukas i Finska Palmboken och Bibeln ofta för döden, grafven, lärnuttellen, helvetet och förgängelsen — Se *Radier*.

**TUONELA**, Dödens tillstånd och underjordiska Rike, full med förruttelse — ic. Audins-äkrar eller de dödas hemvist. *Tuonella kända*, *Tuonelaissa wöelmaa* — falla i dvala, bortdåna, komma in i ett tillstånd; à Græc. *Garer* — Sv. dåna, animo delinqui, *Garer*, *Garer*, *Macrones*, *Scytharum vicini mortem appellabant Garer*, *Tede Plutarcho*, inde *Fennorum Tuoni*, död.

I *Tuonela* trodde de gamla finnas allt hvad som här på jorden förmögde — där var ägra nöjen — fisk, släkt, korn, m. m. hvar förde de ock med sina döda fäster i högen i hedenstamma, knifvar, spjut, pilar, mat, kläder, ringar, husgeråd, pengar, gull, silfver, och trodde, at deingo updaga och räknade sina skatter än efter döden. Se *Jalmiainio*. Sådane gvarlefvor har funnits i ättehögarne äfven i *Laibela* Socken i Österbotten.

Emedan nu i *Tuonela* fanns korn, gäddor och flere lidige varor, kan man föreställa sig lätt, et Turkiskt paradis, där nectar drickes utur gylfene skålar, och de gamla Göthers *Glystirna*, eller de fallas hemvisen efter döden, hvarst dygdens vännar signades. De gamlas föreställningar, i världens barndom, voro mycket sinnlige; dock slutas billigt här af, at de trodde själens odödlighet och et annat bättre lif efter detta.

**TUONEN NEITO**, En af Parcerne; dödens brudfrömma. Bor på *Kipumäki* eller *Kipumori*. Har en *Pandora* alk i handen, full med plågor, med et mildt lick.

Kippu Tytti Tuonen neito,  
Kippu kelloloopi,  
Kippu nuoren kullutalla,

Kirjo kansi kaimalesta,  
Kirjo wakkana kelpä,  
Kirti uihuttelepi . . . Too-

**TUONENOHRA** el. **OTRA**, beädd af korn i Wallhall; förekommer i Runor, äfven som *Tuonenbarki*, en Gädda, för ältkare af hvardera i andra lifvet; likaom *Odens galt* i Svenska sagor; ty släktet var en lif-rätt för Götherne här i lifvet.

*Wäinämöinen* lade *Tuonen otra* til sträng-pinnar i sin harpa. Pami naukat kandelosen, orahasta *Tuonen Otran*, *Tuonen hainvin humpahista* . . .

**TUULETAR**, Väder-gudens *Aeli* väna Fru, vaggade och omtråkade de upväxande Furu-träen, som Skogs-möjan *Kati* planterade — Se *Kati*, *Lemmetsä*, *Kangatar*.

**TYRJÄN KOSKI**, En strid forls i Norrige, eller Mälströmmen — *Tuessa tyys Tyrjän Koski*. Run. li. Typpen ennen *Tyrjän Koski*, wesi *Jordanan wösfähti* el. josi *Jortanan kunchuf* — i. e. fulwa, lugna — stadna i loppet.

**TYRJÄN-WUORI**, Se *Turri*.

**TYTTIKKI** (*Oravan Emma* — pientä wainio) *Tapien neiti*,  
Miesän pilla pissuruihin, Mieluisia mehtolassa,  
Aulase rohamen aitta, Et Emmaä hienekkään,  
Min metälle mäntäpäni, Jes et aitta ajallani,  
Tuinen luffosi murennat, Jäälläni ihmuntat . . .  
Ickornarnes Patronessa.

**UHRI PAIKAT**, Offerställen; sådane hade Finarne så väl som Lapparne, så i hedendömen, som än nästan til våra tider, flere, såsom helgade lunder, stora träen, furun och tallar, stenar, hållar, berg, källor, kyrkor och kyrko-gårdar, det mjölk, pengar, ja, ända til knappnålar offrades, at återlöf sin syn, hälla — och den som tog af källan eller Offerstället, sådane dit lagde perkedlar, troddes krossas, så ögonstuka, blifwa blind. I *Hattula* Socken i Tavastland är en sådan sten, där regn-vatten flannar i en ihälgighet, där flera förögde twätta sig och andra dit nålar; det finnes ock källor och träsk, som man betöcker för at lösa sig. v. *Erd-pyhä* & *Pyhä maa*, *Janakkala* källa &c.



Prosten *Er. Frosterus* i *Anmärkn. öfver Ulo Socken i Msr.* berättar om *Offerställen* följande:

"Beträffande gl. offerställen, så kunna icke många af dem mera namngifvas, förutan hvad som skedd på *Kebbofer* hemman; i milt "ned irån Mohos kyrka på norra sidan af Elfsven, hvars första äboer kommit irån *Kandalaxi* Söcken i Rydland, på hvilket hemman en koraboda mist på gården varit, i hvilken boda blifvit offerat genom försälfte fönter lör gäls- och fläckebar, sölfver, tean, penningar &c. så the skulle föras ther förbi til kyrkan at döpas, efter alle barn i annor händelse hafva fått något lyte, så at the antingen blifvit döfve, blinde eller dumbe o. l. v.

En Soldat sijelpte bodan i elfven. Gården som förr varit för-mögen blef utfattig.

*Trattila* et lax-patu ställe uti Fyhä fors och Muhos Capell-gård; har äfven varit offer-ställe, där en vid namn Philippus oltrat kokad lax i en *trutt*, at äta godt lax-länge, då haas granne at up det och sade, *Ruton ruulle, Jumala rohtafst andumman*, h. e. fort til mats och fort at ernä lycka af Gudi.

*Ulo Salö* kyrka är et offer-ställe, i synnerhet på 2:dra dag Jul.

Landshöfdingen Friherre *Conrad Gyllenstjernas* bar, efter gjordt löfte, vid et särdeles tillfälle skänkt til detta Capell en Silfver-kalk, med drifvit arbete, samt en rar liten Communion-kanna, med et långt glas-rör samt foten och locket af sölfver förgylde, med dess namn och vapn.

*Er. Frosteri Msr. l. c. p. 5. 11 & 10.*

**Ukko**, Den äldsta Finnarnes Gudamägt, näst *Jumala*. Dykades vid vår-utskidets görande (AGRICOLA) i parallel med *Wäinämöinen* och *Ilmarinen*. Äldre än *Fornioter*, Finnarnes Stamfader, och efter döden tilbuden som Gud — Se *Åbo Tidning*. N:o 20, för år 1772.

Honom tillägnas flere egenskaper och värf. Han anropades til alla företaganden, och fruktades för dess älder och magt.

Den

Den samme, som *Thör*, ty Finnarne kalla än *Thordön* eller *Åkan*, *Ukko*, *uffosen* itna, *uffen* ännajstind, *uffo* jölsifer. Än talas ock om *Åk-viggen*, som man tror sig hitta där *Åkan* nedslagit; en svart hård sten-kil. Sammalunda hade *Thör* en vigg, til tecken at han var utdelare af mandom och styrka. *Thör*s skäl signades med hammar-märket och blef drucken til styrka och mandom — Sammaledes dracks *Ukko*s skäl — Se dess gemål *Rauni*.

*Ukko* hos Finnarne var alltså den samme som *Thör* hos Svenskarne, *Taranis* hos Celterne, och *Atia* eller *Ajja* hos Lapparne — Se *Taranis* och *Taran-ukko*.

*Ukko* skulle besatta sig med alt; han skulle beskydda alt, äfven boskapen i skogen: hvarföre man, då den utsläptes, önskade:

<i>Ukko</i> pitkessä tärjy,	Panteu Alfa paimeneri
<i>Sälchijä</i> seiväät neuvet,	Luoja karjan katejari,
<i>Enei</i> meita kyllin seisi,	Iskett ukko una puura,
<i>Kaibi</i> viikstian viitosi;	Kemautta kengelota,
<i>Wähän</i> minulla olis,	Mietalla tuli terästä,
<i>Uholen</i> ajettavia,	Kuistalla kuitaisella . . .
<i>Päällän</i> päivien pantavia . .	

Item, vid Björn-jagten högs: *Ukko*seni linuoseni, kappo kaiten karjan meita . . .

*Ukko*, kallas ock *Pitkäinen*, eller den längste och Högste, äfven *Isänen* och *vanha mies*, at beteckna dess Faderliga ömderg och allmägt. Ehuru *Ukko* var *Äste-Guden*; så ägde han dock ej ensam den magten at dundra; ty *Wäinämöinen* och *Ilmarinen* kunde ock äta blixt och dunder fara fram.

*Ukko* gaf styrka åt *Ivaga*, mot Bergs-troll, (dem han med sin *Åkevig* krossade) tillika med sin maka *Maan Einoisen* och tillbedos bägge på en gång således:

*Ukon* weina taitrahaista,  
Maasta Maan Einoisen weina  
Wäipeni weimäeni,  
Piruus pusestamaan,  
Kemmulaista kaatamaan . . .  
Annas meitä Ukko muisuansi,  
Se Rauni & Tapio.

Wäikänni mies wäikerd,  
Wäipeni weimäeni,  
Etän taitaisin apella,  
Etä mä häijn häw-tän,  
Eufi tuimeneriemaan,  
Perkele peri tarcon . . .

N

*Ukko*s

*Ukko* magt sträkte sig alltså icke allena till lusten, utan ock till Skogs-ländarne; hvarlöre han af Harfångare anropas:

Bestu kerpi, mielis' mehti,	Hepialset housustasi,
Täimen ainenen Tapio,	Anna Ukko findasi,
Merän Ukko halliparta,	Anna Ukko hiveskasi,
Osa kullat fullistasi,	Jolla puita haffallen . . .

*Ukko* tycks hafva likhet med *aynos*, *Ogenus*, antiquus Deus. *Ukko*, *aynos* et Nom. propr. i Grækan. Emedan *Ukon* malja skulle drickas, eller *Thors skål*, skolen Bisk. *Agricola* säger, vid vår-utlådet; så kan *Ukko* sägas i bredd med *Frejjer*, en Svensk afgud, hvars minne äfven dracks i samma afligt, näml. at befördrå god årväxt och befrämja ymnighet och vällygnelse på allt — Och emedan *Ukko* nu i Finskan betyder appellative, en gammal gubbe eller man; så lita man säkra, ifrån *Ukko*s tidet de lycklige *Arilds tider*, som vöro under *Frejjer*, som var i sin regering en lycklig Konung, och blef därföre äfven efter sin död dyrkad, till at vällygna årväxten — I hans tid fvetades boning utan charme, floderne runno med mjölk och guld maldes på qvarnarne. Så fanga Skaldarne, och de enfaldigare tro det; men det är ej annat än Biskötsel. (Se *Mobiläinen*). Boskapskötseln och åkerbruket var i högsta flor; de skötte sina böen, vårdade sina hjordar, brukade sina åkrar, hvaraf de *njöto rika kårsvor*. Det var det guld, som de sloga på sina qvarnar. Ej under om *Finnarne* drucko *Ukko*s minne om våren, förväntande af *Ukko* en god kornåbörd; at få godt öl till *Woden Alkajiset* och *Joulu*.

*Ukko* skulle bevara i krig, hvarlöre han skallades således:

Ukko kustainen Kuningas,	Esi rounainen rakenna,
Maari wanha Tairvabinen,	Erbeni seismahan,
Se minulle firmin meikka,	Niehen päätä päästämähän.

Se *Wändimöinen*.

*Ukko* skulle drifva Hararne i gildren:

Ukko kuldainen Kuningas,	Konfin kuitpelle (konnysselle),
Tuuvos ilman turtimatta,	Käpään kahan eren . . .
Wuonatta wäpättelle,	

UKKO-

UKKONEN -- sen i diminut. Väder- och Ålke-Gud -- anropes äfven vid harfångst således:

Ukkosen amseni!	Tomarusten leuskaurak,
Neitos pintoi tuureheka,	Sa-a huot, sa-a idät,
Tolmen lännestä lähetä,	Nälle puilen puhalle,
Kelmos löstä ite,	Wartuille walanetille.

Det är: väck up dina väder-ilar från alla streck, lät löga rim och is på mina giller-stickor . . .

I tillskap med *Mebola mor* dref han på hararne — Se *Mebola*.

Till honom föll heier det:

Merän kustainen Kuningas,	Juope wimpura tripuhun,
Anna Ukko lampaan (uuhiasi),	Pyydä sinä pyyteen . . .
Lupi Lappa karvafesi;	

Se *Tapio*.

ULAPPALA, *Ulcra Emu*, *Canumatrix*. En hand-patronessa i gamla Runor; kallas, i anseende till det at hundarna södas blinda, *Yehjetan söka umpi*, *Ulappalan umpi sinä*; skulle hämta mjölk åt hättgällare, *Poppä sönnä maltoansi*, *Uppuuta nistamasi*, *Muurven rahacin pahain*, *Tulen tuisti p. trammän . .*

UROS — Se *Widen kungas*.

UXAKKA, *Maderakkas* andra dotter, af *Lappar* tillbeden. Hon skulle förändra dotter till son i moderlivet. *Lapparne* hafva offrat till henna; ty *Lapparne* synes vara bättre betjente med piltebarn än pigbarn, som icke kunna hållas till skäri eller skyteri. För sine piltebarn offra de, at få behålla dem till *Leib-olmai* tjenst, som är skyteri, eller som *uxokka* är alltid i oenighet med *Leib-olmai* och emot honom. *SIDENIUS*.

WAARAT, Berg, många städer äro i landet, dem Jättillstet tros hafva upståplat — Se *Linnæ*, *Jätir*.

*Metelin-waara*, et högt berg emellan *Litwinä* och *Uhlä* Soknar, på hvilket man kan se 7 kyrkor på en gång. *Er. Frosteri Mjer l. c.*

**WAAWATAR**, samma som *Wauwutar*, en som har en at skrika; en plågo-qvinna, i hvilken ullvant fvedorne ifrån får skjutades af troll. *Eucenne* fiket hin *Kipuja*, *Wauwutaren* wauwutisen (i. e. *Wauwutar*, joka otta *Kipuja* luoreen — *Kipuputäiden* *Kipar* — *Kiput* är *Kipu* *Pyntä*) Se *Kiwutar*, *Kipumäki* - - -

**WAIWIOTAR**, En gammal troll-käns, som troddes vara Vargens foster-moder — *Wauhetar*, ex pronunciatione Savon. idem.

**WANGAMOINEN**, En stark käl-brännare och svejde-karl, född af *Wanga* med fadren *Winga*. Herre öfver ormar och ödlor.

*Eiennö minussa miehä,* *Tämän pulman perhejätä,*  
*Ukon peijasta urosta,* *Tämän jopen jopajata ?*  
*Wangamoisessa warea ?*

**WARA MIES**, Vargernings eller Reserve-karl, deriveras af *Waregis*, Våringar, Nordiske kämpar, som tjente andra Konungar; de ginga ut ifrån Norden i krigstjänst hos andra — Hinc Femmorum *Wara-mies*, fast än et i sednare tider antagit ord af *waregis*, våringar, som voro hädan ifrån Norden och tjente som lifwagt Kejseren i Constantinopel - -

**WAUWUTAR**, En plågo-möja — Se *Kiwutar* och *Waiwiotar*.

**WÄINEN** — idem ac *Wäinämöinen* — Se *Kiwutar*.

**WÄINÄMÖINEN** eller *Wäinämöinen*; en af de förenämsta Finska Gudamagter; beskrifves näst *Ilmarinen*, såsom ridande i *luften*, *vatten* och *elden*: *Wäinämöinen* pinnisä pohjoista, ljun-gade i den mörka Norden. Smidde järn, eller ämningene läste sin eld därtill.

*Wäinämöinen* wästia wotesta,  
*Euli wuori arpal arpelamaan,*  
*Narren hautei harensemaan,*  
*Wäita mustuselemaan,*  
*Neetor wuorien wästelämään,*  
*Wästäpää runno rehkeästi,*  
*Wäen luoja sevästi,*  
*Wuoren suuren rummasta,*  
*Eielläpää jina mummuy rakkaat,*  
*Sehärdä teräwä teroitat ?*  
*Teräwäpi terä teräpät ?*

*Wä-*

*Wäinämöinen* kallas i gamla *Finska Runor* redan för Reformasjon den *släpste Guden*, Himmelske Fadren, *synbart och ljusligen kände Guden*, *Grac*, *Qwawuwa*, lucens, splendens. *Qwawuwa* *Wawu*, splendidus Jupiter, nitidus — ett & cognomen *Apollinis*. *SCAPULA*.

*Wäinämöinen* kastan, räck och wipa var så förvarande, at den anropades til et Palladium i hästigsälle striden; hwarom det heter:

*Wäippa wanhan Wäinämöisen,* *Sepä tänne tuotuwohen,*  
*Knapu kanta kappolaisen,* *Suurillen seiteillen ?*

*Wäinämöinen* anslags för så helig, at hans svett skulle bota, därför anropas *Siti* wanhan *Wäinämöisen*.

Han kallas också för sin ålder och styrka samt wärdsamma person *lisko* wanha *Wäinämöinen* - - -

Han är ofta med *Ilmarinen* i sällskap i hedenhöst tiden; men efter *Pälviska* *Ilmars* införel i landet, måste han vara i sällskap med *Neijä Maaria Emonen*, som tyckes taga bögra handen, såsom et *invenitimmer*. Då af en *Corelare* frågades, hvilka han trodt vara de högsta Guda-magter i hedendomen, svarade han: *Itte* wanha *Wäinämöinen* ja *Neijä Maria Emonen*, utan at göra skillnad på tiden. — Än sedan *Christendomen* inlördes och en ångor-lunda Guds kännedom upåkom, blandas den Same Högste Guden af de anropande ibland med de forna inbillade högsta magterna; ty ofta står i gamla Runor: *Itte Ilmoinen Jumela, itte* wanha *Wäinämöinen, itte* *Sepä Ilmarinen, Neijä Maria Emonen* *tästä* *moosin tarreitahan, tästä jupa jopamahan, tästä päästä päästämähän* - - När de woro så många, så-måte, om den ena ej hjälpte, den andra hjälpa.

*Wäinämöinen* berättas hafva haft en besynnerlig rolig kläddrögt. Hans kläde var bepynt med *fjädor* och *plumer*. — Han synes varit bevingad som *Mercurius*, och klädd som en *American* i dun, som ses af efterföljande Runa, där *Maria* anmodas, at nappa en vingfläder af *Wäinämöisen* härp, at smörja med:

*Eielläpää sinanen siipi* *Ryck en honingsfull vinge*  
*Wästäpää wanhan Wäinämöisen,* *Ilran den gamla Wäinämöisen hä-*  
*te (midja),*

*Wästäpää ajnosen kapeen.*

Den förenämste mannens lit.

*Wä-*

*Wäinämöises barn* voro en dotter *Ainatar*, och en son, af marriage de conscience, med en hafs-fru allad, som kunde bota bödder; han äteropas i följande stycke.

Såla polka *Wäinämöisen*!

Rosta mickkost merestä,  
Lapioji katuksia,

Jokas ruhtat rupia,  
Eli palnat pajsuita . .

Hälsvapnet torde ock vara torkande och belande i synnerhet när en *Wäinämöisen* son blef Doñor.

Fogelångare, Jägare och Skogsmän anropa *Wäinämöinen*, at slå på sin *Harpa*, på det dess ljufviga klang, må licks fram allt villobad — såsom följande Linnus-pyräjäns sanar gifva vid hand:

Yte wamha *Wäinämöinen*  
Etsi kallioilla kandelietta.

Kuusi on koppa kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Kuusi on kuppia kandelieja?

Du *Wäinämöisen* naturliga (i lördag allad) Son!

Lyst up dit svärd ifrån hafvet,  
Din spade (tre-tuddiga gaffel) ifrån

vägarna,  
Hvarmed du kroffar utslaget,  
Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

Eller ock kryffar bilderna . .

at *Fiskarne* spritade af glädje, *Hafs-Fruar*, *Sirener* och *Delphiner* höjde sig up på vattubrynet och på hafs-stranden, at lysa — Ja, *Wäinämöinen* var så parhetisk och röd af sin modique, at tårarne af glädje nedströade; såsom föregående och flere sådana gamla Runor tydeligen gifva tillkänna. O! en oförläpelig virtuose!

*Wäinämöinen* el. *Ainemöinen*, Foäternes Patron. Sjelf den ypperste Skald — Finlands Apollo — Harpors (Kandelies) slämnare och Fabriqueur. En ypperlig Orpheus, som med sin lång leck nacken, sikar och alla skogs-djur, at gläntigt lysa och röra.

Skallade, som en Promothus, elden på jorden; ljungade i lag med sin yngre Broder *Marinen*; bygde skepp och båtar — Den unge Reien *Joukkaainen* disputerte med honom om flyska, men blei illa belönt — Se *Joukkaainen*.

Den kunnige och vördige *Wäinämöinen* bygde sjelf prämar och häpar; hvarom Runan berättar:

Yte wamha *Wäinämöinen*

Beisti muorella wemettä,

Kallioilla kaitureti.

Ej kiewes kiewen kette,

Etkä kalla kalliohen . .

*Wäinämöinen* anslags ock i krig för en flyds-gud; hvarföre hans vepa vördades som et palladium mot flott, bly och krut:

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Wäinämöinen, Wäinämöinen,

Sammalades anropade *Fiskarne Wäinämöinen*, som likaledes ä förfärdigade en *Harpa*, hvarpå han spelte så ljufvigt och kraftigt,  
at Fi-

*Wäinämöinen* öfvertråfde Sverksarnes berömlige Skalder *Eivind* och *Smider*, berömlige för sin konst, at leka på harpa. Hans öde hade gömt honom yterit i Norden, men hans själ var dock ädel i sina tankar. Han hade en färdiges gifva, at röra alla sinnen när han slog på sin harpa och söng sina dikter. Det fick hans medöflare den unga Jätten *Joukkaainen* erlär. Hans infällen voro följiga och hans tankar höga. Han söng de framfara hjeltars beröm, om världens grundläggning, om eldens uphof, om de skapade ämnens förhållande natur, och lusten daldrade, och ber-

bergen gifvo genljöd; han beklagade den ömkelighet och slängelighet, mellan hvilka det menliga lifvet delas, och de dödeliga smulto i tårar. Han kunde beveka de hårdaste hjertan til medömkan, och upmuntra de forgäflne sinnen, til frögd. Ofta hade *Weden Emåntä*, Hafs-frun, Näcken och *Åge*, med de andra små Gudamagter, som bo i det våta, dansat på vatnet, när han suttit vid stranden och stämt sina strängar. Ofta hafva de Råd-andar, som bo i backar och lundar samlat sig för honom och lekt, när han slagit på sin harpa. Man sade, det den mäktige och vise allfaderen *Kaweb* eller *Hallbordur*, den samme som *Apollo*, vore hans fader, och hade lärt honom, at handtera strängar. Och det, at han kunde beveka stenhårda bröst, och til lek och lust upmuntra halfdöda hjertan, gaf de enfaldigare anledning, at tro, det fienar och liflösa ting, björnar och skogs-djur, näckar och fiskar, *Tapio* och *Mebtola*, med foglar och yrlän rördes af hans spel, och samlades at lyfts på hans gudomliga sång.

Då den gamle harpo-slagaren, vår Finska Orpheus, slog på sin harpa, fattes hela naturen til hörs och lands i rörelse; och förtjenar den Åden här in extenso at afskrifvas, såsom et måler-stycke, som trostar all Græckisk och Italienk musik:

<b>Ennet wanha Wäinämöinen.</b>	Sedan satte sig den gamla vördiga <i>Wäinämöinen</i>
Hjuren itel ripahan,	Sjelf på stolen (sätet),
Deti soiton sermillehen,	Tog stränga-spelet emellan sina fingrar,
Räänsti löpään potvillehen,	Vände det utgröpta krokiga instrumet på sina knän,
Kontelen käenki alle.	Harpan sålde han på sin hand.
Soiteti wanha Wäinämöinen;	Den vördige <i>Wäinämöinen</i> spelte;
Wasta ito itolle kävel,	Då blef det en fullkomlig glädje utaf,
Soitto soitolle tajuji.	Och spelet liknade en riktig concert.
Ei sitä merästä ollut,	Det var ej i skogen något
Jalan nejän juorewata,	På fyra fötter löpande,
Neiwin soitelchamata,	På sina långa ben (belingar) skänglande,

30f

Jes ej tullut kuulemahan,  
Tehesi Jän itoa,  
Wäinämöinen soitellessä;  
Karkusin ajalle karvahi,

Soitettua Wäinämöisen.  
Ei sitä merästä ollut,  
Kaden sywen suikurata,

Jos ej tullut tuikutain,  
Ei sitä merästä ollut,  
Ewän kauden suikurata,  
Kahexan waikurata,  
Jes ej tullut kuulemahan.  
Jestkin Wein (weden) Emåntä,  
Dinnoin ruoholle rojahet,

Wetä wesi siwelle,  
Wahallehen waikworen.

Stestänni Wäinämöisen

Wetä juopit kinnistähän,  
Kastammat karpaletia,  
Pyöhlämät pönn munia,  
Nehele rinnollehen,

Rinnostahan potvillehen,  
Jaleilla jalkansa pöälle,  
Putojse wesi pisarat  
Eäpi widen weilla waipan,  
Eacta kaupnanan kahexan.

Som icke kom at lyfs,  
Då fadren self väkte glädje,  
Då Wäinämöinen self spelte:  
Sjelfva björnen äfwen sprang hastigt  
up mot gärdes-gården,  
Då *Wäinämöinen* slog på harpan.  
Ej fans någon i skogen,  
Som flyger hwinande med två vin-

gar,  
Somef kom lika som ur och damb,  
Ej heller af alt hvad i jön fans,  
Som rörs med lex fenor,  
Simmar af och an med åtta årar,  
Som icke kom at lyfs (höra).  
Sjelfwa vatnens nöder (hafs-frun)  
Kallade sig bröfänges mot fjöstrand-

grufet,  
Och makade sig på en strand-hälla;  
Dragandes sig up befvärligen på  
boken.

Af själwa gubben *Wäinämöisen* ö-  
gon

Tildrade tårarne,  
Något större än tranbär,  
Linet drygare än hjerp-ägg,  
På hans vidöppna, breda, modiga  
bröf,

Och ifrån bröstet på knän,  
Och dödän på föttern;  
Hans tårar (vattudroppar) fölla  
Genom fem ylle-vepor,  
Genom 8 valmars jackor.

WÄKI TURILAS — Se *Turilas*. En Jätte och stark Otter.

WÄST WITA — *Wäinen poika* — En stark Rele; *Wäinämöisen* af-söda.

WEDEN EMOINEN eller *Weden Emä*, dref sigar i nät och notvarp, samma som *Ween* eller *Wein Emäntä*. Hon kom at lyfs på *Wäinämöinen* skåliga musik. Jussi *Weden Emäntä* wetihia (wetig) wesi fivelle, waiwoussi watalolle — Se *Näkki*.

WEEN - KUNINGAS och *Ween Emäntä*, (Neptunus med desz hafs-fru) Sirene, anropes af Fiskare.

Hafs-Regenten beskrifwes hafva en skogig hatt och vått skägg; til honom lyda orden:

Näkki hartu, tuores parta,	Ween Kustanen kuningas,
Lähes kansani koloan,	Annas aika ohvenia.
Kerallani Querechen . . .	

Näkki hartu i. e. ween isäntä, kuningas weesä — Hafs-Fru kallas, *We*, en armas anri waimo — item:

Ween Ehtosa Emäntä,	Hiesan hieremattomia,
Eind eiet waimoissa watanen,	Pääwän paishamattomia,
Annas malle ohvenia,	Uita aaltojen synten,
Kutettiles Kuntupoja,	Kalajissa kanteista,
Käpetteles marut maheja,	Watarista ajostasi . . .

En *Vattu-Rä*, som *kar' i kyy* simplement kallas *Uros* el. *Ukka*. En man, en gubbe; beskrifwes som liten, oansenlig, med långt hår och skägg; men ganska tiltaglen och stark, som tordes gripa i eld-fisken, det hvarken *Wäinämöinen* eller *J. Maria* vågade sig til — Härom lyder *Ronan* til *Uros*, denna karlvulne mannens, heder, vid eldens långt ifrån *Aloen-järwi*, således:

Wies musta meressä nousi,	En svart karl steg up ifrån hafvet,
Uros aallosta pieni,	En modig man reste sig up ifrån böl-jan,

Kolmen formen forkuinen,	Tre fingers hög,
Tehän poutolan pitunen,	Fyra tons läng,
Wähän tuolunta parempi,	Litet bättre än en död,
Karennutta kauhiampi,	Hafkligare än en alliden.
Talosa kiviäet kengät,	På soen hade han sten-flor,
Päässä pääninen typpä;	På hufvudet en hjälm af hafs-häl-lan;

Häruus

Häruus kannelle takana, Desz här hängde baktil på hälarne,  
 Parta rinnelle edellä . . . Och skägget framman til på bröstet.

Denne tapper *Uros* blef den skiljesman, som stot trötan imellan *Wäinämöinen* och *Joukkawainen*, då han företedde sig i soljande armatur:

Ei tunen ero tullut,	Det blef ingen skilnad.
Kuin Uros meressä soudpi,	Förän <i>Uros</i> söddes (reste sig up) från halvet,
Kautastatti Väinöjista,	Den med järn-hjelman ifrån vägen.
Kauta tintahat kädellä.	Halvande järnhudikar på händerna.

Denne *Uros* måtte vara den samma, som *Meri-Tursas*. Se *Meri-Tursas*, *Aloen-järwi*, *Joukkawainen*.

”Alle förtidens Refar äro icke annat än sinnebilder och varelser, dem Skalde-koniken diktat, med hvilka alla gamle folkslag betecknade deras *stora försäder*, när de ville föreställa deras förfänta hjälte-bedsifter. At wata stor på moraliskt sätt, var icke känt i dessa grofwa tider; man kände ingen annan storhet än et *wildt mod* med *ovanlig styrka*, och alt behöf uti en laglös *wild-sambet*.

At göra Skalde-bilden så mycket större och förkräckeligare, kunde den icke starkare uttryckas än under namn af jättar och vidunder.

Detta är desutom naturens eget språk, som icke behöfver något hämma och efterfölja.

De gamle *Nordiske Folken* beskrifwa uti sina Skalde-qwäden alla sina *bjeltar*, såsom *dylike Refar*; af samma beskaffenhet äro Gräkernas nio alnar höge *Aloider* och *Titoner*, hvilka hade en styrka, som ingen kunde emotstå, och lade hela berg ofvan på hvarandra — Djärwe nog, at dyndelst vilja bestorma själwa himmelen. — JERUSALEMS *Betraktelser öfver Religionens förnämsta Sanningar*, 2 Del. sid. 188.

Sådan är språket älwen uti *Jängflycken* om *Wäki Turilas*, *Uros*, *Joukkawainen* m. m.

WEINÄMÖINEN, WEINEMÖINEN el. WEINEMOINEN, anses af några för et fruentimmer, och kallas *Akka wein Eموinen*, — af weli, vatten-*wein* och *Eموinen*, lilla mor, fö-*fru*. Se *Kinutar*.

WENDLER, Se *Aate* och *Winder*.

WENNON-HÄRRÅ, En stark drag-oxe, in i tyfaste skogen, som upplöjde det *Sämpä Pellervoinen* ladd med trä-skön.

Wennon härkä Ulljamoinen	Saloja wateamaan,
(Puiden heumenen, josta puita synty,	Suut fontti, vanerwaat lastoi;
n, wäferwä syntäjä)	Wäet synti, nouli männyt :
Elsäi maita syntämään,	

WEST HIJST, En ond ande, eller vattu-rådorika (Wessi-piru). De widkepplige säga sig än i dag, kunna upmana henne från vatnet, och bära henne i et vattu-kärl, at skada näsan, i synnerhet tjuvar, som skola plågas af henne, eller blifwa sur-ögda m. m. Eljest är denna, naturligt vis, en vattu-fyrfa (Larva Dytisci), som upåter agn och fisk för fiskare, då fiskeriet vantrifwes.

WILLATAR, En troll-häxa, som södde och upammade Ormen. En *Juntoses* maitresse.

WILINER, Se *Aate*, *Jater* och

WINDER, Et folk, som förmenas hafwa gifwit *Finland* sit namn. Hos dem hade visheten sit Tempel.

*Winderens* Tempel voro upfylda med widkeppelser. De brände ljus vid de dödas grifter och läste där sina sånger.

WINDLAND, Beboddes af Winderna. *Finland*. Det är knapt något land i Norden, som til större ynnighet, under et osildt luftstreck, genom invånarens outtröttliga arbetsamhet, gifwer alt, hvad til det-mänskliga lefvernets nödort och bekvämlighet betärffvas. Dets fördelaktiga hamnar befrämja deßförutan handeln, och deß slaggor blifwa lärade i de fjärdar, där de synas; invånarna äro hödliga i sina ärbörder och behagliga i sit umgänge; Mot sin Kommg trogna; i sina tankar förwetna, och i alla kroppens öm-

öfningar skickeliga; i faran oförkräkte; i segren ädelmodiga och i alla sina beslut inara. Se *Adalrik* och *Götbildas Afventyr*. 2. Bok. 1. Del. p. 430. Se *Arngrim*, *Sigmund*.

WINGA, En Satyr, som besöjde *Wanga*, hvaraf föddes *Wangamoinen*. Winga wangaban maksi s : : deras äffda blifwo ödlor.

WIRAN-KANNOS, Befordrade hafver-växten.

WUODEN-ALKAJAISET, En slags Högtid, efter Finska nations smak, på åtskilliga tider om hösten eller slutad trädnung och inbörgning, då måltider hållas och drickes wäldeligen. *Norra Österbotningen* sår *Michels-messan* eller *Kekri*, Allhelgona, sedan slagten gått för sig; då af det slagade ätes stekt och smält. Kallas också *Sonmin-pejjabaiset* — d. ä. Ox-grafel — Se *Riffin-päiwä*, *Kekri*.

WUOLA-HATTARA. fem. Uxor Vulcani, forte Venus.

*Wuolabetar*, den samma. Rant en poika Wuolabinen, Wuolabattarin tekemä, eller Ranta poika Wuolatteren — Ranta poika Wuolangoinen, Enä rauwovan Ruojuutar.

WUOLANGOINEN, Järnets fader, Vulcanus. Därmed förstås i Runor et myrjärn, som toges up ifrån kärr, myror och lösa dälдер. vid *Ruojuutar*.

WUOLAINEN, Den samme, eller en af Cycloperne. *Wuolabattarin* man.

WUOREN-WÄKI, Bergs-Troll. Flere bataillonier af dem kunde framvisa sig; arbetande i berg, smälte och förädla metallar — Röfjade bort Prinsessor och vackra flickor. Höres ofta i gamla Sagor. v. *Haltia*.

WUOTAR, En smörje-kokerika och pulver-häxa. Wuotar meistein tehti, sekte teitti woteita : : anropades då man fått confusion af något träd.

YFVER-BOER, kallas Nordens inbyggare; och än hos oss, de som bo up i landet i Sockne-skatorne — Sättas mot *Kajunlaiset*.

YME, Dräptes af Bore-Söner. Se *Pohjolan poika och Jumo*.

YMEs Land, vårt Västerbotten, Umeå och Lappland.

YRJÄNÄ — Nom. propr. viri. St. *Jörän*, vid *Jyrys-pötsä*. — Då bokskapen om värden utsläppts ifrån Fåhufet, skulle en kurl gå så långt i skogen, som korna pläga gå i betet, och ropa öfver ljudet 5 gånger dessa orden: *Säner Yrjänä! tuso Karjas kotiin*. Detta skulle betyda så mycket, at *Säner Jörän*, som var en *Hus-Gud*, rådande öfver hus-folket och gäds-bokskapen, skulle driva korna hem om afonen, på det de ej måtte blifva i skogen liggande öfver natten.

ÄINEMÖINEN, Samma som *Wäinämöinen*.

ÄMMÄN KOSKI, Samma som *Qwenaström* i Cajana. Förmenes hafva sin uprinnelse af en *källa*, kallad *Kulda-kairo*, gullbrun, eller guld-källa; ligger under *Maanselkä* eller Landt-ryggen, å hvilken ena sida vatnet löper mot *Öster* Norr ut i *Hvita* hafvet; men å den andra sidan mot väster in i *Sirum* bothnicum. Här var *Cajana* Borg eller Slott byggt, som sprängdes af Ryssarne 1745.

NB. De öfrige ord, som begynnas på Ä och Ö, fökas under A och O.

ÖSTERBOTS, Se *Qwenland*, *Ruskon-kivi*, *Kainulaiset*, *Rainu-maat*.

Konung ERIK IX gjorde *Korsholm* til et Herra-fäte, lät besätta det och nämna af det heliga korset. Den ypperste af Rikens Råd i Sverige, *Erik Puke*, blef Å:o Christi 1400 den förste Hög-vitsman på *Korsholm*. Han lefde i ENGELBRECHTS och Konung CARL VIIIs Knutsens tid. 10 Socknar i *Österbota* behålla deras *Finska Språk*, hvarutinnan de fullligen tillerera sin emellan i anseende til pronunciation, och eljest de, som bo närmare åt Rycka gränsen och Savolax, några particulariteter hafva; men Språket är dock enahanda.

Sedan

Sedan landet kom under Sveriges lydno, är det fraxt besätt med Föreståndare eller Ståthållare, Domare, Fogdar med flere *Eksval-lan* personat.

Ifrån år 1400 hafva följande *Landshöfdingar* varit här i *Österbota* til år 1734.

Å:o 1400 Erik *Punkte* — på *Korsholm*.

1540 Mats *Mårtensson* — på *Korsholm*.

1564 Hans *Sundstke* — på *Korsholm*.

1570 Petrus *Bagge* — på *Uhleåborg*.

1597 Hans *Mönich* — på *Uhleåborg*, då *Flemmings* klubbeksig äod i *Ilmola*.

1600 Isaac *Belin* — på *Uhleåborg*.

1611 Erik *Haare* — tillförordnad Befallningsman öfver *Uleå* och *Cajanaborgs* Fästning samt dels *Län*.

1622 Christopher *Werenstede* — på *Uleåborg*.

1626 Johan *Månstön Ulfssparre*.

1630 Ernell *Creutz* — på *Uleåborg*.

1635 Melchior *Werenstede* — på *Uleåborg* och *Landshöfdinge* öfver *Öster-Norrland*.

1646 Hans *Kylle* — på *Uhleåborg*.

1650 Erik *Akeson Soop* — på *Uhleåborg*.

1656 Thure *Ribbing* — på *Uhleåborg*, *Landshöfdinge* öfver *Öster-Norrland*.

1660 Johan *Graan* — på *Uhleåborg*, *Landshöfdinge* öfver *Öster- och Västerbota*.

1676 Diedrich *Wrangel* — på *Uhleåborg*.

1687 Gustav *Grafte* — på *Korsholm*.

1694 Johan *Ebrensköld* — på *Korsholm*.

1707 Lorentz *Clerck* — General-Major, *Landsh.* och *Friherre*.